

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ

POLİS AKADEMİYASI

Fakültə: «Əyani»

Kafedra: «DİO-nun inzibati fəaliyyəti»

Fənn: «DİO-nun inzibati fəaliyyəti»

M Ü H A Z İ R Ə

Mövzu № 16. «Polis tərəfindən tətbiq edilən inzibati məcburetmə tədbirləri»

Tərtib etdi:
"DİO-nun inzibati fəaliyyəti"
kafedrasının rəisi, polis polkovniki
V.G.Abişov
"DİO-nun inzibati fəaliyyəti"
kafedrasının müəllimi, polis polkovnik-
leytenantı, h.ü.f.d.
Ş.T.Şükürov

Mühazirəyə edilmiş əlavə və dəyişiklər kafedra iclasında müzakirə olunmuş və təsdiq edilmişdir.

Protokol № _____, «_____» _____ 2016-ci il

Bakı - 2016

Mövzu № 16: "Polis tərəfindən tətbiq edilən inzibati məcburetmə tədbirləri"

P L A N :

Giriş

1. Polis tərəfindən tətbiq edilən inzibati xəbərdarlıq tədbirlərinin anlayışı, mahiyyəti və təsnifatı.
2. Polis tərəfindən tətbiq edilən inzibati qarşısınıalma tədbirlərinin anlayışı, növləri və onların məzmunu.
3. Polis tərəfindən tətbiq edilən inzibati-prosessual təminətmə tədbirlərinin anlayışı, növləri və onların məzmunu.
4. Polis tərəfindən tətbiq edilən inzibati tənbehlərin növləri, onların məzmunu və icra edilməsi qaydası.

Nəticə

Ə D Ə B İ Y Y A T :

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, 1995. (2010).
2. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi. Bakı. 2016.
3. "Polis haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu. 28 oktyabr 1999-cu il.
4. "Vətəndaşların müraciətləri haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu. 30 sentyabr 2015-ci il.
5. Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi. m.204-209; 212.
6. Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanunu. 24 dekabr 2002-ci il.
7. "Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin Əsasnaməsinin və strukturunun təsdiq edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. 29 iyun 2001-ci il.
8. "İnsan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. 22 fevral 1998-ci il.
9. "Cinayətkarlığa qarşı mübarizənin gücləndirilməsi, qanunçuluğun və hüquq qaydasının möhkəmləndirilməsi tədbirləri haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. 09 avqust 1994-cü il.

10. "2013-cü ildə cinayətkarlıqla mübarizənin, ictimai qaydanın qorunmasının və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsinin yekunlarına və qarşıda duran vəzifələri haqqında" Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin Kollegiyasının 28 yanvar 2014-ci il tarixli KQ-1nömrəli qərarı (DİN-in 29.01.2014 tarixli Ə81-201-14 nömrəli əmri).
11. Azərbaycan Respublikası DİN-in "Tərədilmiş və ya hazırlanan cinayətlər və hadisələr barədə məlumatların DİO-da qeydiyyatı, uçotu və yoxlanılması qaydaları haqqında Təlimat (DİN, qərar № 680, 03.11.2011-ci il).
12. Azərbaycan Respublikası DİN-in 19.09.2012-ci il tarixli Q48-001-12 № qərarı ilə təsdiq edilmiş "Polisin nəzarəti altına vermə və ev dustaqlığı qətimkan tədbirlərinin təsdiq edilməsi haqqında Təlimat.
13. Azərbaycan Respublikası DİN-in 03.09.2012-ci il tarixli 021-001-12№-li "DİO-da icazə sisteminin təşkilinə dair Təlimatın təsdiq edilməsi haqqında qərarı".
14. Azərbaycan Respublikası DİN-in 12 avqust 2014-ci il tarixli Q24-001-14 nömrəli qərarı ilə "DİO tərəfindən xüsusi vasitələrin tətbiq olunması qaydalarının təsdiq edilməsi barədə" Təlimat.
15. Azərbaycan Respublikası DİN-in 02.01.2001-ci il tarixli 1 №-li əmri ilə təsdiq edilmiş "DİO-nun növbətçi hissələrinin işinin təşkilinə dair" Təlimat.
16. Azərbaycan Respublikası DİN-in 13.07.2009-cu il tarixli 390 №-li əmri ilə təsdiq edilmiş: "Şəhər, rayon və nəqliyyatda polis orqanları haqqında" Əsasnamə, "Şəhər, rayon və nəqliyyatda polis orqanlarının işinin təşkili haqqında" Təlimat, "Şəhər, rayon və nəqliyyatda polis orqanlarının rəhbərləri arasında nümunəvi vəzifə bölgüsünün təsdiq edilməsinə dair" Qayda.
17. Azərbaycan Respublikası DİN-in 30.10. 2009-cu il tarixli 583 №-li əmri ilə təsdiq edilmiş "Tərədilmiş və ya hazırlanan cinayətlərə dair məlumatların yoxlanılması zamanı səlahiyyətli orqanlar tərəfindən ilkin tədbirlərin aparılması qaydası və bu sahədə qarşılıqlı əlaqələrin təşkili haqqında" Təlimat.
18. Azərbaycan Respublikası DİN-in 08.01.2015-ci il tarixli Q2-001-15 №-li Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Cinayət və hadisələr barədə əməliyyat məlumatlarının hazırlanması və təqdim edilməsi qaydalarına dair Təlimat"ın təsdiq olunması barədə.
19. «Şəhər, rayon, polis orqanlarında vətəndaşların müraciətlərinə baxılması və qəbulu işinin vəziyyətinə dair» Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin Kollegiyasının 29 noyabr 2013-cü il tarixli KQ-5\1 n-li qərarı.
20. Azərbaycan Respublikası DİN-in 12 avqust 2014-ci il tarixli Q24-001-14 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş Daxili işlər orqanları tərəfindən xüsusi vasitələrin tətbiq olunması qaydalarının təsdiq edilməsi barədə Təlimat.
21. Tədris proqramı. "DİO-nun inzibati fəaliyyəti". Ümumi hissə. Bakı, 2002.
22. Dərslik. "DİO-nun inzibati fəaliyyəti". Ümumi hissə. V.Abişov, H.Eyvazov. Bakı, 2008.

23. Dərs vəsaiti. "DİO-nun inzibati fəaliyyəti". Ümumi hissə. Qısa kurs. Bakı, 2008.
24. Dərs vəsaiti. "DİO-nun inzibati fəaliyyəti". Ümumi hissə. 100 suala 100 cavab. Bakı, 2005.
25. Dərs vəsaiti. "DİO-nun inzibati fəaliyyəti". Sxemlərdə. Bakı, 2006.
26. Dərslik. "Административная деятельность ОВД". Ümumi hissə. А.Р.Коренев. М., 2001.
27. Dərslik. "Административная деятельность ОВД". Л.Л.Попов. Академия МВД СССР. М., 1987.
28. Dərslik. "Административное право и административная деятельность ОВД". М., 1990.
29. Dərs vəsaiti. Альбом-схем. "Административная деятельность ОВД". А.П.Коренев. Москва, 2001.
30. Dərs vəsaiti. Альбом-схем "Административная деятельность ОВД". МВД России, Санкт-Петербургский Университет. Академия Права, Экономики и Безопасности жизнедеятельности". Санкт-Петербург, 1999.

Giriş

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 12-ci maddəsinin 1-ci bəndinə əsasən "İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi" dövlətin ali məqsədi kimi müəyyən edilmişdir. Dövlətin ali məqsədinin təmin edilməsi Konstitusiyanın 24-71-ci maddələrində təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsi üçün normal şəraitin yaradılmasını və onların həyata keçirilməsini nəzərdə tutur.

Bu günkü müəhazirəmizin mövzusunun əsas müddəalarının mənimsənilməsinin əsas məqsədlərindən biri də dövlətin ali məqsədinin təmin edilməsinə bilavasitə aidiyyətliyi olan Konstitusiyamızın 31-32 və 41-ci maddələrində təsbit edilmiş insan və vətəndaşların "təhlükəsiz yaşamaq hüququ"nun, "şəxsi toxunulmazlıq hüququ"nun və "sağlamlığın qorunması hüququ"nun təmin edilməsində polis üzərinə düşən vəzifələrin yerinə yetirilməsi zamanı polis əməkdaşları tərəfindən tətbiq edilən inzibati məcburetmə tədbirlərinin qanunvericiliyin tələblərinə müvafiq olaraq tətbiq edilməsinin öyrənilməsidir.

Dövlətin ali məqsədinin təmin edilməsində polisin fəaliyyəti xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, dövlətin ali məqsədinin təmin edilməsində polisin qarşısına bir sıra vəzifələr qoyulmuşdur. Polisin üzərinə düşən bu vəzifələr "Polis haqqında" Qanunun 3-cü maddəsində, yəni polisin təyinatını və əsas vəzifələrini müəyyən edən maddəsində öz əksini tapmışdır. Polisin üzərinə düşən bu vəzifələrin yerinə yetirilməsi zamanı polis əməkdaşları tərəfindən müxtəlif idarəetmə metodlarından istifadə olunur. Polis tərəfindən üzərinə düşən vəzifə və funksiyalarının yerinə yetirilməsi zamanı daha geniş istifadə olunan və tətbiq edilən tədbirlərdən biri də inzibati məcburetmə tədbirləridir. Polis əməkdaşları tərəfindən tətbiq edilən inzibati məcburetmə tədbirlərinin tətbiq edilməsi insan və vətəndaş hüquqlarının, azadlıqlarının və qanuni mənafələrinin məhdudlaşdırılması ilə bağlı olduğu üçün onların qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada tətbiq edilməsi həmişə cəmiyyətin və dövlətin diqqət mərkəzindədir. Digər tərəfdən isə inzibati məcburetmə tədbirlərinin qanunazidd formada tətbiq edilməsi həmişə cəmiyyətdə çox pis qarşılanır və polisin imicinə xələl gətirir.

2014-ci ilin Yanvarın 28-də Daxili İşlər Nazirliyində 2013-cü ildə cinayətkarlıqla mübarizənin, ictimai qaydanın qorunmasının və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsinin yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş geniş Kollegiya iclası keçirilmişdir.

İclası giriş sözü ilə açan daxili işlər naziri, general-polkovnik Ramil Usubov xüsusilə vurğulamışdır ki, yola saldıığımız 2013-cü il Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi altında Heydər Əliyev siyasi kursunun uğurlu inkişafı, xüsusən zati-alilərinin xalqımızın yekdil etimadı ilə yenidən dövlət başçısı seçilməsi ilə əlamətdar olmuşdur. Ölkə həyatının bütün sahələrində müsbət nəticələr əldə edilmiş, o cümlədən davamlı şəkildə həyata keçirilən quruculuq işlərinə, tərəqqi proseslərinə zəmin yaradan sabitlik və daxili təhlükəsizlik etibarlı qorunmuşdur.

Qanunçuluğun, eləcə də hər bir şəxsin hüquq və azadlıqlarına hörmətin bərqərar olunmasında mühüm rol oynayan istintaq və təhqiqat qurumları əməkdaşlarının fəaliyyəti də qənaətbəxşdir. Hesabat dövründə müstəntiqlərin icraatında 21.199 cinayət işi olmuşdur. 2012-ci illə müqayisədə istintaqı tamamlanaraq ittiham aktı ilə məhkəmələrə göndərilmiş cinayət işlərinin sayı 3 faiz artmışdır.

Nazir demişdir ki, daxili işlər orqanlarının fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən olan yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmini sahəsində həyata keçirilən profilaktiki tədbirlər də müsbət nəticələrlə müşayiət olunmuşdur. Ötən il bu sahədə ictimai münasibətləri tənzimləyən 15 qanunvericilik aktı qəbul edilmiş, o cümlədən yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan bir sıra inzibati xətalara görə sanksiyalar sərtləşdirilmişdir.

Respublikada dövlət qeydiyyatına alınmış nəqliyyat vasitələrinin sayı 102 min ədəd artaraq 2013-cü ilin sonuna 1.245.677 vahid təşkil etmişdir. Bununla belə, həmin artımın fonunda yol-nəqliyyat hadisələrinin sayı 1,6 faiz və ya 46 fakt, qəzalarda həlak olanların sayı 0,3 faiz, yaxud 4, yaralananların sayı isə 1,6 faiz və yaxud 49 nəfər azalmışdır.

Yol hərəkətinə nəzarət prosesində hesabat dövründə 2012-ci illə müqayisədə 40 faiz çox və ya 1.429.781 müvafiq inzibati xəta müəyyən edilmişdir. Şüşələrinə pərdə və plyonka çəkilmiş 10.578 avtomobil, avtoxuliqanlığa görə 703 nəfər aşkarlanaraq qanunauyğun tədbirlər görülmüşdür. Xətalərin 11,8 faizi (168.197-si) avtomatik rejimdə işləyən foto və videoqeydiyyat funksiyalarına malik xüsusi texniki vasitələrin köməyi ilə müəyyən edilmişdir.

Bütövlükdə, müxtəlif inzibati xətalara görə respublika üzrə 2012-ci illə müqayisədə 29 faiz çox və ya 1.452.461 protokol tərtib olunmuş, nəticədə 1.347.617 nəfər cərimələnmiş, 4130 nəfər məhkəmələr tərəfindən inzibati qaydada həbs olunmuş, 41.495 şəxsə xəbərdarlıq edilmişdir.

Buna görə də inzibati məcburetmə tədbirlərinin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada tətbiq edilməsi həm qanunçuluğun tələblərindən biridir, həm də hər bir polis əməkdaşının vəzifə borcudur.

Beləliklə, bu günkü mühazirəmizin mövzusu həm nəzəri, həm də təcrübi cəhətdən Sizin gələcək fəaliyyətinizdə mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Çünki mövzumuzun vasitəsi ilə birinci növbədə inzibati məcburetmə tədbirlərinin anlayışı və növləri, onların tətbiq edilməsinin hüquqi əsasları, ikinci növbədə isə onların polis əməkdaşları tərəfindən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada tətbiq edilməsi bacarıq və vərdişlərini öyrənmiş olacağıq.

Sual 1. Polis tərəfindən tətbiq edilən inzibati xəbərdarlıq tədbirlərinin anlayışı, mahiyyəti və təsnifatı

İnzibati məcburetmə tədbirlərinin növlərindən biri olan inzibati xəbərdarlıq tədbirləri polis əməkdaşları tərəfindən və vətəndaşların şəxsi təhlükəsizliyinə və ictimai təhlükəsizliyinə təhlükə yaradan hadisələrin (halların) və hüquqpozmaların xəbərdar edilməsi məqsədi ilə tətbiq edilir. Bu tədbirlər bu və ya digər vətəndaşlarla, vəzifəli şəxslərlə münasibətdə inzibati-hüquqi xarakterli məhdudiyətlər və inzibati məcbureddici hərəkətlər qismində çıxış edir.

İnzibati xəbərdarlıq tədbirlərinin tətbiq edilməsinin əsasını şəxsin hüquqpozma, cəmiyyətəzidd, hüquqazidd hərəkətlər etmək niyyəti (məqsədi) haqqında real ehtimalı (təsəvvürü), vətəndaşların şəxsi təhlükəsizliyinə və ictimai təhlükəsizliyə təhlükə yaradan vəziyyətlərin (halların) yaxınlaşması təşkil edir.

Beləliklə, **inzibati xəbərdarlıq tədbirləri** - *hüquqpozmaların xəbərdar edilməsinə, onların mənfi və zərərli nəticələrinin yaranmasına yol verilməməsinə, eləcə də vətəndaşların şəxsi təhlükəsizliyinə və ictimai təhlükəsizliyə təhlükə yaradan halların yaxınlaşmasının (vəziyyətin) aradan qaldırılmasına yönəldilmiş, polis əməkdaşları tərəfindən tətbiq edilən üsul və vasitələrdən ibarətdir.*

İnzibati xəbərdarlıq tədbirlərinin təsnifatı

Polis əməkdaşları tərəfindən tətbiq edilən inzibati xəbərdarlıq tədbirləri olduqca çox müxtəlifdirlər. Onların müxtəlif meyarlara görə (oxşar əlamətlərinə, müxtəlif əsaslara və tətbiq etmə məqsədlərinə görə) təsnifatını vermək olar.

Polis əməkdaşları tərəfindən tətbiq edilən inzibati xəbərdarlıq tədbirlərinin tətbiq edilməsi məqsədləri üzrə təsnifatının verilməsi təcrübə cəhətdən mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

İnzibati xəbərdarlıq tədbirlərinin bu meyar üzrə, yəni onların tətbiq edilməsi məqsədləri üzrə təsnifatının verilməsi nəticəsində onları aşağıdakı iki qrupa bölmək olar:

- *vətəndaşların şəxsi təhlükəsizliyinə və ictimai təhlükəsizliyə təhlükə yaradan halların (vəziyyətin) vaxtında qarşısının alınması, mümkün ola biləsi arzu edilməz və ya zərərli nəticələrin yaxınlaşmasının vaxtında qarşısının alınması məqsədi ilə tətbiq edilən tədbirlər;*

- *cəmiyyətə zidd davranışları ilə xarakterizə olunan şəxslər tərəfindən yeni hüquqpozmaların törədilməsinin xəbərdar edilməsi məqsədi ilə onlara qarşı tətbiq edilən tədbirlər.*

Polis tərəfindən tətbiq edilən inzibati xəbərdarlıq tədbirlərinin birinci qrupuna aşağıdakı tədbirlər aiddir:

- *qəzalar, uçuqlar, elektrik xətlərinin qırılması və s. hadisələr zamanı hərəkətin təhlükəsizliyinə təhlükə yaranarkən yolların və küçələrin müəyyən*

sahələrində nəqliyyatın və piyadaların hərəkətlərinin məhdudlaşdırılması və ya dayandırılması;

- *nəqliyyat vasitələrinin texniki vəziyyətinə nəzarət edilməsi və texniki vəziyyəti müəyyənləşdirilmiş tələblərə uyğun gəlməyən nəqliyyat vasitələrinin istismarının qadağan edilməsi;*

- *mülki hava gəmiləri sərnişinlərinin əl yüklərinin, baqaqlarının yoxlanılması və onlara şəxsi baxışın keçirilməsi və s.*

Göstərilən inzibati xəbərdarlıq tədbirlərinin əsas xarakterik əlaməti ondan ibarətdir ki, *onlar hüquqazidd hərəkətlər faktının olmadığı hallarda da tətbiq edilirlər.* Çünki, məsələ ondadır ki, vətəndaşların şəxsi təhlükəsizliyinə və ictimai təhlükəsizliyə, onların qanuni mənafələrinə təhlükə yalnız hüquqpozmaların baş verməsi nəticəsində deyil, həm də təbii fəlakətlər, epidemiyalar, epizootiyalar, ruhi xəstələrin hərəkətləri və s. nəticəsində də yarana bilər. Belə hallarda dövlət hüquqpozma törətməmiş şəxslərə qarşı da məcburetmiş tədbirlərinin tətbiq edilməsi məcburiyyətində olur. ***Bu növ tədbirlər inzibati cəza xarakteri daşıyırlar.***

"Polis haqqında" Qanunun 5-ci maddəsinə əsasən, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində polisin fəaliyyəti müəyyən edilmişdir. "Polis haqqında" Qanunun bu müddəasına əsasən, şəxsin hüquq və azadlıqlarına qarşı polis tərəfindən bu Qanunla nəzərdə tutulmuş tədbirlərin həyata keçirilməsinə yalnız Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyən olunmuş əsaslarla və qaydada yol verilir. Bundan əlavə hər hansı şəxsin hüquq və azadlıqları məhdudlaşdırıldıqda polis əməkdaşı məhdudlaşdırmanın əsaslarını və səbəblərini, habelə bununla əlaqədar həmin şəxsin hüquq və vəzifələrini ona izah etməlidir və s.

Bundan əlavə, "Polis haqqında" Qanunun 21-23-cü maddələrinə əsasən, polis tərəfindən şəxsin azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılması halları, müddətləri və azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılması ilə bağlı polis əməkdaşının vəzifələri müəyyən edilmişdir.

Polis tərəfindən tətbiq edilən inzibati xəbərdarlıq tədbirlərinin birinci qrupuna aid olan tədbirlər içərisində daha geniş tətbiq olunan yolların və küçələrin müəyyən sahələrində nəqliyyatın və piyadaların hərəkətlərinin məhdudlaşdırılması və ya dayandırılmasıdır.

Yolların və küçələrin müəyyən sahələrində nəqliyyatın və piyadaların hərəkətlərinin məhdudlaşdırılması və ya dayandırılması qəzalarla, uçqunlarla, yolların təmiri ilə, su kəmərinin, qaz xəttinin, elektrik və telefon kabellərinin və s. çəkilməsi ilə əlaqədar olaraq həyata keçirilir. Belə tədbirləri polis əməkdaşları "Polis haqqında" Qanunun 16-cı maddəsinin 2-ci bəndinə müvafiq olaraq həyata keçirirlər. Çünki, "Polis haqqında" Qanunun 16-cı maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən, yolların təmiri, tikintisi, layihələndirilməsi, istismarı və onlara xidmət zamanı yol hərəkəti təhlükəsizliyinin tələbləri ilə bağlı qüvvədə olan qaydalara, normativlərə və standartlara əməl olunmasına nəzarət sahəsində öz səlahiyyətləri daxilində vətəndaşların şəxsi təhlükəsizliyinə və ictimai təhlükəsizliyə təhlükə yaradan hadisələrin (halların) xəbərdar edilməsi məqsədi ilə inzibati-hüquqi xarakterli müvafiq tədbirlər görülməsi polis

əməkdaşlarının üzərinə yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahəsində bir vəzifə kimi qoyulmuşdur.

Mitinqlər, nümayişlər, küçə yürüşləri, piketlər, idman yarışları və s. kütləvi tədbirlər keçirilərkən polis əməkdaşları tədbirdə iştirak etməyən vətəndaşların müəyyən edilmiş sərhədlərdən keçmələrini (getmələrini) qadağan edirlər, müvəqqəti olaraq nəqliyyatın və piyadaların hərəkətlərini məhdudlaşdırır və ya dayandırır. Belə səlahiyyətlər polis əməkdaşlarına "Polis haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 18-ci maddəsinin 2-ci bəndinə və 20-ci maddəsinin 6-7-ci bəndlərinə müvafiq olaraq verilmişdir.

Yolların və küçələrin müəyyən sahələrində nəqliyyatın və piyadaların hərəkətlərinin məhdudlaşdırılması və ya dayandırılması hərəkətin sərbəstliyini məhdudlaşdırır, müəyyən çətinliklər və narahatlıqlar yaradır. Belə hallarda real vəziyyətdən irəli gələrək, polis əməkdaşları kütləvi tədbirin keçirildiyi rayonda (zonada) yaşayan və ya işləyən vətəndaşların buraxılmalarına şərait yaratmağa borcludurlar. Hərəkətin məhdudlaşdırılması və ya dayandırılması tədbiri lazım olmadığı halda dərhal ləğv edilir, yəni hərəkət bərpa edilir.

Təbii fəlakətlər (yanğınlar, daşqınlar, zəlzələlər və s.) zamanı belə tədbirlərin tətbiq edilməsi çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Təbii fəlakətlər zamanı polis əməkdaşları tərəfindən belə tədbirlərin tətbiq edilməsi səlahiyyəti "Polis haqqında" Qanunun 20-ci maddəsinin 7-ci bəndinə əsasən verilmişdir.

Digər tərəfdən isə "Polis haqqında" Qanunun 13-cü maddəsinin 6-cı bəndinə əsasən, "təbii fəlakətlər, qəzalar və digər fəvqəladə hallar baş verdikdə insanların və əmlakın xilasetmə tədbirlərində iştirak etmək" polis əməkdaşlarının ümumi vəzifələri, 14-cü maddəsinin 6-cı bəndinə əsasən isə "Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində və ya ayrı-ayrı yerlərində tətbiq edilən fəvqəladə və ya hərbi vəziyyət rejimini təmin etmək, epidemiya və ya epizootiya zamanı karantin tədbirlərinin həyata keçirilməsində iştirak etmək" polis əməkdaşlarının ictimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi sahəsində vəzifəsi kimi müəyyən edilmişdir.

"Polis haqqında" Qanunun 20-ci maddəsinin 7-ci bəndinə əsasən, polis əməkdaşı təbii fəlakətlər zamanı, habelə qəza təhlükəsinin aradan qaldırılması ilə əlaqədar yol hərəkətini məhdudlaşdırmaq və ya qadağan etmək hüququna malikdir. Belə hallarda yol hərəkətinin məhdudlaşdırılması və ya qadağan edilməsi vətəndaşın şəxsi və əmlak təhlükəsizliyinin təmin edilməsinin təsirli vasitəsi, üsuludur. Məsələn: polis əməkdaşı yanğın haqqında məlumat aldıqda insanları və əmlakı xilas edərkən, yanğının səbəblərini aşkara çıxararkən, zərurət olduqda mühasirəyə alma (dövrəyə alma) tədbirini tətbiq edir, yaxın olan küçələrdə (sahələrdə) nəqliyyatın və piyadaların hərəkətlərini məhdudlaşdırır və ya qadağan edir, kənar şəxsləri yanğın ərazisinə buraxmırlar.

"Polis haqqında" Qanunun 14-cü maddəsinin 1-ci bəndinə əsasən, hər bir şəxsin təhlükəsizliyini təmin etmək "ictimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi sahəsində" polis əməkdaşlarının vəzifələrindən biri kimi müəyyən edilmişdir. Qanunun bu müddəsinin icrasının təmin edilməsi məqsədi ilə "polis əməkdaşları tərəfindən tətbiq edilən inzibati

xəbərdarlıq tədbirlərinin birinci qrupuna, yəni vətəndaşların şəxsi təhlükəsizliyinə və ictimai təhlükəsizliyə təhlükə yaradan halların (vəziyyətin) aradan qaldırılması, mümkün ola biləsi arzu edilməz və ya zərərli nəticələrin yaranmasının aradan qaldırılması məqsədi ilə tətbiq edilən tədbirlər içərisində təcrübədə daha geniş tətbiq olunan inzibati xəbərdarlıq tədbirlərindən biri də ***nəqliyyat vasitələrinin texniki vəziyyətinə nəzarət edilməsi və texniki vəziyyəti müəyyənləşdirilmiş tələblərə uyğun gəlməyən nəqliyyat vasitələrinin istismarının qadağan edilməsidir.*** Digər tərəfdən isə bu tədbirlərin həyata keçirilməsi "Polis haqqında" Qanunun 16-cı maddəsinin 3-4-cü bəndlərinə əsasən, bu tədbirlərin həyata keçirilməsi "yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahəsində" polis əməkdaşlarını bilavasitə vəzifəsi kimi müəyyən edilmişdir.

Nəqliyyat vasitələrinin texniki vəziyyətlərinə nəzarət edilməsi texniki cəhətdən nasaz nəqliyyat vasitələrinin istismarına yol verilməsi məqsədi ilə nəqliyyat vasitələrinə planlı və plandankənar baxışın həyata keçirilməsindən ibarətdir.

Texniki baxış həm Dövlət Yol Polisi xidmətinin yerləşdiyi yerlərdə, həm də müvafiq avtomobil qaraclarında, avtomobil təsərrüfatlarında və digər nəqliyyat təşkilatlarında aparıla bilər.

Nəqliyyat vasitələrinin texniki vəziyyətlərinə keçirilən texniki baxış nəticəsində texniki vəziyyəti müəyyənləşdirilmiş tələblərə uyğun gəlməyən nəqliyyat vasitələrinin istismarı qadağan edilir.

İnzibati xəbərdarlıq tədbirlərini bilavasitə tətbiq etməkdən başqa, polis digər dövlət orqanları tərəfindən inzibati-xəbərdaredici xarakterli tədbirlərin həyata keçirilməsinə köməklik göstərir. Belə ki, polis səlahiyyətli orqanlara karantin, rekvizisiyanın (müsadirənin) həyata keçirilməsinə, təbii fəlakət, epidemiya, epizootiya rayonlarına, radioaktiv maddələrlə yoluxan ərazilərə kənar şəxslərin buraxılmamasına köməklik göstərir.

Polis tərəfindən tətbiq edilən inzibati xəbərdarlıq tədbirlərinin ikinci qrupuna, yəni cəmiyyətə zidd davranışları ilə xarakterizə olunan şəxslər tərəfindən yeni hüquqpozmalarının törədilməsinin xəbərdar edilməsi məqsədi ilə onlara qarşı tətbiq edilən tədbirlər aiddir. Bu tədbirlərin təyinatından və həyata keçirilməsi məqsədindən asılı olaraq, ***onlar ayrı-ayrı şəxslərə, yəni insanların müəyyən qruplarına qarşı həyata keçirilirlər.***

İnzibati xəbərdarlıq tədbirlərinin ikinci qrupuna aid olan tədbirlər fərdi qaydada və polis əməkdaşları tərəfindən xüsusi inzibati nəzarət formasında həyata keçirilən tədbirlərdir.

Bu tədbirlər bir qayda olaraq, Azərbaycan Respublikasının cinayət-prosessual qanunvericiliyinə müvafiq olaraq aşağıdakı kateqoriya şəxslərə qarşı həyata keçirilir:

- *Azərbaycan Respublikasının CPM-in 169-cü maddəsinə əsasən, qətimkan tədbirinin tətbiq edilməsi zamanı polisin nəzarəti altına verilmiş şəxslərə qarşı;*

- *Azərbaycan Respublikasının CPM-in 163-cü maddəsinə əsasən, qətimkan tədbirinin tətbiq edilməsi zamanı ev dustaqlığında saxlanılan şəxslərə qarşı.*

Bu kateqoriyaya aid olan şəxslərlə polis orqanlarının işinin təşkili Azərbaycan Respublikası DİN-in 19.09.2012-ci il tarixli Q48-001-12 № qərarı ilə təsdiq edilmiş "Polisin nəzarəti altına vermə və ev dustaqlığı qətimkan tədbirlərinin təsdiq edilməsi haqqında" Təlimata müvafiq olaraq həyat keçirilir.

Azərbaycan Respublikası CPM-in 169-cu maddəsinə əsasən, polisin nəzarəti altına vermə qətimkan tədbirinin tətbiq edilməsi zamanı cinayət etməkdə şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsə müəyyən hüquqi məhdudiyyətlər qoyulur.

Polisin nəzarəti altına verilmiş şəxslərə qoyulmuş hüquqi məhdudiyyətlər aşağıdakılardan ibarətdir:

a) *həftədə 1 dəfədən az olmayaraq müvafiq cədvəllə müəyyən edilmiş vaxtda polis orqanının növbətçi hissəsində qeydiyyatdan keçmək;*

b) *cinayət prosesini həyata keçirən orqanın icazəsi olmadan yaşayış yerinin hüdudlarından kənara getməmək;*

v) *cinayət prosesini həyata keçirən orqanın icazəsi olmadan yaşayış məntəqəsi hüdudlarında daimi yaşayış yerini və ya müvəqqəti olduğu yeri dəyişməmək.*

Cinayət-prosessual Məcəlləsinin tələblərinə uyğun olaraq, polisin nəzarəti altına vermə qətimkan tədbiri şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin müvafiq yaşayış məntəqəsi hüdudlarında daimi yaşadığı və ya müvəqqəti olduğu yer üzrə polis orqanları tərəfindən həyata keçirilir.

Polisin nəzarəti altına vermə qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə cinayət prosesini həyat keçirən orqanın qərarı icraata qəbul edildikdən sonra 24 saat müddətində polisin nəzarəti altına verilən şəxs polisə çağırılaraq ictimai təhlükəsizlik xidmətinin rəisi tərəfindən aparılan xüsusi jurnalda qeydiyyata götürülür, ona qanunla müəyyən edilmiş hüquqi məhdudiyyətlər bir daha izah olunur. Nəzarətin tətbiqinə başlanması barədə cinayət prosesini həyata keçirən orqana 24 saat müddətində yazılı məlumat verilir.

Azərbaycan Respublikası CPM-in 163-cü maddəsinə əsasən, ev dustaqlığı qətimkan tədbiri təqsirləndirilən şəxsi həbsdə saxlamadan, cəmiyyətdən tam təcrid etmədən, lakin məhkəmənin qərarı ilə müəyyən edilmiş azadlıq və digər bir sıra hüquqlara məhdudiyyətlər qoymaqla tətbiq edilir.

Polis orqanı tərəfindən ev dustaqlığı qətimkan tədbirinin tətbiq edilməsi barədə məhkəmə qərarının icrası təqsirləndirilən şəxsin faktiki yaşayış yeri üzrə həyata keçirilir.

Ev dustaqlığı qətimkan tədbirinin tətbiq edilməsi barədə polis orqanına daxil olmuş məhkəmənin qərarı, ictimai təhlükəsizlik xidmətinin rəisi tərəfindən aparılan xüsusi jurnalda qeydiyyata götürülərək icrası orqan rəisi tərəfindən aidiyyəti əməkdaşlara həvalə edilir. Ev dustaqlığı qətimkan tədbirinin tətbiqi zamanı polis əməkdaşları, yalnız məhkəmənin qərarında nəzərdə tutulan təqsirləndirilən şəxsin və ya onun yaşayış yerinin müşahidə altına alınmasını, habelə evinin, mənzilinin və ya yaşayış üçün ona ayrılmış başqa yerin mühafizə edilməsini, yaxud digər hüquqi məhdudiyyətlərə riayət olunmasına nəzarəti həyata keçirirlər.

Polisin nəzarəti altına verilən şəxslərlə və ev dustaqlığında saxlanılan şəxslərlə polisin işinin təşkili, həyata keçirilməsi qaydası, onların həyat tərzinə və davranışlarına nəzarətin həyata keçirilməsi qaydası "DİO-nun inzibati fəaliyyəti" fənninin Xüsusi hissəsinin "Polisin inzibati nəzarəti altına vermə və ev dustaqlığı qətimkan tədbirlərinin tətbiq edilməsi sahəsində polis orqanlarının işinin təşkili" mövzusu vasitəsi ilə daha ətraflı öyrəniləcəkdir.

Beləliklə, mövzunun birinci sualına nəticə olaraq qeyd edirik ki, mühazirəmizin bu sualının açıqlanması vasitəsi ilə əldə edəcəyiniz hüquqi biliklər sizin gələcək fəaliyyətinizdə həm nəzəri, həm də təcrübi cəhətdən mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Sual 2. Polis tərəfindən tətbiq edilən inzibati qarşısınıalma tədbirlərinin anlayışı, növləri və onların xarakteristikası

Inzibati qarşısınıalma tədbirləri – hüquqpozmaların qarşısının alınması (dayandırılması) üzrə orqanın və ya vəzifəli şəxsin operativ hərəkətlərindən ibarətdir. Onların tətbiq edilməsi hüquqpozan şəxsin hərəkətlərinin zərərli nəticələrinin qarşısının alınması (dayandırılması) və onlara yol verilməməsi məqsədi ilə bilavasitə müdaxilə edilməsi ilə bağlıdır.

Şəxsi, təşkilati və əmlak məhdudiyətlərindən ibarət olan psixi və fiziki təsir etmə vasitələri ilə hüquqpozmuş şəxs qanunsuz hərəkətlərini davam etdirməkdən faktiki olaraq məhrum edilir və o, müəyyən vəzifələrini (hərəkətlərini) icra etməyə vadar edilir.

Inzibati qarşısınıalma tədbirləri daha çox daxili işlər orqanları (polis) tərəfindən törədilən inzibati xətlərin və cinayətlərin vaxtında qarşısının alınması ilə əlaqədar tətbiq edilirlər. Bu tədbirlər bəzi hallarda daha kəsərli, bəzi hallarda isə cinayətlərin qarşısının alınmasının yeganə mümkün vasitəsi olur (məsələn: tabel silahının tətbiq edilməsi).

Inzibati qarşısınıalma tədbirləri təkcə hüquqpozmaların qarşısının alınması üçün deyil, həm də ruhi xəstələr və azyaşlı uşaqlar tərəfindən törədilə biləcək ictimai təhlükəli əməllərin qarşısının alınması üçün tətbiq edilir.

Polis tərəfindən tətbiq edilən inzibati qarşısınıalma tədbirləri içərisində ümumi və xüsusi təyinatlı tədbirlərin fərqləndirilməsi qəbul edilmişdir.

Ümumi təyinatlı inzibati qarşısınıalma tədbirlərinə aşağıdakı tədbirlər aiddir:

- güclü sərxoş vəziyyətində olan şəxslərin xüsusi köməklik göstərilən müəssisələrə (xüsusi tibb müəssisələrinə) gətirilməsi;(Polis haqqında qanun)
- nəqliyyat vasitələrinin idarə olunmasından kənarlaşdırma və sərxoşluq vəziyyətinin müayinəsi;İXM 96 m.
- nəqliyyat vasitələrinin istismarının qadağan edilməsi; İXM 98 m.
- icazə sistemi obyektlərinin işinin dayandırılması.

Güclü sərxoş vəziyyətində olan şəxslərin xüsusi köməklik göstərilən müəssisələrə (xüsusi tibb müəssisələrinə) gətirilməsi – ümumi təyinatlı inzibati qarşısınıalma tədbiri kimi küçələrdə və digər ictimai yerlərdə orta və ağır dərəcədə sərxoş vəziyyətdə olan şəxslərə qarşı tətbiq edilir. Bu tədbirin tətbiq edilməsi hüquqpozmaların qarşısının alınması və güclü sərxoş vəziyyətində olan şəxsə zəruri tibbi yardımın göstərilməsi məqsədi ilə həyata keçirilir.

Ən nəhayət, güclü sərxoş vəziyyətində olan şəxslərin xüsusi köməklik göstərilən müəssisələrə (xüsusi tibb müəssisələrinə) gətirilməsi kimi inzibati qarşısınıalma tədbiri **birinci növbədə** belə vəziyyətdə olan şəxslərin ictimai yerlərdən təcrid edilməsi, **ikinci növbədə** onların həyat və sağlamlıqlarının qorunması, üçüncü növbədə isə ictimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi məqsədi ilə tətbiq edilir.

Nəqliyyat vasitələrinin idarə olunmasından kənarlaşdırma tədbiri – İXM-in 96-cı maddəsində göstərilən hallardan hər hansı biri olduqda tətbiq edilir.

Bu hallar aşağıdakılardır:

96.1.1. dayandırılmış nəqliyyat vasitəsini idarə edən şəxsə və onunla birlikdə gedən sərnişinlərdən hər hansı birində sürücülük vəsiqəsi, nəqliyyat vasitəsinin qeydiyyat şəhadətnaməsi, yaxud həmin nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ verən digər əsas olmadıqda;

96.1.2. nəqliyyat vasitəsinin dövlət qeydiyyat nişanları və ya onlardan biri olmadıqda, yaxud saxta və ya qeyri-standart olduqda və ya nəqliyyat vasitəsini başqa nəqliyyat vasitəsinə verilmiş dövlət qeydiyyat nişanı ilə idarə etdikdə;

96.1.3. dayandırılmış nəqliyyat vasitəsinin mühərrik, ban və şassi nömrəsi nəqliyyat vasitəsinin qeydiyyat şəhadətnaməsindəki rəqəmlərə uyğun gəlmədikdə;

96.1.4. dayandırılmış nəqliyyat vasitəsi alkoqoldan, narkotik vasitələrdən, psixotrop maddələrdən və ya güclü təsir göstərən digər maddələrdən istifadə edilməsi nəticəsində sərxoş vəziyyətdə olmasına güman etməyə kifayət qədər əsas olan şəxs tərəfindən idarə olunduqda və onunla birlikdə gedən sərnişinin nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ olmadıqda;

96.1.5. nəqliyyat vasitəsində normativ tələblər pozulmaqla avadanlıq quraşdırıldıqda və ya dəyişdirildikdə, nəqliyyat vasitəsinin ban şüşələrinə qanunla tətbiqinə icazə verilməyən örtüklər çəkildikdə, nəqliyyat vasitəsi müvafiq icazə olmadan xüsusi səs (çoxavazlı) və ya sayrışan işıq siqnalları ilə təchiz edildikdə, bu pozuntuları yerində aradan qaldırmaq mümkün olmadıqda;

96.1.6. yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalərin törədilməsinə görə inzibati cərimə növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın qanuni qüvvəyə mindiyi gündən 2 ay müddətində icra edilməməsinə görə nəqliyyat vasitəsinin saxlanması barədə məhkəmə və ya müvafiq icra hakimiyyəti orqanının qərarı olduqda.

Yuxarıda göstərilən nəqliyyat vasitələrinin idarə olunmasından kənarlaşdırma hallarından təcrübədə daha tez-tez tətbiq olunanı dayandırılmış nəqliyyat vasitəsinin alkoqoldan, narkotik vasitələrdən və ya güclü təsir göstərən digər maddələrdən istifadə edilməsi nəticəsində sərxoş vəziyyətdə olmasına güman etməyə kifayət qədər əsas olan şəxs tərəfindən idarə olunmasıdır.

İXM-in 96.2-ci maddəsinə əsasən, Nəqliyyat vasitəsini idarə edən şəxsin sərxoş vəziyyətdə olmasını güman etməyə kifayət qədər əsas olduqda, onun sərxoşluq vəziyyətinin müəyyən edilməsi üçün xüsusi texniki vasitələrdən istifadə edilir. Həmin şəxs sərxoş vəziyyətdə olub-olmamasının xüsusi texniki vasitədən istifadə edilməklə müəyyən edilməsindən imtina etdikdə və ya xüsusi texniki vasitə ilə müayinənin nəticəsi ilə razılaşmadıqda, tibbi müayinəyə aparılır.

Sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmənin tibbi müayinəsi və onun nəticələri İXM-in 96.3-96.6-ci maddələrinə müvafiq olaraq həyata keçirilir, yəni nəqliyyat vasitəsini idarə etmədən kənarlaşdırma və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmək üçün xüsusi texniki vasitələrdən istifadə etmək və ya tibbi

müayinəyə göndərmək barədə protokol tərtib olunur və həmin sənədin surəti barəsində belə tədbir tətbiq edilən şəxsə verilir.

96.4. Nəqliyyat vasitəsini idarə etməkdən kənarlaşdırma barədə və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmək üçün xüsusi texniki vasitələrdən istifadə etmək və ya tibbi müayinəyə göndərmək haqqında protokolda aşağıdakılar göstərilir:

96.4.1. protokolun tərtib edildiyi yer, tarix və vaxt;

96.4.2. protokolu tərtib edən şəxsin vəzifəsi, soyadı, adı, atasının adı;

96.4.3. nəqliyyat vasitəsini idarə etməkdən kənarlaşdırmanın və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmənin əsasları;

96.4.4. nəqliyyat vasitəsini idarə edən şəxs barəsində məlumatlar;

96.4.5. nəqliyyat vasitəsinin tipi, markası, modeli, dövlət qeydiyyat nişanı və digər eyniləşdirmə əlamətləri barədə məlumatlar.

96.5. Nəqliyyat vasitəsini idarə etməkdən kənarlaşdırma barədə və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmək üçün xüsusi texniki vasitələrdən istifadə etmək və ya tibbi müayinəyə göndərmək haqqında protokol onu tərtib etmiş vəzifəli şəxs, habelə nəqliyyat vasitəsini idarə etməkdən kənarlaşdırılan və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmək üçün barəsində xüsusi texniki vasitələrdən istifadə edilən və ya tibbi müayinəyə göndərilən sürücü tərəfindən imzalanır. Sürücü protokolu imzalamaqdan imtina etdikdə, bu barədə protokolda müvafiq qeyd aparılır. Sürücünün izahat vermək və protokolun məzmunu barədə öz mülahizələrini təqdim etmək, habelə protokolu imzalamaqdan imtina etməsinin səbəblərini göstərmək hüququ vardır. Onun bu izahatı və mülahizələri protokola əlavə olunur. Protokolun surəti sürücüyə təqdim edilir.

96.6. Sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmənin tibbi müayinəsi barədə akt müvafiq protokola əlavə olunur.

Sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmiş tibbi müayinəsi və onun nəticələrinin tərtib olunması Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyinin müəyyən etdiyi qaydada həyata keçirilir. Sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmənin tibbi müayinəsi barədə akt müvafiq protokola əlavə olunur.

Nəqliyyat vasitələrinin idarə olunmasından kənarlaşdırma tədbiri – yol hərəkəti qaydalarının kobud şəkildə pozulması hallarında da tətbiq edilir. Yol hərəkəti qaydalarını kobud şəkildə pozmuş şəxslərin nəqliyyat vasitələrinin idarə olunmasından kənarlaşdırılması tədbiri o vaxt həyata keçirilir ki, pozuntunun xarakteri sürücüdə nəqliyyat vasitəsini təhlükəsiz idarə etmək üçün zəruri bilik və təcrübə vərdişlərinin olmadığını sübut edir, eləcə də o hallarda ki, baş vermiş pozuntuya sürücünün xəstəlik vəziyyəti ilə əlaqədar yol verilmiş olsun və həmin pozuntu nəqliyyat vasitəsinin gələcəkdə təhlükəsiz idarə olunmasına maneçilik törətmiş olsun.

İXM-in 406-cı maddəsində nəqliyyat vasitəsinin idarə olunmasından kənarlaşdırma halları polis əməkdaşları tərəfindən aşkar edildiyi hallarda inzibati xətlər qanunvericiliyinə əsasən hər bir halın xarakterindən asılı olaraq, pozuntu törətmiş şəxslərə qarşı İXM-in müvafiq maddələrinə əsasən inzibati məsuliyyət nəzərdə tutulmuşdur.

Bunlar aşağıdakılardır:

- nəqliyyat vasitələrini idarəetmə hüququ olmayan şəxslər tərəfindən nəqliyyat vasitələrinin idarə edilməsi - İXM, m.152;

- nəqliyyat vasitələrinin dövlət qeydiyyatının aparılması, texniki baxışın keçirilməsi, nəqliyyat vasitəsinin sazlığı haqqında sənədin və sürücülük vəsiqəsinin verilməsi qaydalarının pozulması - İXM, m.154;

- nəqliyyat vasitələrinin sürücüləri tərəfindən nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydalarının pozulması - İXM, m.155.

Yuxarıda göstərilən nəqliyyat vasitəsinin idarə olunmasından kənarlaşdırma halları polis əməkdaşları tərəfindən aşkar edilərkən onların hər birinin xarakterindən asılı olaraq pozuntu törətmiş şəxslərə qarşı bu inzibati qərarın tətbiqi yalnız qüvvədə olan qanunvericiliyə müvafiq olaraq və inzibati xətalara qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada tətbiq edirlər.

Nəqliyyat vasitəsinin idarə olunmasından kənarlaşdırma tədbiri tətbiq edilərkən, nəqliyyat vasitəsinin saxlanması qaydası və müddəti - İXM-in 97-ci maddəsinə müvafiq olaraq həyata keçirilir. İXM-in 97-ci maddəsinə əsasən, (Nəqliyyat vasitələrinin saxlanması) 97.1. Bu Məcəllənin 346.1 və 346.2-ci maddələrində nəzərdə tutulan inzibati xəta törədildiyi halda (əgər sürücü həmin nəqliyyat vasitəsinin yanında deyildirsə), həmçinin bu Məcəllənin 96.1-ci maddəsində göstərilən hallarda nəqliyyat vasitəsi müvəqqəti olaraq müvafiq icra hakimiyyəti orqanının mühafizə olunan duracağına saxlanılır.

97.2. Nəqliyyat vasitəsinin saxlanması səbəbi aradan qaldırıldığı barədə lazımi sənədlər təqdim edildikdən və ya xəyata görə inzibati tənbeh verildikdən, nəqliyyat vasitəsinin duracağına gətirilməsi və onun orada saxlanması üçün haqq ödənildikdən dərhal sonra, saxlanmış nəqliyyat vasitəsi sahibinə qaytarılır.

97.3. Nəqliyyat vasitəsi dayanma və durma qaydalarının pozulduğuna görə, inzibati cərimənin müəyyən edilmiş müddətdə ödənilməsinə görə tətbiq edilən nəqliyyat vasitəsinin saxlanması barədə qərara əsasən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının mühafizə olunan duracağına gətirilmişdirsə, nəqliyyat vasitəsinin sahibi və ya inzibati xətanı törətmiş şəxs inzibati cəriməni (müvafiq olaraq hesablanmış dəbbə pulu daxil olmaqla) və nəqliyyat vasitəsinin duracağına gətirilməsi və onun orada saxlanması üçün haqqı həmin yerdə plastik kart və ya internet vasitəsilə ödəyə bilər. Bu halda sürücüyə müvafiq inzibati xəta haqqında protokolun, inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın surəti verilir və saxlanmış nəqliyyat vasitəsi dərhal sahibinə qaytarılır. Nəqliyyat vasitəsi onun saxlanması barədə qərara əsasən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının mühafizə olunan duracağına gətirilmişdirsə, bu qərarın surəti də sürücüyə verilir. Sürücü inzibati cəriməni nəqliyyat vasitəsinin gətirildiyi yerdə ödəməkdən imtina etdikdə, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş qaydada həyata keçirilir.

97.4. Yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalara haqqında işlər üzrə sənədləri ünvan sahibinə onun yaşadığı, yaxud işlədiyi yer üzrə tapılmaması və onunla birlikdə yaşayan yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvlərinin olmaması səbəbindən 10 gün müddətində bu Məcəllənin 57-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada çatdırmaq mümkün olmadıqda, həmin sənədlərin

surətinin verilməsi məqsədi ilə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən nəqliyyat vasitəsinin dayandırılaraq müvafiq sənədin təqdim edilməsi barədə qərar qəbul edilir. Bu halda saxlanılmış nəqliyyat vasitəsinin istifadəsinə həmin sənədlərin surəti təqdim edildikdən və müvafiq qeydlər aparıldıqdan dərhal sonra nəqliyyat vasitəsi buraxılır.

97.5. Nəqliyyat vasitəsinin saxlanması iki nüsxədə olan aktla rəsmiləşdirilir, onun birinci nüsxəsi inzibati xəta haqqında protokola əlavə edilir, surəti isə nəqliyyat vasitəsinin idarə edən şəxsə verilir.

Nəqliyyat vasitələrinin istismarının qadağan edilməsi – inzibati qarşısını alma tədbiri kimi polis əməkdaşları tərəfindən inzibati xətalərin qarşısının alınması və texniki cəhətdən nasaz olan texniki vasitələrin istismarı nəticəsində baş verməsi mümkün ola bilən təhlükəli nəticələrin qarşısının alınması məqsədi ilə texniki vəziyyəti yol hərəkəti təhlükəsizliyinə təhlükə yaradan nəqliyyat vasitələrinə tətbiq edilir.

Nəqliyyat vasitələrinin istismarının qadağan edilməsi İXM-nin 98-ci maddəsinə əsasən həyata keçirilir. İXM-in bu maddəsinə əsasən, Tormoz sistemi və ya sükan idarə mexanizmi nasaz olan və ya xarici işıq cihazları və ya qabaq şüşənin şüşə silgəcləri, şüşəyuyanları və ya təkərləri və şinləri və ya mühərriki, yaxud konstruksiyasının digər ünsürləri nasaz olan və belə nasazlığın aradan qaldırılması mümkün olmayan nəqliyyat vasitəsinin istismarı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən qadağan edilir.

Nəqliyyat vasitələrinin istismarının qadağan edilməsi tədbiri polis əməkdaşları tərəfindən nəqliyyat vasitəsinə texniki baxış keçirilməsi barədə xüsusi aktın və İXM-in müvafiq maddəsinə əsasən, inzibati xəta haqqında protokolun tərtib edilməsi ilə sənədləşdirilir. İXM-in 327-348 ci maddələri ilə müəyyən edilmiş inzibati xətalər törədildiyi hallarda nəqliyyat vasitələrinin istismarı qadağan edilir və təqsirkar sürücülər inzibati xətalər qanunvericiliyinin tələblərinə müvafiq olaraq inzibati məsuliyyətə cəlb edirlər.

Nəqliyyat vasitələrinin istismarının qadağan edilməsi dövlət nömrə nişanlarının çıxarılması və nasazlığın aradan qaldırılması üçün avtomobil təsərrüfatına qaytarılması və ya qüsurlarının (nasazlıqların) aşkar edildiyi yerdə onların aradan qaldırılmasına kimi saxlanması ilə həyata keçirilir. Lakin elə hallar olur ki, nəqliyyat vasitələrinin istismarının qadağan edilməsi tədbirinin tətbiq edilməsinə əsas verən nasazlıqların onların aşkar edildikləri yerdə aradan qaldırılması mümkün olmur. Belə hallarda istismarı qadağan edilmiş nəqliyyat vasitələri Azərbaycan Respublikasının DİN-in mühafizə olunan duracağına gətirilir və orada saxlanılır.

Nəqliyyat vasitələrinin istismarını qadağan edən hallar aşkar edilərkən, bu halların aradan qaldırılmasına kimi nəqliyyat vasitələrinin polis əməkdaşları tərəfindən saxlanması qaydası və müddəti İXM-nin 97-ci maddəsinə əsasən müəyyən edilmişdir.

İcazə sistemi obyektlərinin işin dayandırılması tədbiri – atıcılıq tirlərinin, silah mağazalarının, silah təmiredici və pirotexniki emalatxanalarının, silahların, döyüş sursatlarının, partlayıcı, güclü təsiredici, zəhərləyici və

radioaktiv maddələrin saxlanıldığı baza və anbarların açılması qaydalarında və fəaliyyətlərində baş verən pozuntuların qarşısının alınması məqsədi ilə tətbiq edilir. Belə obyektlərin açılması qaydalarında və fəaliyyətlərində dövlət tərəfindən müəyyən edilmiş qaydalara riayət edilməməsi, icazə sistemi təsiri altına düşən predmet və əşyaların oğurlanmasına, itirilməsinə və cinayətkar məqsədlərlə istifadə edilməsinə gətirib çıxara bilər ki, bu da ictimai təhlükəsizliyə təhlükə yarada bilər.

"Polis haqqında" Qanunun 18-ci maddəsinin 10-cu bəndinə əsasən polis əməkdaşının hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən odlu silahın, döyüş sursatının, zəhərli maddələrin və digər zərərli materialların saxlandığı və istifadə olunduğu yerlərə, habelə onların dövriyyədə olduğu obyektlərə (hərbi obyektlər istisna olmaqla) baxış keçirmək, bu cür əşyaların, maddələrin və materialların istifadəsi barədə müəyyənləşdirilmiş qaydaların pozulduğu aşkar edildikdə qüsurların aradan qaldırılması haqqında icrası məcburi olan yazılı göstərişlər vermək və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulan digər tədbirləri görmək hüququ vardır.

Polis icazə sistemi qaydalarına riayət olunmasına inzibati nəzarəti həyata keçirərkən qanunvericiliklə müəyyənləşdirilmiş qaydaların pozulduğu aşkar edildikdə pozuntu törədilən obyektə və ya onun ayrı-ayrı sahələrini bağlamaq, aşkar edilmiş qüsurların, pozuntuların aradan qaldırılmasına kimi həmin obyektlərə icazə sistemi təsiri altına düşən əşya, predmet və digər materialların alınmasını, saxlanmasını və daşınmasını qadağan etmək hüququna malikdir.

İcazə sistemi obyektlərinin işinin dayandırılması tədbiri xüsusi aktın tərtib edilməsi ilə sənədləşdirilir və bağlanan obyektlərin möhürlənməsi, zəruri hallarda isə icazə sistemi təsiri altına düşən müvafiq əşya və predmetlərin (silah, döyüş sursatları və s.) götürülməsi ilə həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikasında icazə sisteminin təşkili və həyata keçirilməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, "Polis haqqında" Qanun, "Xidməti və mülki silah haqqında" Qanun və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Xidməti və mülki silah haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 21 fevral 1998-ci il tarixli 679 nömrəli Fərmanının icrasının təmin edilməsi haqqında" 24 avqust 2002-ci il tarixli 769 nömrəli Fərmanı rəhbər tutularaq həyata keçirilir. İcazə sisteminin təşkili və həyata keçirilməsində rəhbər tutulan normativ-hüquqi aktların tələblərinin həyata keçirilməsi sahəsində polisin üzərinə düşən vəzifə və funksiyalar Azərbaycan Respublikası DİN-in 03.09.2012-cu il tarixli 021-001-12№-li "DİO-da icazə sisteminin təşkilinə dair Təlimatın təsdiq edilməsi haqqında" qərarı ilə həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikasının İXM-in 588-593- və 597-ci maddələrinə müvafiq olaraq icazə sistemi sahəsində baş verən inzibati xətalara görə inzibati məsuliyyət müəyyən edilmişdir.

İcazə sisteminin təşkili və həyata keçirilməsi sahəsində polisin fəaliyyətinin təşkili, vəzifə və funksiyaları "DİO-nun inzibati fəaliyyəti"

fənninin Xüsusi hissəsinin "Daxili işlər orqanları tərəfindən icazə sistemində nəzarətin həyata keçirilməsi" mövzusu vasitəsi ilə daha geniş formada öyrənəcəyik.

Xüsusi təyinatlı inzibati məcburetmə tədbirləri – digər tədbirlərlə ictimai təhlükəli davranışların qarşısının alınması mümkün olmadıqda, hüquqpozma törətmiş şəxslərə qarşı tətbiq edilən fiziki təsir etmə vasitələrindən ibarətdir.

Xüsusi təyinatlı inzibati məcburetmə tədbirlərinin böyük hissəsi zəruri müdafiə institutunun istifadə edilməsi ilə tətbiq edilir. Çünki inzibati xətalər qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş zəruri müdafiə vəziyyətinə müvafiq olaraq hüquqpozmaların qarşısının alınması və hüquqpozmuş şəxslərin tutulması üzrə hətta əgər bu hərəkətlərlə hüquqpozan şəxsə çarəsizlikdən ziyan vurulsa belə, polis əməkdaşlarının hərəkətləri qanunauyğun, ictimai faydalı hesab edilir və buna görə inzibati məsuliyyətə səbəb olmur.

Polis əməkdaşları onun qanuni tələblərini icra etməyən hər hansı şəxsə "Polis haqqında" Qanunun 26-cı maddəsinin 1-ci, 2-ci və 4-cü hissələrinə əsasən, fiziki qüvvəni, xüsusi vasitələri (dəyənəklər, əl-qolu bağlama və elektroşok vasitələri, резин эцллярли, xüsusi təyinatlı gözyaşardacı qazlar, yayındırıcı təsir göstərən işıq – səs vasitələrin, mənzillərin açılması üçün qurğunu, nəqliyyatı məcburi saxlatma qurğusunu, suvuranları, rezin dəyənəyi, zirehli maşınları və digər nəqliyyat vasitələrini, xidməti iti və atı və s.) və odlu silahı tətbiq etmək səlahiyyətinə malikdirlər.

Inzibati qarşısının alınma tədbirlərinin tətbiq edilməsi halları və qaydası "Polis haqqında" Qanunun 26-27-ci maddələrinə və Azərbaycan Respublikasının DİN-in normativ-hüquqi aktlarına müvafiq olaraq tənzimlənir.

"Polis haqqında" Qanunun 26-cı maddəsinin 1-ci hissəsinə və DİN-in 30 may 2001-ci il tarixli 212 sayılı "Polisin post-patrul xidməti nizamnaməsinin təsdiq edilməsi barədə" əmrinin 8.2.1. – 8.2.3. bəndlərinə müvafiq olaraq, polis əməkdaşı onun qanuni tələblərini icra etməyən hər hansı şəxsə qarşı yalnız aşağıdakı hallarda fiziki qüvvə tətbiq edə bilər:

- hazırlanan və ya törədilən cinayətin qarşısı alındıqda;
- inzibati xəta və ya cinayət törədən şəxs tutulduqda;
- hər hansı hüquqpozmanın törədilməsində güc işlədildikdə.

"Polis haqqında" Qanunun 26-cı maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən polis əməkdaşı onun qanuni tələblərini icra etməyən hər hansı şəxsə qarşı xüsusi vasitələri aşağıdakı hallarda tətbiq edə bilər:

- 1) insan həyatına və sağlamlığına real təhlükə yaradan basqın və ya digər zorakılıq edildikdə;
- 2) qiyam və ya kütləvi iğtişələr baş verdikdə;
- 3) girov saxlanılan şəxs və ya zəbt olunmuş binalar, tikililər, qurğular, torpaq sahələri və nəqliyyat vasitələri azad edildikdə;
- 4) yaşayış binalarına, habelə müəssisələrin, idarələrin, təşkilatların binalarına qrup halında basqın dəf edildikdə;
- 5) müqavimət göstərən və ya insan həyatı və sağlamlığı, habelə mülkiyyət əleyhinə cinayət törədən şəxs yaxalandıqda və ya qaçmağa cəhd göstərdikdə;

6) tutulan şəxs tərəfindən silahlı müqavimət göstərildikdə və ya göstərəcəyinə ehtimal etməyə kifayət qədər əsas olduqda;

7) cinayət törədilməsində şübhələndiyinə görə tutulmuş, barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilmiş və ya azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunmuş şəxsin həbsdən qaçmasının qarşısını aldıqda, habelə bu şəxsin qanunsuz azad edilməsi üçün kənar şəxslər tərəfindən güc işlədildikdə;

8) ictimai təhlükəli əməl törətmiş şəxsi tutub polisə gətirərkən onun müqavimət göstərə biləcəyi və ya qaçma ehtimalı olduqda;

9) həbs olunanları müşayiət etdikdə;

10) şəxsin təhlükəli hərəkətləri ilə özünə və ya ətrafındakılara zərər yetirə biləcəyi ehtimalı olduqda;

11) ictimai təhlükəli əməl törətmiş şəxs tutularkən onu binadan, nəqliyyat vasitəsindən çıxmağa məcbur etdikdə;

12) sürücü öz hərəkətləri ilə insan həyatına və sağlamlığına real təhlükə yaratdıqda, nəqliyyat vasitəsini dayandırmaq haqqında polis əməkdaşının aşkar olan dayanma tələbinə tabe olmadıqda və onun saxlanılmasına başqa imkan olmadıqda (məcburi dayandırma vasitələri).

Yuxarıda göstərilmiş 2-ci və 12-ci bəndlər istisna olmaqla bu maddənin 2-ci hissəsində nəzərdə tutulmuş digər hallarda polis əməkdaşı xidməti itdən istifadə edə bilər.

Azərbaycan Respublikası DİN-in 12 avqust 2014-ci il tarixli Q24-001-14 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş "Daxili işlər orqanları tərəfindən xüsusi vasitələrin tətbiq olunması qaydalarının təsdiq edilməsi barədə" Təlimatla¹ xüsusi vasitələrin tətbiq edilməsi qaydaları müəyyən edilmişdir.

DİN-in bu Təlimatı daxili işlər orqanlarının əməkdaşları, DİN-in təhsil müəssisələrinin müdavimləri və daxili qoşunların hərbi qulluqçuları tərəfindən ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi zamanı qanun pozuntularının xəbərdar edilməsi və qarşısının alınması, vətəndaşların hüquqlarının və qanuni mənafelərinin müdafiəsi üçün xüsusi vasitələrdən istifadə olunması qaydalarını müəyyən edir.

Xüsusi vasitələrin tətbiq olunmasının hüquqi əsaslarını Azərbaycan Respublikasının "Polis haqqında", "Daxili qoşunların statusu haqqında" Qanunları, digər qanunvericilik aktları, bu Təlimat və DİN-in digər müvafiq normativ-hüquqi aktları təşkil edir.

İnsanın anatomik bütövlüyünə müxtəlif dərəcəli xəsarətlər yetirməklə dağıdıcı təsir göstərə bilən və ya özünü doğrultmayan yüksək təhlükə mənbəyi olan xüsusi vasitələrin polis əməkdaşlarının (hərbi qulluqçuların) sərəncamına verilməsi qadağandır.

Daxili işlər orqanları və daxili qoşunlar aşağıdakı xüsusi vasitələri tətbiq edir:

- fərdi mühafizə vasitələri (qoruyucu dəbilqələr, canqoruyucular, güllə və zərbəyə qarşı qalxanlar);

- fəal müdafiə vasitələri (rezin dəyənəklər, əl qandalları, gözyaşardıcı qaz, xidməti itlər);

¹ Bundan sonra – bu Təlimatla qeyd ediləcəkdir.

- xüsusi əməliyyatların keçirilməsini təmin edən vasitələr (zirehli texnika, suvuranlar, yayındırıcı təsir göstərən işıq-səs vasitələri, ovuntu və ya maye halında olan gözyaşardıcı vasitələrin püskürməsi üçün çanta aparatları, maneədağıdan vasitələr, nəqliyyatın məcburi dayandırılması üçün vasitələr).

Daxili işlər orqanları və daxili qoşunlar tərəfindən tətbiq edilən yuxarıda göstərilən xüsusi vasitələrdən başqa Azərbaycan Respublikasının Qanunları ilə digər xüsusi vasitələr də müəyyənləşdirilə bilər.

Polis əməkdaşı (hərbi qulluqçu) onun qanuni tələblərini icra etməyən hər hansı şəxsə qarşı aşağıdakı hallarda xüsusi vasitələri tətbiq edə bilər:

- hər hansı şəxsin, polis əməkdaşının (hərbi qulluqçunun) həyatına və sağlamlığına real təhlükə yaradan basqın və ya digər zorakılıq edildikdə;

- qiyam və ya kütləvi iğtişələr baş verdikdə, habelə nəqliyyatın, rabitənin, müəssisələrin, idarələrin, təşkilatların işini pozan hərəkətlərin qarşısı alındıqda;

- girov saxlanılan şəxs və ya zəbt olunmuş binalar, tikililər, qurğular, torpaq sahələri və nəqliyyat vasitələri azad edildikdə;

- hərbi şəhərciklərə, hərbi əşyalara və dəstələrə, mühafizə olunan obyektlərə, qurğulara, yüklərə basqın dəf edildikdə, habelə yaşayış binalarının, müəssisələrin, idarələrin, təşkilatların binalarına qrup halında basqın dəf edildikdə;

- müqavimət göstərən və ya insan həyatı və sağlamlığı, habelə mülkiyyət əleyhinə cinayət törədən şəxs yaxalandıqda və ya qaçmağa cəhd göstərdikdə;

- tutulan şəxs tərəfindən silahlı müqavimət göstərildikdə və ya göstərəcəyi ehtimalına kifayət qədər əsas olduqda;

- cinayət törədilməsində şübhələndiyinə görə tutulmuş, barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilmiş və ya azadlıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum olunmuş şəxsin həbsdən qaçmasının qarşısını aldıqda, habelə bu şəxsin qanunsuz azad edilməsi üçün kənar şəxslər tərəfindən güc işlədildikdə;

- ictimai təhlükəli əməl törətmiş şəxsi tutub polisə gətirərkən onun müqavimət göstərə biləcəyi və ya qaçma ehtimalı olduqda;

- həbs olunanları müşayiət etdikdə;

- şəxsin təhlükəli hərəkətləri ilə özünə və ya ətrafdakılara zərər yetirə biləcəyi ehtimalı olduqda;

- ictimai təhlükəli əməl törətmiş şəxs tutularkən onu binadan, nəqliyyat vasitəsindən çıxmağa məcbur etdikdə;

- hərbi və fəvqəladə vəziyyət zamanı sürücü polis əməkdaşının (hərbi qulluqçunun) dayanmaq barədə qanuni tələblərini yerinə yetirmədikdə, habelə sürücü öz hərəkətləri ilə insan həyatına və sağlamlığına real təhlükə yaratdıqda və yaxud cəza çəkən və ya ibtidai həbsdə olan, azadlıqdan məhrumetmə yerindən və mühafizədən qaçmış şəxsləri yaxaladıqda nəqliyyat vasitəsini dayandırmaq haqqında polis əməkdaşının (hərbi qulluqçunun) dayanma tələbinə tabe olmadıqda və onun saxlanılmasına başqa imkan olmadıqda;

- sərbəst toplaşmaq azadlığı haqqında qanunvericilik aktlarının tələblərini pozmaqla kütləvi tədbir keçirən şəxslərin güc tətbiq edilməklə dağıdılmasında.

Xüsusi vasitələrin tam zəruri hallarda tətbiq edilməsi yaranmış təhlükəyə mütənəşib olmalıdır. Xüsusi vasitələrin qanunsuz tətbiqinə yol verən polis əməkdaşı (hərbi qulluqçu) Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyi ilə məsuliyyət daşıyır.

Daxili işlər orqanları və daxili qoşunlar tərəfindən xüsusi vasitələrin tətbiq edilməsi qaydaları haqqında" Təlimatın 2.1. bəndinə əsasən xidməti naryadların (polis əməkdaşlarının, hərbi qulluqçuların) xüsusi vasitələrlə təmin olunmasına icazə aşağıda göstərilən vəzifəli şəxslər tərəfindən verilir:

- *polis orqanının əməliyyat növbətçisi (hərbi hissə üzrə növbətçi) –* dəbilqələr, canqoruyucular, əl qandalları, rezin dəyənəklər, göz yaşardıcı qazla doldurulmuş gəzdirilən aeroxollu balon;

- *Bakı və Nəqliyyatda Baş Polis İdarələrinin, şəhər-rayon-xətt polis orqanlarının rəisləri, hərbi hissələrin komandirləri –* əl qaz qumbaraları və qaz qumbaraları patronlar, çanta aparatları, yayındırıcı təsir göstərən işıq-səs vasitələri, maneədağıdan vasitələr və suvuranlar, nəqliyyatın məcburi dayandırılması üçün vasitələr, xidməti itlər;

- *Azərbaycan Respublikası daxili işlər naziri, Naxçıvan Muxtar Respublikası daxili işlər naziri, xüsusi əməliyyatlar zamanı əməliyyat qərargahının rəhbəri və onun qoşunlar üzrə müavini, hərbi hissənin komandiri –* zirehli texnika.

Xüsusi vasitələrin tətbiq olunması barədə qərarı ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsinə cavabdeh olan, habelə konkret əməliyyata rəhbərlik edən şəxs qəbul edir. Fərdi qaydada xidməti əməliyyata rəhbərlik edən şəxs qəbul edir.

Bu təlimatın 2.3. bəndinə əsasən xüsusi vasitələrin növü və onun tətbiqinin intensivliyi yaranmış vəziyyət, hüquq pozuntusunun xarakteri və onu törədən şəxsin şəxsiyyəti, habelə xüsusi vasitələrin taktiki-texniki xüsusətləri nəzərə alınmaqla müəyyənəşdirilir. Bununla əlaqədar aşağıdakı hallarda qeyd olunan xüsusi vasitələr tətbiq oluna bilər:

- *vətəndaşlara, polis əməkdaşlarına (hərbi qulluqçulara) basqınları dəf etmək üçün –* rezin dəyənəklər, göz yaşardıcı qaz, yayındırıcı təsir göstərən işıq-səs vasitələri, xidməti itlər;

- *polis əməkdaşına (hərbi qulluqçuya) göstərilən qanunsuz müqavimətin qarşısını almaq üçün –* rezin dəyənəklər, göz yaşardıcı qaz, əl qandalları, xidməti itlər;

- *vətəndaşların həyatına, sağlamlığına və ya mülkiyyətinə qarşı cinayət törədərkən yaxalanmış və gizlənməyə cəhd göstərən şəxsləri tutmaq üçün –* əl qandalları, xidməti itlər;

- *silahlı müqavimət göstərmək niyyətində olmalarına kifayət qədər əsas olan şəxsləri tutmaq məqsədi ilə –* göz yaşardıcı qaz, əl qandalları, yayındırıcı təsir göstərən işıq-səs vasitələri, maneədağıdan vasitələr, suvuranlar və zirehli maşınlar, xidməti itlər;

- *qaça biləcəkləri, yaxud ətrafdakılara və ya özlərinə zərər vura biləcəkləri rəftarından görünən və polis əməkdaşına (hərbi qulluqçuya) müqavimət göstərən tutulmuş şəxsləri polis orqanlarına aparmaq, inzibati qaydada həbs edilmiş şəxsləri silahlı müşayiət və mühafizə etmək üçün –* xidməti itlər;

- hərbi şəhərciklərə, hərbi eşalonlara və dəstələrə, mühafizə olunan obyektlərə, qurğulara, yüklərə basqını dəf etmək üçün – rezin dəyənəklər, gözyaşardıcı qaz, yayındırıcı təsir göstərən işıq-səs vasitələri, suvuranlar və zirehli maşınlar, xidməti itlər;

- girovları, tutulmuş binaları, otaqları, qurğuları, nəqliyyat vasitələrini və ərazi hissələrini azad etmək üçün – rezin dəyənəklər, gözyaşardıcı qaz, yayındırıcı təsir göstərən işıq-səs vasitələri, maneədağıdan vasitələr, suvuranlar və zirehli maşınlar, xidməti itlər;

- kütləvi iğtişaşların və nəqliyyatın, rabitənin, müəssisələrin, idarələrin, təşkilatların işini pozan hərəkətlərin qarşısını almaq üçün – rezin dəyənəklər, gözyaşardıcı qaz, yayındırıcı təsir göstərən işıq-səs vasitələri, suvuranlar və zirehli maşınlar, xidməti itlər;

- hərbi və fəvqəladə vəziyyətin hüquqi rejimi şəraitində sürücüləri dayanmaq barəsində qanuni tələbləri yerinə yetirməyən nəqliyyat vasitələrini dayandırmaq üçün, habelə cəza və ya ibtidai həbsdə olan, azadlıqdan məhrumetmə yerindən və mühafizədən qaçmış şəxsləri nəqliyyat vasitəsində yaxalayarkən – nəqliyyatın məcburi dayandırılması üçün vasitələr.

Təlimatın 2.4. bəndinə əsasən:

- cəza çəkən və ya ibtidai həbsdə olan, azadlıqdan məhrumetmə yerindən və mühafizə altından qaçmış şəxsləri axtarıb tutmaq üçün – rezin dəyənəklər, gözyaşardıcı qaz, əl qandalları, yayındırıcı təsir göstərən işıq-səs vasitələri, maneədağıdan vasitələr, nəqliyyatın məcburi dayandırılması üçün vasitələr, suvuranlar və zirehli maşınlar, xidməti itlər.

Təlimatın 2.5. bəndinə əsasən, isə qaz qumbarası patronları ilə atəş açılması aşağıdakı hallarda müvafiq orqanlarla razılaşdırılır:

- prokurorluq orqanları ilə – cinayətkarların gizləndiyi yerdə kənar şəxslər, o cümlədən girovlar olduğu halda;

- dövlət yanğın təhlükəsizliyi orqanları ilə – cinayətkarların gizləndiyi yerdə tez alovlanan və partlayıcı maddələr istehsal edildikdə və saxlanıldıqda.

Bu Təlimatın 2.6. – 2.15 bəndlərinə əsasən daxili işlər orqanları və daxili qoşunlar tərəfindən xüsusi vasitələr tətbiq edilərkən aşağıdakı qaydalara riayət edilməlidir:

- qaz qumbarası patronları ilə xüsusi karabindən və signal tapançasından insan kütləsinə və hüquq pozan şəxsə sərrast atəş açılması qadağandır;

- dəyənəklə insanın başına və boynuna zərbə vurulmasına icazə verilmir;

- əl qandalları tətbiq olunduqda hər iki saatdan gec olmayaraq kilidlər yoxlanılmalıdır;

- havanın hərərəti mənfi olarkən suvuranların tətbiq edilməsi qadağandır;

- otaqlarda və digər binalarda girovlar saxlanıldıqda maneədağıdan vasitələrin tətbiqinə icazə verilmir;

- fəal müdafiə vasitələrinin tətbiq olunması və xüsusi əməliyyatların keçirilməsi zamanı polis əməkdaşı (hərbi qulluqçu) səbrli olmalı, onun hərəkətləri qarşıda duran vəzifəyə (məqsədə) uyğun gəlməli, vətəndaşların

sağlamlığına və əmlakına vurulması ehtimal olunan ziyanın minimuma endirilməsi üçün lazımi ölçülər götürülməlidir;

- fəal müdafiə vasitələrinin tətbiq olunmasından və xüsusi əməliyyatların keçirilməsindən əvvəl hüquq qaydalarını pozan şəxslərə onların ana dilində, aydın formada xəbərdarlıq edilir. Xəbərdarlıq uzaq məsafəyə, yaxud çoxsaylı dəstəyə müraciət zamanı səs gücləndirici vasitələrdən istifadə etməklə verilə bilər. Bütün hallarda xəbərdarlıq iki dəfədən az olmayaraq təkrar edilir və həmin şəxslərin xəbərdarlığa münasibətlərinin öyrənilməsi üçün kifayət qədər vaxt verilir. Hüquq pozan şəxslər tərəfindən basqın edildiyi zaman həmin vasitələr xəbərdarlıq edilmədən tətbiq oluna bilər;

- odlu silah işlətməklə basqın edildiyi və ya silahlı müqavimət göstərildiyi halda istisna olmaqla – qadınlara, azyaşlılara, yanında azyaşlı olan, əlilliyi və digər fiziki qüsurları aşkar bilinən şəxslərə qarşı xüsusi vasitələrin tətbiq olunması qadağandır;

- tez alışan və partlayıcı maddələr hazırlanan, saxlanılan binalarda və istehsalatlarda yanğına və ya partlayışa səbəb ola bilən xüsusi vasitələrin tətbiq olunması qadağandır;

- xarici dövlətlərin diplomatik və ya digər nümayəndəliklərinin yerləşdikləri binalarda xüsusi vasitələrin tətbiq olunması qadağandır. Lakin həmin dövlətlərin səlahiyyətli nümayəndələrindən müvafiq xahiş daxil olduğu halda göstərilən binalarda xüsusi vasitələr tətbiq oluna bilər.

Təlimatın 2.16 bəndinə əsasən, nəqliyyatın məcburi dayandırılması üçün vasitələrin tətbiq olunması aşağıdakı hallarda qadağandır:

- insanların daşınmasını həyata keçirən ümumi təyinatlı nəqliyyat vasitələrinə və yük avtomatlarına qarşı;

- diplomatik nümayəndəliklərə məxsus və yaxud onlar tərəfindən icarəyə götürülmüş nəqliyyat vasitələrinə qarşı;

- motosikletə, motorollərə, mopedə qarşı;

- dağ yollarında, habelə yolların görünmə dərəcəsi məhdud olan hissələrində;

- dəmir yolu keçidlərində, tunellərdə, körpülərdə, estakadalarda.

Xüsusi vasitələr tətbiq edildikdən sonra zərərçəkmişlərin, yanma ehtimalı olan mənbələrin, həyat əhəmiyyətli obyektlərin zədələnməsinin, habelə iş düşməmiş xüsusi vasitələrin aşkar olunması məqsədilə binalara və ərazilərə baxış keçirilir. Zəruri hallarda qazdan təmizləmə işləri aparılır.

Təlimatın 2.18 bəndinə əsasən, xüsusi vasitələrin tətbiqini həyata keçirən polis əməkdaşının (hərbi qulluqçunun) əsas vəzifələri müəyyən edilmişdir.

Bunlar aşağıdakılardır:

- insana qarşı xüsusi vasitələri – yalnız son zərurət və ya zəruri müdafiə vəziyyətində, digər təsir imkanlarından istifadə lazımi nəticə vermədikdə, hüquqpozmanın ağırlıq dərəcəsi və ya onu törədən şəxsiyyətindən asılı olaraq tətbiq etməlidir;

- xüsusi vasitələrin tətbiq edilməsi nəticəsində zərərçəkənlərə tibbi yardımın göstərilməsi təmin edilməlidir. Fəal müdafiə vasitələri tətbiq edən əməkdaşlara (hərbi qulluqçulara) ilkin tibbi yardım göstərilməsi yolları

öyrədilməli, xüsusi əməliyyatların keçirilməsini təmin edən vasitələrin tətbiq olunduğu hallarda isə tibb işçilərinin iştirakı təmin edilməlidir;

- xüsusi vasitələr tətbiq edildiyi hallar barədə polis əməkdaşı (hərbi qulluqçu) dərhal xidmət etdiyi və ya xüsusi vasitə tətbiq edilən ərazinin polis orqanının (hərbi hissənin) rəhbərliyinə məlumat verməlidir.

Polis orqanının (hərbi hissənin) rəhbərliyi tərəfindən 24 saat ərzində xüsusi vasitələrin tətbiq edilməsi barədə ərazi prokuroruna məlumat verilməlidir.

Polis əməkdaşının (hərbi qulluqçunun) xüsusi vasitələr tətbiq etdiyi hər bir halda polis orqanında (hərbi hissədə) xidməti yoxlama aparılmalı və xüsusi vasitələrin tətbiqinin qanunauyğunluğu barədə müvafiq rəy verilməlidir.

Bu Təlimatın 3.1-3.3. bəndinə əsasən, xüsusi vasitələr polis orqanları və DİN-in tədris müəssisələrinin əməkdaşları, habelə daxili qoşunların müvafiq hazırlıq keçmiş hərbi qulluqçuları tərəfindən tətbiq oluna bilər.

DİN-in tədris müəssisələrində, sıravı və kiçik rəis heyəti hazırlayan məktəblərində, habelə xidməti və peşə hazırlığı dərslərində şəxsi heyətə fərdi mühafizə və fəal müdafiə vasitələrinin tətbiq olunma qaydaları öyrədilməli, təlimin yekunu üzrə müvafiq qaydada məqbul qəbul olunmalıdır.

Xüsusi əməliyyatların keçirilməsini təmin edən xüsusi vasitələrin tətbiqi üzrə mütəxəssislərin hazırlanması Daxili İşlər Nazirliyinin, o cümlədən daxili qoşunların tədris müəssisələrində təşkil edilir. Təlim keçmiş əməkdaşların (hərbi qulluqçuların) müvafiq məqbul vermələri barədə arayış şəxsi işlərinə əlavə edilir.

Təlimatın 4.1-4.3 bəndlərinə əsasən, xüsusi vasitələrin uçotu aşağıdakı qaydada aparılır:

- xüsusi vasitələrin qeydiyyatı ayrıca curnalda aparılmaqla əməkdaşlara (hərbi qulluqçulara) verilir. Xüsusi vasitələrin uçotu növü və miqdarı üzrə aparılır;

- növbə qurtardıqdan və yaxud əməliyyat başa çatdıqdan sonra xüsusi vasitələr polis orqanının (hərbi hissənin) növbətçi hissəsinə verilərək curnalda müvafiq qeydiyyat aparılır;

- Naxçıvan Muxtar Respublikası daxili işlər naziri, Baş İdarə və İdarə, şəhər-rayon-xətt polis orqanlarının rəisləri, hərbi hissələrin komandirləri xüsusi vasitələrin tətbiq olunmasının qanuniliyinin təmin edilməsi sahəsində müntəzəm surətdə məqsədli iş aparmalı və bu sahədə müvafiq qaydaların pozulmasına yol vermiş şəxslərə qarşı təsirli tədbirlər görməlidirlər.

İctimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsində polisin post-patrul xidməti xüsusi yer tutur. İctimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi sahəsində polisin post-patrul xidmətinin qarşısında duran vəzifələrin yerinə yetirilməsində polis əməkdaşları onların qanuni tələblərini icra etməyən hər hansı şəxsə qarşı xüsusi vasitələri tətbiq edə bilərlər.

Polisin post-patrul xidməti əməkdaşları tərəfindən xüsusi vasitələrin tətbiq edilməsi halları və qaydaları DİN-in 30 may 2001-ci il tarixli 212 sayılı əmri ilə təsdiq edilmiş "Polisin post-patrul xidməti nizamnaməsinin təsdiq

edilməsi barədə" Nizamnamənin 8.3-8.5 bəndlərinə müvafiq olaraq tətbiq edilir.

Xüsusi təyinatlı qarşısınıalma tədbirlərinin tətbiq edilməsinin ləngidilməsi vətəndaşların və polis əməkdaşlarının həyatı və sağlamlığı üçün təhlükə yaratmırsa, onlar tətbiq edilməzdən əvvəl bu barədə vətəndaşlar xəbərdar edilməli və onlara polis əməkdaşının tələblərinin yerinə yetirilməsi üçün kifayət qədər vaxt verilməlidir.

Qəfil basqının dəf edilməsi, eləcə də qəsdən cinayət törətməkdə şübhə doğuran şəxsləri tutmaq, girov saxlanılanları azad etmək zərurəti istisna olunmaqla, xüsusi vasitələr tətbiq olunmazdan əvvəl belə vasitələri işə salmaq niyyəti haqqında xəbərdarlıq etməli və əgər şərait imkan verirsə, hüquqpozuntusunun dayandırılması üçün kifayət qədər vaxt da verilməlidir.

Xüsusi vasitələrin növü və onun tətbiq edilməsinin intensivliyi yaranmış şərait, hüquq pozuntusunun xarakteri və hüquqpozma törətmiş şəxsin şəxsiyyəti nəzərə alınmaqla müəyən edilir. Xüsusi vasitələr tətbiq edilərkən vətəndaşların sağlamlığına zərər vurulmasının mümkünlüyü minimuma endirilməlidir.

Aşkar əlamətlərindən hamilə olduğu bilinən qadınlara, əlillik əlamətləri aydın nəzərə çarpan şəxslərə və azyaşlılara qarşı xüsusi vasitələrin tətbiq edilməsi qadağan edilir, burada onlar tərəfindən vətəndaşların həyatı üçün qorxulu olan, qrup halında basqın edilməsi, yaxud da silahlı müqavimət göstərilməsi halları istisnalıq təşkil edir.

"Polis haqqında" Qanununun 26-cı maddəsinin 4-cü hissəsinə əsasən, polis əməkdaşı Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada aşağıdakı hallarda odlu silah tətbiq edə bilər:

1) bu maddənin 2-ci hissəsinin 1-ci, 2-ci, 3-cü və 4-cü bəndlərində nəzərdə tutulmuş hallarda ictimai təhlükəli əməl odlu silah işlədilməklə törədildikdə;

2) bu maddənin 2-ci hissəsinin 7-ci bəndində nəzərdə tutulmuş hallar olduqda;

3) insan həyatına qəsd olunduqda və məcburi dayandırma vasitələrinin tətbiqi nəticə vermədikdə;

4) şəxs yaxalanarkən silahlı müqavimət göstərdikdə;

5) insan həyatına real təhlükə yaradan cinayətin qarşısı alındıqda;

6) odlu silahın digər şəxs tərəfindən ələ keçirilməsinin qarşısı alındıqda;

7) insana hücum edən və ya real təhlükə yaradan heyvan məhv edildikdə.

"Polis haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 26-cı maddəsinin 5-ci hissəsinə əsasən isə, polis əməkdaşı yuxarıda göstərilən hallardan başqa, həmçinin təhlükə və ya xəbərdarlıq signalı verdikdə, habelə yardım çağırıqda odlu silahdan istifadə edə bilər.

İctimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi sahəsində polisin post-patrul xidməti əməkdaşlarının üzərinə düşən vəzifələrin yerinə yetirilməsi zamanı qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada odlu silah tətbiq etmək və odlu silahdan istifadə etmək hüququna malikdirlər.

Polisin post-patrul xidməti əməkdaşrı tərəfindən odlu silahın tətbiqi və istifadə edilməsi halları və qaydası "Polisin post-patrul xidməti haqqında" Nizamnamənin 8.6.-8.12. bəndlərinə müvafiq olaraq həyata keçirilir.

"Polis haqqında" Qanunun 26-cı maddəsinin 6-9-cu hissələrinə əsasən, bu Qanunun tələblərinə uyğun olaraq fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin və ya odlu silahın tam zəruri hallarda tətbiqi yaranmış təhlükəyə mütənasib olmalıdır. Fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin və ya odlu silahın tam zəruri halarda tətbiqi zamanı hər hansı şəxsin həyatdan məhrum edilməsi yaşamaq hüququnun pozulması kimi qiymətləndirilə bilməz.

Polis əməkdaşrı tərəfindən fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin, odlu silahın tətbiq edildiyi hər bir halda müvafiq polis orqanında xidməti yoxlama aparılmalı və fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin, odlu silahın qanunauyğunluğu barədə müvafiq rəy verilməlidir.

İnsanın anatomik bütövlüyünə müxtəlif dərəcəli xəsarətlər yetirməklə dağıdıcı təsir göstərə bilən və ya özünü doğrultmayan yüksək təhlükə mənbəyi olan xüsusi vasitələrin polisin sərəncamına verilməsi qadağandır.

Fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin və odlu silahın qanunsuz tətbiqinə yol verən polis əməkdaşrı Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyət daşıyır.

"Polis haqqında" Qanunun 27-ci maddəsinə əsasən, fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin və odlu silahın tətbiqi ilə bağlı polis əməkdaşının aşağıdakı kimi vəzifələri müəyyən edilmişdir:

1) insana qarşı fiziki qüvvəni, xüsusi vasitələri və ya odlu silahı yalnız son zərurət və ya zəruri müdafiə vəziyyətində, bütün digər təsir imkanlarından istifadə lazımi nəticə vermədikdə, hüquqpozmanın ağırlıq dərəcəsindən və ya onu törədən şəxsiyyətindən asılı olaraq tətbiq etməlidir;

2) odlu silah işlətməklə basqın edildiyi və ya silahlı müqavimət göstərildiyi hallar istisna olmaqla, fiziki qüvvə, xüsusi vasitələr və odlu silah qadınlara, azyaşlılara, yanında azyaşlı olan, əlilliyi və digər fiziki və psixi qüsurları aşkar bilinən şəxslərə qarşı, habelə insanların topladığı yerlərdə kənar şəxslərin zərər çəkə biləcəyi hallarda odlu silah tətbiq etməməlidir;

3) yalnız real təhlükənin qarşısı alınarkən odlu silah tətbiq edə bilər;

4) odlu silahı tətbiq etməzdən əvvəl şifahi xəbərdarlıq etməli və ya xəbərdarlıq atəşi açmalıdır (qəfil, yəni birdən-birə gözlənilməz hücum baş verərsə, habelə hücum üçün odlu silahdan, mexaniki nəqliyyat vasitəsindən, təhlükə yaradan yırtıcı, vəhşi və ya başqa heyvandan istifadə olunarsa, polis əməkdaşrı xəbərdarlıq etmədən odlu silahı tətbiq edə bilər);

5) fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin, odlu silahın tətbiq edilməsi nəticəsində zərərçəkənlərə tibbi yardımın göstərilməsini təmin etməlidir;

6) odlu silahın tətbiq edildiyi yerin dəyişdirilməmiş saxlanılmasına çalışmalıdır;

7) fiziki qüvvə, xüsusi vasitələr və odlu silah tətbiq etdiyi hallar barəsində polis əməkdaşrı dərhal xidmət etdiyi və ya odlu silahın tətbiq edildiyi ərazinin polis orqanına yazılı məlumat verməlidir;

8) fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin, odlu silahın tətbiq edilməsi barədə 24 saat ərzində müvafiq prokurora yazılı məlumat verməlidir.

Odlu silah yalnız son zərurət və ya zəruri müdafiə vəziyyətində, bütün digər təsir imkanlarından istifadə lazımi nəticə vermədikdə, hüquqpozmanın ağırlıq dərəcəsindən və ya onu törədənin şəxsiyyətindən asılı olaraq tətbiq edilməlidir. Odlu silah yalnız real təhlükənin qarşısı alınarkən tətbiq edilə bilər.

Odlu silah tətbiq edilməzdən əvvəl şifahi xəbərdarlıq edilməli və ya xəbərdarlıq atəşi açılmalıdır. Qəfil, yəni birdən-birə gözlənilməz hücum vəş verərsə, habelə hücum üçün odlu silahdan, mexaniki nəqliyyat vasitəsindən, təhlükə yaradan yırtıcı, vəhşi və ya başqa heyvandan istifadə olunarsa, polis əməkdaşı xəbərdarlıq etmədən odlu silahı tətbiq edə bilər.

Odlu silah işlətməklə basqın edilən və ya silahlı müqavimət göstərilən hallar istisna olmaqla, odlu silah qadınlara, azyaşlılara, yanında azyaşlı olan, əliliyi və digər fiziki və psixi qüsurları aşkar bilinən şəxslərə qarşı, habelə insanların toplaşdığı yerlərdə kənar şəxslərin zərər çəkə biləcəyi hallarda odlu silahın tətbiq edilməsi qadağandır.

Göstərilənlərdən başqa, polis əməkdaşları aşağıdakı hallarda da odlu silahdan istifadə edə bilərlər:

1) nəqliyyat vasitəsinin zədələnməsi yolu ilə onun saxlanması üçün, o vaxt ki, sürücü əhalinin həyat və sağlamlığına real təhlükə yaradır və polis əməkdaşının nəqliyyat vasitəsinin saxlatdırılması barədə bir neçə dəfə qanuni tələblərinə tabe olmadıqda;

2) insanların həyat və sağlamlığına bilavsiə təhlükə yaradan heyvanların zərərsiləşdirilməsi üçün;

3) xəbərdaredici atəşin açılması, həyəcan siqnalının verilməsi və ya köməyə çağırmaq üçün.

Odlu silahı tətbiq edən polis əməkdaşı aşağıdakıları etməyə borcludur:

- hüquq pozuntusu törətmiş şəxs yaralandıqda ona təcili tibbi yardım göstərmək, bu zaman mümkün ola bilən basqıdan ehtiyat tədbirlərinə riayət etmək və təcili tibbi yardım çağırmaq;

- öldürdüyü halda meyidin mühafizəsini təmin etmək, prokurorluğun və ya polis orqanının nümayəndəsi gələnə kimi hadisənin vəziyyətinin saxlanması.

Odlu silahdan istifadə zamanı hal şahidlərinin mövcud olduğu halda onların şəxsiyyətinin və yaşayış yerlərinin müəyyən edilməsi və onların qeyd edilməsi vacibdir.

Odlu silahın tətbiq edilməsi haqqında polis əməkdaşı onun tətbiq edildiyi andan 24 saat ərzində xidmət etdiyi yerin və ya odlu silahın tətbiq edildiyi yerin polis orqanının rəisinə, eləcə də müvafiq prokurora raportla yazılı məlumat verməlidir.

Polis əməkdaşları tərəfindən fiziki qüvvənin tətbiq edilməsi, o cümlədən də döyüş fəndlərinin tətbiq edilməsi cinayətlərin və inzibati xətalərin qarşısının alınması, onları törədən şəxslərin tutulması, qanuni tələblərə zidd olan hərəkətlərin aradan qaldırılması, əgər zorakı olmayan üsullarla polisin üzərinə düşən vəzifələrin yerinə yetirilməsi təmin edilmirsə, o hallarda mümkündür.

Belə ki, döyüş fəndlərinin tətbiq edilməsi şəxsə müxtəlif dərəcəli bədən xəsarətlərinin vurulması ilə bağlı olarsa, belə hallarda sambo fəndinin tətbiq

ediləcəyi şəxsin əməlinin təhlükəlilik dərəcəsiindən asılı olaraq, fəndin növü seçilir və tətbiq edilir. Onunla barışmaq lazımdır ki, bu zaman vurulan istənilən zərər minimuma endirilsin.

Odlu silahın və xüsusi vasitələrin tətbiq edilməsi ilə bağlı yuxarıda göstərilən hallarda başqa zəruri müdafiə və ya son zərurət hallarında xüsusi vasitələr və ya odlu silah olmadıqda polis əməkdaşları istənilən əlaltı vasitələrdən istifadə etmək hüququna malikdirlər. Polis tərəfindən tətbiq edilən xüsusi vasitələrin tam siyahısı (dairəsi), eləcə də onların tətbiq edilməsi qaydaları Azərbaycan Respublikasının Prezidenti və Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilir.

Xüsusi vasitələrin tətbiq edilməsi haqqında qərar ictimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsinə, məsul şəxs olan vəzifəli şəxs, konkret əməliyyatın rəhbəri tərəfindən qəbul edilir. Fərdi fəaliyyət göstərən (hərəkət edən) polis əməkdaşı isə belə qərarı müstəqil olaraq qəbul edir.

Fiziki qüvvənin, xüsusi vasitənin və ya odlu silahın tətbiq edilməsi nəticəsində baş vermiş bütün ölüm və ya yaralanma halları haqqında 24 saat ərzində prokurora məlumat verilir.

Mühazirəmizin ikinci sualının açıqlanmasını yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdim ki, polisin qarşısında duran vəzifələrin yerinə yetirilməsində yaranmış vəziyyətdən asılı olaraq, polis əməkdaşları tərəfindən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada qarşısınıalma tədbirinin tətbiq edilməsi zamanı çox vaxt xüsusi vasitələrdən geniş istifadə olunur. Lakin, inzibati qarşısınıalma tədbirləri tətbiq edilərkən istifadə olunan xüsusi vasitələr yalnız qüvvədə olan qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada, onu tətbiq etməyə səlahiyyəti olan polis əməkdaşları tərəfindən tətbiq edilməlidir.

Sual 3. Polis tərəfindən tətbiq edilən inzibati-prosessual təminatmə tədbirlərinin anlayışı, növləri və onların məzmunu

İnzibati-prosessual təminatmə tədbirləri – *inzibati məcburetmə tədbirlərinin növlərindən biri olub, polis tərəfindən hüquqpozmaların aşkar edilməsi, hüquqpozma törətmiş şəxsin şəxsiyyətinin müəyyən edilməsi, sübutların toplanması, inzibati xəta haqqında hər bir işin hallarının hərtərəfli və obyektiv surətdə araşdırılması, işin vaxtında və düzgün baxılması üçün normal şəraitin yaradılması və iş üzrə qəbul edilmiş qərarın icrasının təmin edilməsi məqsədi ilə tətbiq edilir.*

İnzibati-prosessual təminatmə tədbirlərinin tətbiq edilməsinin hüquqi əsasını Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası m.80, "Polis haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu və Azərbaycan Respublikasının inzibati xətalər qanunvericiliyi təşkil edir. Məsələn: "Polis haqqında" Qanunun 18-ci maddəsinin 3-cü bəndinə əsasən, polis əməkdaşı inzibati xəta törətmiş şəxs barəsində protokol tərtib etmək, şəxsi baxış keçirmək, əşyalarını yoxlamaq, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada və müddətdə onu saxlamaq hüquqlarına malikdir. Digər tərəfdən isə **İXM-in 86-98 maddə ilə İnzibati xəta haqqında iş üzrə icraatın təmin edilməsi tədbirlərinin tətbiqi, İXM-in 99-105-ci maddələrinə müvafiq olaraq isə inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatın mərhələləri** müəyyən edilmişdir.

İnzibati-prosessual təminatmə tədbirlərinin təyinatı yekun nəticədə hüquqpozmaya görə məsuliyyət müəyyən edən maddi hüquq normalarının realizəsi üçün zəruri olan şərait yaratmaqdan ibarətdir. Onların tətbiq edilməsi əsasən daha çox inzibati tənbehlərin realizəsi məqsədlərinə xidmət göstərməkdən ibarətdir. Bəzi hallarda inzibati-prosessual təminatmə tədbirləri vasitəsilə cinayət-hüquqi sanksiyaların realizəsi üçün də zəruri olan şərait yaradılır. Göstərilənlərdən əlavə onların tətbiq edilməsi tez-tez tibbi xarakterli inzibati məcburetmə tədbirlərinin (məsələn: polis tibb müəssisələrinin təqdimatı əsasında xroniki alkoqolizmdən, narkomaniyadan əziyyət çəkən şəxslərin, zöhrəvi xəstəliklərlə və ya HIV-lə yoluxmuş şəxslərin gətirilməsini həyata keçirir) realizəsi ilə də əlaqədar zəruri olur.

Beləliklə, inzibati-prosessual təminatmə tədbirlərinin tətbiq edilməsi müxtəlif xarakterli dövlət hüquqi məcburetmə tədbirlərinin (əsasən də ən çox inzibati məcburetmə tədbirlərinin) realizəsinin zəruriliyi ilə şərtləndirilir.

İnzibati-prosessual təminatmə tədbirləri digər dövlət hüquqi məcburetmə tədbirləri ilə münasibətdə köməkçi, təminədiçi əhəmiyyət kəsb edir, bu da öz əksini onların adlarında tapmışdır. Məsələn: hüquq ədəbiyyatlarında inzibati prosesual təminatmə tədbirləri bəzən inzibati-prosessual məcburetmə tədbirləri, bəzən də inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatı təmin etmə tədbirləri kimi adlanırlar və gələcəkdə biz onlardan sinonim sözlər kimi istifadə edəcəyik.

İnzibati-prosessual məcburetmənin yuxarıda göstərilən məqsədlərinə nail olma prosesual təminatmə tədbirlərinin müxtəlif funksiyalarının realizəsi vasitəsilə həyata keçirilir.

Bu funksiyaların xarakterindən asılı olaraq bütün inzibati-prosessual təmin etmə tədbirlərini aşağıdakı üç əsas qrupa bölmək olar:

- *inzibati-prosessual qarşısını alma tədbirləri;*
- *sübutların əldə edilməsinə, toplanmasına yönəldilmiş tədbirlər;*
- *inzibati tənbehlərin icrasını təmin edən prosessual tədbirlər.*

Yuxarıda göstərilən inzibati-prosessual təmin etmə tədbirlərinin təyinatları və inzibati-prosessual təmin etmə tədbirlərinin təsnifatının 1-ci və 2-ci qruplarına aid olan tədbirlər, yəni inzibati-prosessual qarşısını alma tədbirləri və sübutların əldə edilməsinə, toplanmasına yönəlmiş tədbirlər İXM-nin 86-cı maddəsində öz əksini tapmışdır.

Bunlar aşağıdakılardır:

- *gətirilmə;86.1.1.*
- *inzibati qaydada tutma;86.1.2*
- *şəxsi axtarış, fiziki şəxsə olan şeyləri yoxlama;86.1.3*
- *nəqliyyat vasitəsinə baxış;86.1.4.*
- *əşyaları və sənədləri götürmə;86.1.5*
- *nəqliyyat vasitəsinin idarə olunmasından kənarlaşdırma;86.1.6.*
- *sərxoşluq vəziyyətini müayinə etmə;86.1.7.*
- *nəqliyyat vasitələrini saxlama və onların istismarını qadağan etmə.86.1.8.*

Azərbaycan Respublikasının İXM-nin 86.1. maddəsinə əsasən, İnzibati xətalərin qarşısını almaq, şəxsiyyəti müəyyən etmək, işlərə vaxtında və düzgün baxılmasını, inzibati xətalər haqqında işlərə dair qərarların icrasını təmin etmək məqsədi ilə səlahiyyətli vəzifəli şəxs bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş hallarda göstərilən tədbirləri tətbiq edir.

I. İnzibati-prosessual qarşısını alma tədbirləri - hüquqpozmalarının qarşısının alınması və hüquq pozma törətmiş şəxslərin özlərinin prosessual vəzifələrinin yerinə yetirilməsinin təmin edilməsi məqsədilə hüquqpozma törətmiş şəxslərin (və ya onu törətməkdə şübhələndən şəxslərin) sərbəst hərəkətlərinin məcburi məhdudlaşdırılmasından ibarətdir.

Belə tədbirlərə aşağıdakılar aiddir:

- 1) *Hüquqpozma törətmiş şəxsin protokol tərtib edilməsi üçün polisə gətirilməsi (İXM - m.86.1.1.);*
- 2) *İnzibati qaydada tutma (İXM – m.86.1.2. 88-91);*
- 3) *Gətirilmə (İXM – m.87);*
- 4) *Nəqliyyat vasitəsinin idarə olunmasından kənarlaşdırma (İXM – m.96);*
- 5) *Nəqliyyat vasitəsinin saxlanması (İXS – m.97);*
- 6) *Nəqliyyat vasitəsinin istismarının qadağan edilməsi (İXM – m.98).*

Hüquqpozma törətmiş şəxsin protokol tərtib edilməsi üçün polisə gətirilməsi

Fiziki şəxsi polisə və ya digər xidməti binaya (otağa) gətirmək hüququna bütün polis əməkdaşları malikdirlər. Polis əməkdaşları tərəfindən hüquqpozma

törətmiş şəxsin gətirilməsinin məqsədləri, əsasları və qaydaları Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsində, eləcə də Azərbaycan Respublikasının DİN-in normativ-hüquqi aktlarında öz əksini tapmış normalarla tənzimlənir.

Belə ki, "Polis haqqında" Qanuna və İXM-ə müvafiq olaraq, hüquqpozma törətmiş şəxs polisə və ya digər xidməti binaya (otağa) inzibati xətanın baş verdiyi yerdə inzibati xəta haqqında protokolun tərtib edilməsi mümkün olmadıqda, lakin onun tərtib edilməsi vacibdirsə, onun tərtib edilməsi məqsədi ilə gətirilə bilər (İXM – m.).

Gətirilmə tədbirinin tətbiq edilməsinin faktiki əsası, barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan fiziki şəxsin əməllərində inzibati xətanın əlamətlərinin olması təşkil edir. Belə şəxsləri polisə və ya digər xidməti binaya (otağa) qanunda göstərilən aşağıdakı şərtlər olduqda gətirmək olar:

Birincisi, şəxsin əməllərində törədilməsinə görə protokolun tərtib edilməsi məcburi olan inzibati xətanın əlamətlərinin olmasıdır (İXM – m. ,).

İkincisi, protokolun inzibati xətanın baş verdiyi yerdə və ya hüquqpozma törətmiş şəxsin olduğu yerdə tərtib edilməsinə mane olan hallar olmalıdır. Belə hallara hüquqpozma törətmiş şəxsin şəxsiyyətini təsdiq edən sənədlərin olmaması, şəxsin protokolu tərtib etməyə öz davranışı (hərəkətləri) ilə mane olması, hüquqpozmanın bütün hallarının aydınlaşdırılması üzrə əlavə yoxlamaların aparılması zərurəti və s. səbəblər ola bilər.

Polis əməkdaşları inzibati xəta törətmiş və ya inzibati xətanın törədilməsində şübhələnən şəxslərdən başqa, cinayətin törədilməsində şübhələnən şəxs də polisə və ya digər xidməti binaya (otağa) gətirilə bilər. Ona görə də Azərbaycan Respublikasının CPM-in 148-ci maddəsinə müvafiq olaraq, şəxsin əməllərində onun cinayətin törədilməsində bilavasitə şübhə yaranmasına dəlalət edən obyektiv əsaslar olmalıdır.

Belə ki, şəxsin cinayət törətməsinə bilavasitə şübhə yaradan yalnız aşağıdakı hallardan biri olduqda həmin şəxs polisə və ya digər xidməti binaya (otağa) gətirilə bilər:

1. Şəxs cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli törədərkən, yaxud bilavasitə bundan sonra cinayət başında yaxalandıqda;

2. Zərər çəkmiş, yaxud hadisəni görən digər şəxslər cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin həmin şəxs tərəfindən törədilməsini birbaşa göstərdikdə;

3. Şəxsin bədənində, üstündə, paltarında və ya istifadə etdiyi digər əşyalarda, yaşayış yerində, nəqliyyat vasitələrində cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsini göstərən aşkar izlər müəyyən olunduqda.

Şəxsin cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli törətməsində şübhələnməyə əsas verən yalnız aşağıda göstərilən digər məlumatlara görə həmin şəxs polisə və ya digər xidməti binaya (otağa) gətirilə bilər:

1. Hadisə yerindən qaçıb gizlənməyə, yaxud cinayət prosesini həyata keçirən orqandan gizlənməyə cəhd göstərdikdə;

2. Daimi yaşayış yeri olmadıqda və ya başqa ərazidə yaşadığıda;

3. Şəxsiyyəti müəyyən edilmədikdə.

Şəxsin cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli törətməsindən şübhələnməyə əsas verən digər məlumatların heç olmasa təxmini siyahısı normativ-hüquqi aktlarda göstərilməmişdir.

Polis orqanlarının inzibati və istintaq təcrübəsi sübut edir ki, belə məlumatlara aşağıdakı kimi məlumatlar aid edilə bilər:

- cinayətin bilavasitə şahidi olmayan şəxsin cinayətin konkret şəxs tərəfindən törədilməsi haqqında məlumatı;

- konkret şəxsin axtarılda olan cinayətkarın əlamətləri ilə oxşarlığı və ya polis əməkdaşı tərəfindən bu şəxsin axtarılda olan cinayətkarın fotosəkli üzrə tanınması;

- cinayətin baş verməsindən müəyyən vaxt keçdikdən sonra cinayətin izlərini məhv etmək, onun törədildiyi yerdə olan maddi sübutları götürmək və s. cəhdlər zamanı cinayətin baş verdiyi yerdə şəxsin aşkar edilməsi;

- şübhəli şəxsin özü tərəfindən cinayətin törədilməsi haqqında verdiyi məlumat;

- şübhəli şəxsə cinayətin açıq-aydın izləri olmayan, lakin axtarılda olan oğurlanmış əşya və predmetlərə oxşar əşya və predmetlərin aşkar edilməsi və s.

Bir halda ki, göstərdiyimiz bu və ya digər hallar şəxsin cinayət törətməsini açıq-aydın sübut etmədikləri üçün, onlar şəxsin polis orqanına gətirilməsinə kifayət qədər əsas vermirlər. Şəxsin polis orqanına gətirilməsinə əsas yalnız qanunda nəzərdə tutulduğu kimi şəxsin qaçmağa cəhd göstərməsi, daimi yaşayış yerinin olmaması və ya onun şəxsiyyətinin müəyyən edilməməsi halları ola bilər.

Qeyd edək ki, cinayət törətməkdə şübhələnen şəxsin polisə gətirilməsi heç də onun cinayət-prosessual qaydada tutulması məsələsini həll etmir. Səlahiyyətli vəzifəli şəxs törədilmiş cinayətin xarakterini və ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə, şübhələnen şəxsin şəxsiyyətini, işin bütün hallarını cinayət-prosessual qanunvericiliyə ciddi uyğun olaraq CPM-nin 148-ci maddəsinə əsasən gətirilmiş şəxsin tutulması və ya azad edilməsi zərurəti məsələsini həll edir.

İnzibati qaydada tutma (88.-91 İXM)

Fiziki şəxsin polisə gətirilməsi barədə polis əməkdaşı tərəfindən raport tərtib edilir. Polisə gətirilmiş bütün şəxslər polis orqanının məsul növbətçisi tərəfindən gətirilmə kitabında qeydiyyatdan keçirilirlər.

Polis orqanına gətirilmiş şəxslər qanunla müəyyən edilmiş hallarda inzibati qaydada tutulmağa məruz qala bilər. İnzibati qaydada tutma hüquq pozmuş şəxslərin azadlığının qısa müddətə məhdudlaşdırılmasından ibarətdir və onların qanunla müəyyən edilmiş müddətə polis orqanının xüsusi (inzibati qaydada tutulmuş şəxslər üçün) otaqlarda məcburi saxlanılmaları ilə əlaqədardır.

İXM-in 88.1-ci maddəsinə əsasən inzibati qaydada tutma, yəni fiziki şəxsin azadlığının qısa müddətə məhdudlaşdırılması, müstəsna hallarda inzibati xəta haqqında işin düzgün və vaxtında baxılmasının və ya iş üzrə qərarın icrasının təmin edilməsi üçün zəruri hesab edildikdə tətbiq edilə bilər.

İnzibati qaydada tutmanı, yəni fiziki şəxsin azadlığının qısa müddətə məhdudlaşdırılmasını, inzibati xəta haqqında işin düzgün və vaxtında baxılmasının və ya inzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın icrasının təmin edilməsi üçün **aşağıda göstərilən səlahiyyətli orqanlar (vəzifəli şəxslər) bu maddədə göstərilən hallarda tətbiq etmək hüququna malikdirlər İXM m.88.1.:**

1. müvafiq icra hakimiyyəti orqanının vəzifəli şəxsləri - xırda xuliqanlıq edildikdə, şəxs polis işçisinin, habelə hərbi qulluqçunun qanuni tələbinə qəsdən tabe olmadıqda, yığıncaqların, mitinqlərin, nümayişlərin, küçə yürüşlərinin və piketlərin təşkili və keçirilməsi qaydasını pozduqda, ictimai işlər növündə inzibati tənbehin çəkilməsindən boyun qaçırdıqda, avaralıqla məşğul olduqda, ov, balıq və digər su bioresurslarının ovu və mühafizəsi qaydaları pozulduqda, əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasında qanunsuz qaldıqda;

2. müvafiq icra hakimiyyəti orqanının vəzifəli şəxsləri - sərhəd rejimi, sərhədboyu (sərhədboyu zolaq) rejim və ya Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədinin buraxılış məntəqələrində rejim pozulduqda;

3. mühafizə olunan obyektin olduğu yerdə hərbişdirilmiş mühafizə dəstəsinin yuxarı vəzifəli şəxsi - mühafizə edilən obyektlərə, digər dövlət əmlakına və ya ictimai əmlaka qəsd edilməsi ilə əlaqədar inzibati xətalər törədildikdə;

4. müvafiq icra hakimiyyəti orqanının vəzifəli şəxsləri - Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin nəqliyyat vasitələrini idarə edən sürücülər və ya digər şəxslər tərəfindən yol hərəkəti qaydaları pozulduqda;

5. fəvqəladə vəziyyət elan olunmuş yerin komendantı və xüsusi idarəetmə orqanının vəzifəli şəxsləri - fəvqəladə vəziyyət rejimi pozulduqda;

6. müvafiq icra hakimiyyəti orqanının vəzifəli şəxsləri - əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər tərəfindən Azərbaycan Respublikasında olma qaydaları pozulduqda, yaxud onlar Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara inzibati qaydada çıxarma haqqında qərarın icrasından boyun qaçırdıqda və ya belə boyun qaçırmanı ehtimal etməyə kifayət qədər əsaslar olduqda.

İnzibati qaydada tutulan şəxsə bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş hüquqları izah olunmalı, bu barədə inzibati qaydada tutma haqqında protokolda müvafiq qeyd aparılmalıdır.

1. İnzibati xəta törətmiş şəxsin inzibati qaydada tutulması, bu Məcəllənin 89.2 – 89.4-cü maddələri istisna olunmaqla, üç saatdan çox ola bilməz. **(Maddə 89. İnzibati qaydada tutma müddətləri)**

2. Sərhəd rejimini, sərhədboyu (sərhədboyu zolaq) rejimini və ya Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədinin buraxılış məntəqələrində rejimi pozduğuna, avaralıqla məşğul olduğuna, əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasında qanunsuz qalmalarına, habelə ölkədə olma qaydalarını pozmalarına görə barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs törətdiyi xətanın hallarını, habelə onun şəxsiyyətini müəyyən etmək üçün, yaxud əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər

Azərbaycan Respublikasının hüdüdlərindən kənara inzibati qaydada çıxarma haqqında qərarın icrasından boyun qaçırıldıqda və ya belə boyun qaçırmanı ehtimal etməyə kifayət qədər əsaslar olduqda inzibati qaydada tutma 24 saatadək müddətə və ya inzibati xəta törədənin şəxsiyyətini təsdiq edən sənədlər olmadıqda, hakimin qərarı ilə üç günədək müddətə tutula bilər.

3. Fövqəladə vəziyyət elan olunmuş ərazidə şəxs xüsusi verilmiş icazə və rəqələri olmadan komendant saati vaxtında küçələrdə və başqa ictimai yerlərdə olduqda - komendant saati bitənədək və ya onun üzərində şəxsiyyətini təsdiq edən sənəd olmadan komendant saati vaxtında küçələrdə və başqa ictimai yerlərdə olduqda - tutulmanın şəxsiyyəti müəyyən edilənədək müddətə inzibati qaydada tutula bilər.

4. Barəsində inzibati həbs tənbeh növünün tətbiqini nəzərdə tutan inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs 24 saatadək, bu Məcəllənin 157, 206, 227, 513 və ya 535-ci maddələrində göstərilən xətalara törətmiş şəxslər isə inzibati xəta haqqında işin mürəkkəbliyi və ya xəta törətmiş şəxslərin sayının çoxluğu işin araşdırılmasını gecikdirdiyi və ya başqa formada çətinlik yaratdığı hallarda 48 saatadək müddətə inzibati qaydada tutula bilər.

5. İnzibati qaydada tutma müddəti inzibati xəta törətmiş şəxsin protokol tərtib etmək üçün gətirildiyi vaxtdan, sərxoş halda olmuş şəxsin isə ayıldığı vaxtdan hesablanır.

6. Fövqəladə vəziyyət rejiminin müddəti bitdikdə, bu rejimin tələblərinin pozulması ilə əlaqədar inzibati qaydada tutulan şəxslər dərhal azad olunurlar.

7. İnzibati qaydada tutma barədə qərardan yuxarı səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) və ya məhkəməyə şikayət edilə bilər.

Polis orqanlarının vəzifəli şəxsləri tərəfindən inzibati qaydada tutma aşağıda göstərilən inzibati xətalara görə tətbiq edilə bilər (İXM –):

- xırda xuliqanlıq (İXM – m.);
- polis işçisinin və ya hərbi qulluqçunun qanuni tələbinə qəsdən tabe olmama (İXM – m.585);
- balıq ehtiyatlarının mühafizəsi və ov qaydalarının pozulması (İXM – m.).

İnzibati tutmanın əsasının yuxarıda göstərilən siyahısı ətraflı deyildir. Çünki inzibati qaydada tutma tədbiri qanunvericilik aktlarında birbaşa göstərilən digər hallarda da tətbiq edilə bilər. Məsələn: "Polis haqqında" Qanunun 18-ci maddəsinin 5-ci bəndinə əsasən ictimai yerlərdə sərxoş vəziyyətdə olan və müstəqil hərəkət etmə qabiliyyətini itirən, özünə və ya ətrafdakılara zərər yetirə bilən şəxsi xüsusi tibb müəssisəsinə gətirmək və s.

İXM-in -90-cü maddəsinə əsasən,

90.1. İnzibati xəta törətmiş şəxs inzibati qaydada tutulduqda bu barədə protokol tərtib edilir və orada aşağıdakılar göstərilir:

90.1.1. protokolun tərtib edildiyi tarix və yer;

90.1.2. protokolu tərtib etmiş şəxsin vəzifəsi, soyadı, adı və atasının adı;

90.1.3. tutulmanın şəxsiyyəti haqqında məlumat;

90.1.4. tutmanın vaxtı və səbəbləri.

90.2. Protokol onu tərtib etmiş vəzifəli şəxs və tutulmuş şəxs tərəfindən imzalanır. Tutulmuş şəxs protokolu imzalamaqdan imtina etdikdə, bu barədə protokolda qeyd edilir. Tutulmuş şəxsin izahat vermək və protokolun məzmunu barədə öz mülahizələrini təqdim etmək, habelə protokolu imzalamaqdan imtina etməsinin səbəblərini göstərmək hüququ vardır. Onun bu izahatı və mülahizələri protokola əlavə olunur. Protokolun surəti tutulmuş şəxsə verilir.

Qanunverici inzibati qaydada tutma haqqında protokolda tutmanın səbəblərinin ifadə edilməsini göstərməklə, tutmanın səbəbinin anlayışını açıqlamır. Belə hesab edilir ki, tutmanın səbəbləri dedikdə, hər bir konkret halda hüquqpozmuş şəxsin inzibati qaydada tutulmasının zəruriliyini və qanunauyğunluğunu şərtləndirən konkret faktlar və hallar başa düşülür, yəni tutmanın səbəbləri onun tətbiq edilməsinin məqsədi və əsası üçün vasitə kimi ifadə olunur ki, bunlar da inzibati qaydada tutma protokolunda əks etdirilir.

İXM-nin 91-ci mad. əsasən Səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) inzibati qaydada tutulmuş şəxsin bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş hüquqlarının təmin edilməsi üçün aşağıdakı tədbirləri görür:

91.0.1. tutulmuş şəxsə dərhal onun tutulmasının əsaslarını bildirmək, onun hüquqlarını izah etmək;

91.0.2. tutulmuş şəxsi inzibati xəta haqqında protokolla tanış etmək;

91.0.3. tutulmuş şəxsin xahişi ilə onun yaxın qohumlarına, işlədiyi və ya təhsil aldığı yerin müdiriyyətinə, yaxud vəkilinə məlumat vermək;

91.0.4. tutulmuş yetkinlik yaşına çatmayanın valideynlərinə və ya digər qanuni nümayəndələrinə dərhal məlumat vermək;

91.0.5. tutulmuş şəxslə davranışda onun şəxsiyyətinə və ləyaqətinə hörmətlə yanaşmaq;

91.0.6. tutulmuş şəxsə öz vəkili ilə əlaqə saxlamaq və onunla görüşmək imkanı yaratmaq;

91.0.7. tutulmuş şəxsin öz vəkili olmadıqda, ona müvəqqəti saxlama yeri üzrə ərazidəki vəkil qurumlarında fəaliyyət göstərən vəkillərin siyahısını təqdim etmək, seçilmiş vəkillə əlaqə saxlamaq və onunla görüşmək imkanı yaratmaq.

İnzibati qaydada tutulmuş şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş yerlərdə və qaydada saxlanılırlar.

Gətirilmə (İXM-in 87.1-ci mad.)

Şəxsin inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi haqqında, eləcə də ona qarşı bəzi digər inzibati məcburetmə tədbirlərinin tətbiq edilməsi haqqında məsələnin həll edilməsi çox vaxt səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən müvafiq prosesual hərəkətlərin yerinə yetirilməsi zamanı onun iştirak etməsini tələb edir.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatda şəxsin məcburi iştirakını təmin edən məcburetmə vasitəsi müvafiq səlahiyyətli orqanın çağırışı üzrə üzürsüz səbəblərdən gəlməkdən qəsdən boyun qaçıran icraat iştirakçısının gətirilməsidir.

Gətirilmənin məqsədi – icraat iştirakçısının hüquqazidd davranışı ilə şərtləndirilən və onun tərəfindən özünün prosesual vəzifələrinin yerinə yetirilməsinin təmin edilməsindən ibarətdir. Gətirilmə inzibati xəta haqqında işin baxılması zamanı barəsində inzibati xəta haqqında iş aparılan şəxsin iştirak etməsini və zəruri hallarda icraatın digər iştirakçılarının iştirak etməsini təmin edir.

Azərbaycan Respublikasının İXM-in 87.1-ci maddəsinə əsasən, Məcəllənin 109.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallarda barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan fiziki şəxs, onun qanuni nümayəndəsi, hüquqi şəxsin nümayəndəsi və ya şahidlər gətirilə bilərlər.

87.2. On altı yaşına çatmayan şəxslər, hamilə qadınlar barəsində gətirilmə tətbiq edilə bilməz.

87.3. Fiziki şəxsin gətirilməsi inzibati xətanın baxıldığı yer üzrə məhkəmənin qərarı əsasında onun yaşadığı və ya olduğu yer üzrə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən həyata keçirilir.

Xüsusilə qeyd etmək istərdim ki, inzibati xəta törətmiş şəxsin protokol tərtib edilməsi üçün polisə və ya digər xidməti binaya (otağa) gətirilmə ilə inzibati xəta haqqında işlər üzrə icraatın təmin etmə tədbiri olan məcburi gətirilməni bir-birindən fərqləndirmək lazımdır. Çünki bu iki inzibati-prosessual qarşısınıalma tədbirləri öz məzmunu və ya həyata keçirilmə formalarına görə bir-birindən fərqlənirlər. İkinci tədbir yalnız hakimin və ya səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) qərarı əsasında həyata keçirilir (İXM – m. ...və ...).

Bütün hallarda gətirilmə üçün faktiki əsas səlahiyyətli orqanının (vəzifəli şəxsin) çağırışı ilə ora gəlməyə borcu olan şəxsin gəlməkdən yayınması və ya rədd etməsidir. Gətirilmə haqqında qərar qəbul etməzdən əvvəl gəlməkdən şəxsin boyun qaçırmasının səbəbləri yoxlanılmalıdır: şəxs çağırış vərəqəsi almışdırmı; çağırılan şəxsin xəstəliyi, ezamiyyətdə olması barədə sənəd varmı, şəxsin gəlməsinə obyektiv mane olan digər səbəblər varmı? Bu səbəblər yoxlandıqdan və yoxlamanın nəticələrinə görə kifayət qədər əsas olduqdan sonra həmin şəxslərin gətirilməsi barədə qərar qəbul edilir.

Praktikada gətirilmənin sənədləşdirilməsinin müxtəlif üsulları mövcuddur.

Praktikada gətirilmənin daha geniş yayılmış üsulları olan inzibati məsuliyyətə cəlb edilən şəxsin gətirilməsi və şəxsin məcburi müalicəyə göndərilməsi haqqında vəsatətin qaldırılması ilə əlaqədar olaraq, onun tibbi müayinəyə göndərilməsi haqqında qərarın qəbul edilməsi polis əməkdaşları tərəfindən tərtib edilən raportla sənədləşdirilir. Bəzi hallarda belə qərarlar öz əksini qərarlarda (qəraradlarda) və ya gətirilmə haqqında protokolda tapırlar.

Nəqliyyat vasitəsinin idarə olunmasından kənarlaşdırma və sərxoşluq vəziyyətinin müayinəsi (96.m.İXM)

Nəqliyyat vasitəsinin idarə oqlunmasından kənarlaşdırma dedikdə, yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahəsində müəyyən inzibati xəta aşkar edildikdə, belə xətanın davam etdirilməsinin qarşısının alınması və aradan qaldırılması məqsədilə nəqliyyat vasitəsinə idarə edən şəxsin müvəqqəti və ya daimi olaraq kənarlaşdırılması başa düşülür. "Polis haqqında" Qanunun 20-ci maddəsinin 3-cü bəndinə əsasən, polis əməkdaşı qanunla müəyyənləşdirilmiş hallarda və qaydada nəqliyyat vasitəsinə idarə edən şəxsi və nəqliyyat vasitəsinə yol hərəkətində iştirakdan kənarlaşdırmaq hüququna malikdir.

Nəqliyyat vasitəsinin idarə olunmasından kənarlaşdırma və sərxoşluq vəziyyətinin müayinəsi geniş şəkildə İXM-in 96-ci maddəsində açıqlanmışdır:

96.1. Fiziki şəxslər aşağıdakı hallarda nəqliyyat vasitəsinin idarə olunmasından kənarlaşdırılır:

1. dayandırılmış nəqliyyat vasitəsinə idarə edən şəxsə və onunla birlikdə gedən sərnişinlərdən hər hansı birində sürücülük vəsiqəsi, nəqliyyat vasitəsinin qeydiyyat şəhadətnaməsi, yaxud həmin nəqliyyat vasitəsinə idarə etmək hüququ verən digər əsas olmadıqda;

2. nəqliyyat vasitəsinin dövlət qeydiyyat nişanları və ya onlardan biri olmadıqda, yaxud saxta və ya qeyri-standart olduqda və ya nəqliyyat vasitəsinə başqa nəqliyyat vasitəsinə verilmiş dövlət qeydiyyat nişanı ilə idarə etdikdə;

3. dayandırılmış nəqliyyat vasitəsinin mühərrik, ban və şassi nömrəsi nəqliyyat vasitəsinin qeydiyyat şəhadətnaməsindəki rəqəmlərə uyğun gəlmədikdə;

4. dayandırılmış nəqliyyat vasitəsi alkoqoldan, narkotik vasitələrdən, psixotrop maddələrdən və ya güclü təsir göstərən digər maddələrdən istifadə edilməsi nəticəsində sərxoş vəziyyətdə olmasını güman etməyə kifayət qədər əsas olan şəxs tərəfindən idarə olunduqda və onunla birlikdə gedən sərnişinin nəqliyyat vasitəsinə idarə etmək hüququ olmadıqda;

5. nəqliyyat vasitəsində normativ tələblər pozulmaqla avadanlıq quraşdırıldıqda və ya dəyişdirildikdə, nəqliyyat vasitəsinin ban şüşələrinə qanunla tətbiqinə icazə verilməyən örtüklər çəkildikdə, nəqliyyat vasitəsi müvafiq icazə olmadan xüsusi səs (çoxavazlı) və ya sayrışan işıq siqnalları ilə təchiz edildikdə, bu pozuntuları yerində aradan qaldırmaq mümkün olmadıqda;

6. yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati xətaların törədilməsinə görə inzibati cərimə növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın qanuni qüvvəyə mindiyi gündən 2 ay müddətində icra edilməməsinə görə nəqliyyat vasitəsinin saxlanması barədə məhkəmə və ya müvafiq icra hakimiyyəti orqanının qərarı olduqda.

96.2. Nəqliyyat vasitəsinə idarə edən şəxsin sərxoş vəziyyətdə olmasını güman etməyə kifayət qədər əsas olduqda, onun sərxoşluq vəziyyətinin müəyyən edilməsi üçün xüsusi texniki vasitələrdən istifadə edilir. Həmin şəxs sərxoş vəziyyətdə olub-olmamasının xüsusi texniki vasitədən istifadə edilməklə müəyyən edilməsindən imtina etdikdə və ya xüsusi texniki vasitə ilə müayinənin nəticəsi ilə razılaşmadıqda, tibbi müayinəyə aparılır.

96.3. Nəqliyyat vasitəsini idarə etməkdən kənarlaşdırma barədə və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmək üçün xüsusi texniki vasitələrdən istifadə etmək və ya tibbi müayinəyə göndərmək barədə protokol tərtib olunur və həmin sənədin surəti barəsində belə tədbir tətbiq edilən şəxsə verilir.

96.4. Nəqliyyat vasitəsini idarə etməkdən kənarlaşdırma barədə və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmək üçün xüsusi texniki vasitələrdən istifadə etmək və ya tibbi müayinəyə göndərmək haqqında protokolda aşağıdakılar göstərilir:

1. *protokolun tərtib edildiyi yer, tarix və vaxt;*
2. *protokolu tərtib edən şəxsin vəzifəsi, soyadı, adı, atasının adı;*
3. *nəqliyyat vasitəsini idarə etməkdən kənarlaşdırmanın və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmənin əsasları;*
4. *nəqliyyat vasitəsini idarə edən şəxs barəsində məlumatlar;*
5. *nəqliyyat vasitəsinin tipi, markası, modeli, dövlət qeydiyyat nişanı və digər əyniləşdirmə əlamətləri barədə məlumatlar.*

96.5. Nəqliyyat vasitəsini idarə etməkdən kənarlaşdırma barədə və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmək üçün xüsusi texniki vasitələrdən istifadə etmək və ya tibbi müayinəyə göndərmək haqqında protokol onu tərtib etmiş vəzifəli şəxs, habelə nəqliyyat vasitəsini idarə etməkdən kənarlaşdırılan və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmək üçün barəsində xüsusi texniki vasitələrdən istifadə edilən və ya tibbi müayinəyə göndərilən sürücü tərəfindən imzalanır. Sürücü protokolu imzalamaqdan imtina etdikdə, bu barədə protokolda müvafiq qeyd aparılır. Sürücünün izahat vermək və protokolun məzmunu barədə öz mülahizələrini təqdim etmək, habelə protokolu imzalamaqdan imtina etməsinin səbəblərini göstərmək hüququ vardır. Onun bu izahatı və mülahizələri protokola əlavə olunur. Protokolun surəti sürücüyə təqdim edilir.

96.6. Sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmənin tibbi müayinəsi barədə akt müvafiq protokola əlavə olunur.

Nəqliyyat vasitəsinin saxlanması(İXM-in 97-ci mad)

Nəqliyyat vasitəsinin saxlanılmasının əsası, qaydası və müddəti İXM-in 97-ci maddəsinə müvafiq olaraq həyata keçirilir.

1. Bu Məcəllənin 346.1 və 346.2-ci maddələrində nəzərdə tutulan inzibati xəta törədildiyi halda (əgər sürücü həmin nəqliyyat vasitəsinin yanında deyildirsə), həmçinin bu Məcəllənin 96.1-ci maddəsində göstərilən hallarda nəqliyyat vasitəsi müvəqqəti olaraq müvafiq icra hakimiyyəti orqanının mühafizə olunan duracağında saxlanılır.

2. Nəqliyyat vasitəsinin saxlanması səbəbinin aradan qaldırıldığı barədə lazımi sənədlər təqdim edildikdən və ya xəyata görə inzibati tənbeh verildikdən, nəqliyyat vasitəsinin duracağına gətirilməsi və onun orada saxlanması üçün haqq ödənildikdən dərhal sonra, saxlanmış nəqliyyat vasitəsi sahibinə qaytarılır.

3. Nəqliyyat vasitəsi dayanma və durma qaydalarının pozulduğuna görə, inzibati cərimənin müəyyən edilmiş müddətdə ödənilməməsinə görə tətbiq edilən

nəqliyyat vasitəsinin saxlanması barədə qərara əsasən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının mühafizə olunan duracağına gətirilmişdirsə, nəqliyyat vasitəsinin sahibi və ya inzibati xətanı törətmiş şəxs inzibati cəriməni (müvafiq olaraq hesablanmış dəbbə pulu daxil olmaqla) və nəqliyyat vasitəsinin duracağına gətirilməsi və onun orada saxlanması üçün haqqı həmin yerdə plastik kart və ya internet vasitəsilə ödəyə bilər. Bu halda sürücüyə müvafiq inzibati xəta haqqında protokolun, inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın surəti verilir və saxlanmış nəqliyyat vasitəsi dərhal sahibinə qaytarılır. Nəqliyyat vasitəsi onun saxlanması barədə qərara əsasən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının mühafizə olunan duracağına gətirilmişdirsə, bu qərarın surəti də sürücüyə verilir. Sürücü inzibati cəriməni nəqliyyat vasitəsinin gətirildiyi yerdə ödəməkdən imtina etdikdə, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş qaydada həyata keçirilir.

4. Yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati xətlər haqqında işlər üzrə sənədləri ünvan sahibinə onun yaşadığı, yaxud işlədiyi yer üzrə tapılmaması və onunla birlikdə yaşayan yetkinlik yaşına çatmış ailə üzvlərinin olmaması səbəbindən 10 gün müddətində bu Məcəllənin 57-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada çatdırmaq mümkün olmadıqda, həmin sənədlərin surətinin verilməsi məqsədi ilə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən nəqliyyat vasitəsinin dayandırılaraq müvafiq sənədin təqdim edilməsi barədə qərar qəbul edilir. Bu halda saxlanmış nəqliyyat vasitəsinin istifadəçisinə həmin sənədlərin surəti təqdim edildikdən və müvafiq qeydlər aparıldıqdan dərhal sonra nəqliyyat vasitəsi buraxılır.

5. Nəqliyyat vasitəsinin saxlanması iki nüsxədə olan aktla rəsmiləşdirilir, onun birinci nüsxəsi inzibati xəta haqqında protokola əlavə edilir, surəti isə nəqliyyat vasitəsinə idarə edən şəxsə verilir.

Nəqliyyat vasitəsinin istismarının qadağan edilməsi (İXM-in 98-ci mad.)

Nəqliyyat vasitəsinin istismarının qadağan edilməsinin əsası və qaydası İXM-in 98-ci maddəsinə əsasən həyata keçirilir.

Tormoz sistemi və ya sükan idarə mexanizmi nasaz olan və ya xarici işıq cihazları və ya qabaq şüşənin şüşə silgəcləri, şüşəyuyanları və ya təkərləri və şinləri və ya mühərriki, yaxud konstruksiyasının digər ünsürləri nasaz olan və belə nasazlığın aradan qaldırılması mümkün olmayan nəqliyyat vasitəsinin istismarı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən qadağan edilir.

II. Sübutların əldə edilməsinə, toplanmasına yönəldilmiş tədbirlər

Sübutların əldə edilməsinə, toplanmasına yönəldilmiş tədbirlər – hüquqpozma faktının və onu törədən şəxsin şəxsiyyətinin müəyyən edilməsi, işin hallarının hərtərəfli və obyektiv araşdırılması üçün zəruri olan sübutların aşkar və tədqiq edilməsinə şərait yaradır.

Belə tədbirlərə aşağıdakılar aiddirlər:

1) vətəndaşların, vəzifəli şəxslərin, nəqliyyat vasitələri sürücülərinin və yükü müşayiət edən şəxsin sənədlərinin yoxlanılması;

- 2) şəxsi axtarış və fiziki şəxsə olan əşyaları yoxlama – m. 92 İXM;
- 3) nəqliyyat vasitələrinə baxış – m. 93 İXM;
- 4) əşyaların və sənədlərin götürülməsi – m. 94-95 İXM;
- 5)və sərxoşluq vəziyyətinin müayinəsi - m. 96 İXM və s.

Vətəndaşların, vəzifəli şəxslərin, nəqliyyat vasitələri sürücülərinin və yükü müşayiət edən şəxsin sənədlərinin yoxlanılması

Göstərilən tədbirlərdən vətəndaşların və vəzifəli şəxslərin sənədlərinin yoxlanılması tədbiri daha geniş tətbiq edilir. İşin hallarının hərtərəfli və obyektiv araşdırılması üçün hüquqpozmanın törədilməsində şübhəli olan şəxsin şəxsiyyəti haqqında məlumat çox zəruridir. Vətəndaşın şəxsiyyətini müəyyən edən əsas sənəd – pasport (şəxsiyyət vəsiqəsi) onu təqdim edən şəxs haqqında məlumatları özündə əks etdirir, məsuliyyətə cəlb edilən şəxs haqqında müəyyən edici məlumatların alınmasına, bir sıra hallarda isə hüquqpozma faktının özünün aşkar edilməsinə (yaşayış yeri üzrə şəxsin qeydiyyatsız yaşaması faktını) imkan yaradır.

Vətəndaşların və vəzifəli şəxslərin sənədlərinin yoxlanılması hüququna bütün polis əməkdaşları malikdirlər. Bu tədbirin tətbiq edilməsinin əsasını hüquqpozmanın yerində cərimənin ödənilməsindən imtina etmək, hüquqpozma haqqında protokolun tərtib edilməsi, cinayətin törədilməsində şəxsdən şübhələnmə və s. təşkil edə bilər. "Polis haqqında" Qanunun 17-ci maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən, polis əməkdaşı cinayət və ya inzibati xəta törətməkdə şübhə edilənlərin şəxsiyyətini müəyyənləşdirmək üçün sənədlərini yoxlamaq hüququna malikdirlər.

Şəxsi axtarış və fiziki şəxsə olan əşyaları yoxlama (m. 92 İXM.)

Şəxsi axtarış və fiziki şəxsə olan şeylərin yoxlanılması iş üzrə sübuti əhəmiyyətə malik olan və ya inzibati qaydada tutulmuş şəxslərə saxalanılması qadağan edilmiş predmetlərin aşkar edilməsi məqsədilə vətəndaşların paltarlarının, şeylərinin və nəqliyyat vasitələrinin məcburi öyrənilməsindən ibarətdir.

"Polis haqqında" Qanunun 20-ci maddəsinin 1-ci bəndinə əsasən, polis əməkdaşı Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş hallarda və qaydada nəqliyyat vasitəsini saxlamaq, onu idarə edən şəxsin sürücülük hüququna dair sənədlərini və daşıyan yükün sənədlərini yoxlamaq hüququna malikdir.

Vətəndaşların şəxsi axtarışı və onların şeylərinin yoxlanılması hüququ, dolayısı yolla inzibati xətalara görə məsuliyyət müəyyən edən, eləcə də daxili işlər orqanlarının fəaliyyətinin ayrı-ayrı sahələrini nizamlayan bəzi aktlarda əks etdirilmişdir. Belə ki, qanunvericiliyə görə müəyyən edilmişdir ki, əmlakın xırda oğurluğu müəyyən edilərkən, inzibati protokolda oğurlanmış əmlakın adı, çəkisi, ölçüsü (sayı) və onun qiyməti, eləcə də aqibəti (hara təhvil verilməsi barədə məlumat) əks etdirilməlidir. Aydın ki, bu tələbin yerinə yetirilməsi

səlahiyyətli vəzifəli şəxs, o cümlədən polis əməkdaşı tərəfindən xırda oğurluq törətmiş şəxsin şəxsi axtarışını və şeylərinin yoxlanılmasını nəzərdə tutur.

Polis əməkdaşları tərəfindən şəxsi axtarışın həyata keçirilməsini nizamlayan aktların və onun tətbiqi təcrübəsinin təhlili göstərir ki, bu aktlarda göstərilən hallarda şəxsi axtarışın və şeylərin yoxlanılmasının həyata keçirilməsi üçün faktiki əsaslar hüquqpozmuş şəxsin hüquqpozmanın alətinin, hüquqazidd vasitələrlə əldə edilmiş predmetlərin, eləcə də hüquqpozma hallarının müəyyən edilməsi üçün əhəmiyyəti olan digər predmetlərin və sənədlərin gizlətməsi halları ola bilər.

DİN-in normativ-hüquqi aktlarına əsasən, polis əməkdaşları inzibati qaydada, eləcə də digər hüquqpozmalara görə tutulmuş və inzibati qaydada tutulmuş şəxslər üçün ayrılmış otaqlara yerləşdiriləcək şəxslərin şəxsi axtarışını aparır. Belə hallarda axtarışın aparılması üçün əsas şəxsin tutulmasına əsas verən qərarın qəbul edilməsidir. İXM-in 92-ci maddəsinə əsasən, şəxsi axtarış eyni cinsdən olan səlahiyyətli şəxs tərəfindən və eyni cinsdən olan iki hal şahidinin iştirakı ilə aparıla bilər.

92. Şəxsi axtarış və fiziki şəxsə olan əşyaları yoxlama

1. Fiziki şəxsin şəxsi axtarışı, onda olan əşyaları yoxlama inzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektivi olmuş predmetin aşkar edilməsi məqsədi ilə həyata keçirilir.

2. Şəxsi axtarış eyni cinsdən olan səlahiyyətli şəxs tərəfindən və eyni cinsdən olan iki hal şahidinin iştirakı ilə aparılır.

3. Əşyalar (əl yükü, baqaj, ov və balıq ovu alətləri, əldə edilmiş məhsul və sair) bunların mülkiyyətçilərinin və ya sahiblərinin iştirakı ilə yoxlanılır. Təxirə salınmayan hallarda mülkiyyətçisi və ya sahibi olmadan göstərilən əşyalar iki hal şahidinin iştirakı ilə yoxlanıla bilər. Feldyeger rəhbərini həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının əməkdaşı tərəfindən çatdırılan korrespondensiyalar və digər göndərişlər yoxlanıla bilməz.

4. Şəxsi axtarış və əşyaları yoxlama haqqında protokol tərtib olunur.

5. Şəxsi axtarış və əşyaları yoxlama haqqında protokolda aşağıdakılar göstərilir:

5.1. protokolun tərtib edildiyi tarix və yer;

5.2. protokolu tərtib etmiş şəxsin vəzifəsi, soyadı, adı və atasının adı;

5.3. barəsində şəxsi axtarış aparılan şəxs haqqında məlumat;

5.4. şəxsi axtarış zamanı aşkar edilən əşyaların növü, miqdarı və digər eyniləşdirmə əlamətləri haqqında məlumat.

6. Protokol onu tərtib etmiş vəzifəli şəxs, barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs və ya axtarış aparılan əşyaların sahibi və hal şahidləri tərəfindən imzalanır. Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs və ya axtarış aparılan əşyaların sahibi protokolu imzalamaqdan imtina etdikdə, bu barədə protokolda müvafiq qeyd aparılır. Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin izahat vermək və protokolun məzmunu barədə öz mülahizələrini təqdim etmək, habelə protokolu imzalamaqdan imtina etməsinin səbəblərini göstərmək hüququ vardır. Onun bu izahatı və mülahizələri protokola əlavə olunur.

7. Protokolun surəti barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsə və axtarış aparılan əşyaların sahibinə verilir.

Nəqliyyat vasitəsinə baxış (İXM-in 93-cü m.)

Nəqliyyat vasitəsinə baxış tədbiri İXM-in 93-cü maddəsinə əsasən tətbiq edilir.

Nəqliyyat vasitəsinə baxış, yəni onun konstruktiv bütövlüyünü pozmadan inzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektinə olmuş predmetlərin müəyyən edilməsi məqsədilə aparılan müayinədir.

Nəqliyyat vasitəsinə baxış nəqliyyat vasitəsi sahibinin və iki hal şahidinin iştirakı ilə aparılır. Təxirə salınmayan hallarda nəqliyyat vasitəsinə baxış nəqliyyat vasitəsinin sahibinin iştirakı olmadan da aparıla bilər. Zəruri hallarda maddi sübutların qeydə alınması məqsədilə fotosəkillərin, videoyazıların aparılması tətbiq edilir.

93. Nəqliyyat vasitəsinə baxış

1. Nəqliyyat vasitəsinə baxış, yəni onun konstruktiv bütövlüyünü pozmadan inzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektinə olmuş predmetlərin müəyyən edilməsi məqsədi ilə aparılan müayinədir.

2. Nəqliyyat vasitəsinə baxış nəqliyyat vasitəsi sahibinin və iki hal şahidinin iştirakı ilə aparılır. Təxirə salınmayan hallarda nəqliyyat vasitəsinə baxış nəqliyyat vasitəsinin sahibinin iştirakı olmadan videoyazı aparılmaqla keçirilə bilər.

3. Nəqliyyat vasitəsinə baxış haqqında protokol tərtib olunur. Bu protokolda aşağıdakılar göstərilir:

3.1. protokolun tərtib edildiyi tarix və yer;

3.2. protokolu tərtib edən şəxsin vəzifəsi, soyadı, adı, atasının adı;

3.3. nəqliyyat vasitəsinin sahibi barəsində məlumatlar;

3.4. nəqliyyat vasitəsinə baxış keçirilməsi üçün əsaslar;

3.5. nəqliyyat vasitəsinin tipi, markası, modeli, dövlət qeydiyyat nişanı və digər eyniləşdirmə əlamətləri barədə məlumatlar;

3.6. aşkar edilmiş əşyaların növü, miqdarı və digər eyniləşdirmə əlamətləri, o cümlədən silahın markası, modeli, seriyası və nömrəsi, döyüş sursatının növü və miqdarı barədə məlumatlar;

3.7. aşkar edilmiş sənədlərin növü və rekvizitləri.

4. Maddi sübutların qeydə alınması məqsədi ilə fotosəkillərin, videoyazıların aparılması tətbiq edilir. Nəqliyyat vasitəsinə baxış barəsində protokolda fotosəkillərdən, videoyazıdan istifadə edilməsi barədə qeyd aparılır. Baxış zamanı fotosəkillərin, videoyazının tətbiq edilməsi ilə əlaqədar əldə edilmiş materiallar müvafiq protokola əlavə olunur.

5. Nəqliyyat vasitəsinə baxış haqqında protokol onu tərtib etmiş vəzifəli şəxs, barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs və ya nəqliyyat vasitəsinin sahibi, habelə hal şahidləri tərəfindən imzalanır. Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxs və ya nəqliyyat vasitəsinin sahibi protokolu imzalamaqdan imtina etdikdə, bu barədə protokolda müvafiq qeyd aparılır.

Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin izahat vermək və protokolun məzmunu barədə öz mülahizələrini təqdim etmək, habelə protokolu imzalamaqdan imtina etməsinin səbəblərini göstərmək hüququ vardır. Onun bu izahatı və mülahizələri protokola əlavə olunur.

6. Nəqliyyat vasitəsinə baxış haqqında protokolun surəti barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsə və nəqliyyat vasitəsinin sahibinə verilir.

Əşyaların və sənədlərin götürülməsi (İXM-in 94-cü mad)

İXM-in 94-cü maddəsinə əsasən inzibati xətanın baş verdiyi yerdə və ya fiziki şəxsin şəxsi axtarışı zamanı, yaxud onun əşyalarına və ya nəqliyyat vasitəsinə baxış zamanı aşkar edilmiş və iş üçün sübut əhəmiyyəti olan şeylərin və sənədlərin, inzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektı olan predmetin götürülməsi inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatı aparın vəzifəli şəxs tərəfindən iki hal şahidinin iştirakı ilə həyata keçirilir.

Sürücü tərəfindən nəqliyyat vasitəsinə idarəetmə hüququnun məhdudlaşdırılması növündə inzibati tənbehin tətbiq edilməsini nəzərdə tutan xətalər törədildikdə inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar çıxarılanadək sürücülük vəsiqəsi götürülür və həmin şəxslərə nəqliyyat vasitəsinə müvəqqəti idarə etmək hüququ verən sənəd verilir. Nəqliyyat vasitəsinə idarəetmə hüququnun məhdudlaşdırılması haqqında qərar qəbul edildikdə, sürücülük vəsiqəsi qaytarılmır. Nəqliyyat vasitəsinə idarəetmə hüququnun məhdudlaşdırılması haqqında qərardan Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada şikayətin verilməsi üçün nəzərdə tutulmuş müddət qurtaranadək, yaxud şikayət üzrə qərar qəbul edilənədək, nəqliyyat vasitəsinə müvəqqəti idarə etmək hüququ verən sənədin qüvvədə olma müddəti uzadılır.

İXM 94-ci mad.əsasən Əşyaların və sənədlərin götürülməsi müəyyən edilmişdir.

1. İnzibati xətanın baş verdiyi yerdə və ya fiziki şəxsin şəxsi axtarışı zamanı, yaxud onun əşyalarına və ya nəqliyyat vasitəsinə baxış zamanı aşkar edilmiş və iş üçün sübut əhəmiyyəti olan əşyaların və sənədlərin, inzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektı olan predmetin götürülməsi inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatı aparın vəzifəli şəxs tərəfindən iki hal şahidinin iştirakı ilə həyata keçirilir.

2. Sürücü tərəfindən nəqliyyat vasitəsinə idarə etmək hüququnun məhdudlaşdırılması növündə inzibati tənbehin tətbiq edilməsini nəzərdə tutan xətalər törədildikdə, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar çıxarılanadək sürücülük vəsiqəsi götürülür və həmin şəxslərə nəqliyyat vasitəsinə müvəqqəti idarə etmək hüququ verən sənəd verilir. Nəqliyyat vasitəsinə idarə etmək hüququnun məhdudlaşdırılması haqqında qərar qəbul edildikdə sürücülük vəsiqəsi qaytarılmır. Nəqliyyat vasitəsinə idarə etmək hüququnun məhdudlaşdırılması haqqında qərardan bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş qaydada şikayətin verilməsi üçün nəzərdə tutulmuş müddət qurtaranadək, yaxud şikayət üzrə qərar qəbul edilənədək,

nəqliyyat vasitəsini müvəqqəti idarə etmək hüququ verən sənədin qüvvədə olma müddəti uzadılır.

3. Əşyaların və sənədlərin götürülməsi haqqında protokol tərtib olunur.

4. Əşyaların və sənədlərin götürülməsi haqqında protokolda aşağıdakılar göstərilir:

4.1. protokolun tərtib edildiyi tarix və yer;

4.2. protokolu tərtib edən şəxsin vəzifəsi, soyadı, adı, atasının adı;

4.3. əşyaları və sənədləri götürülən şəxs barəsində məlumat;

4.4. əşyaların və sənədlərin götürülməsi üçün əsaslar;

4.5. götürülən sənədlərin növü və rekvizitləri;

4.6. götürülən əşyaların növü, miqdarı və digər eyniləşdirmə əlamətləri, o cümlədən silahın markası, modeli, seriyası və nömrəsi, döyüş sursatının növü və miqdarı barədə məlumatlar.

5. Əşyaların və sənədlərin götürülməsi haqqında protokolda fotosəkillərin çəkilməsi, videoyazı barədə qeyd aparılır. Fotosəkillərin, videoyazının tətbiq edilməsi nəticəsində əşyaların və sənədlərin götürülməsi ilə bağlı əldə edilmiş materiallar müvafiq protokola əlavə olunur.

6. Əşyaların və sənədlərin götürülməsi haqqında protokol onu tərtib etmiş vəzifəli şəxs, əşyaları və ya sənədləri götürülən şəxs, habelə hal şahidləri tərəfindən imzalanır. Əşyaları və ya sənədləri götürülən şəxs protokolu imzalamaqdan imtina etdikdə, bu barədə protokolda müvafiq qeyd aparılır. Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin izahat vermək və protokolun məzmunu barədə öz mülahizələrini təqdim etmək, habelə protokolu imzalamaqdan imtina etməsinin səbəblərini göstərmək hüququ vardır. Onun bu izahatı və mülahizələri protokola əlavə olunur.

7. Protokolun surəti, barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsə, yaxud onun qanuni nümayəndəsinə təqdim edilir.

8. Götürülən əşyalar və sənədlər yerindəcə qablaşdırılır və möhürlənir. Götürülmüş əşyalar və sənədlər inzibati xəta haqqında işə baxılanadək, əşyaları və sənədləri götürən səlahiyyətli orqanların (vəzifəli şəxslərin) müəyyən etdikləri yerlərdə saxlanılır.

9. Götürülmüş odlu silah, onun patronları, digər silah və döyüş sursatı müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi qaydada saxlanılır.

10. Götürülmüş tez xarab olan mallar barəsində müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi qaydada sərəncam verilir.

11. Götürülmüş narkotik vasitələr və psixotrop maddələr, həmçinin müvafiq standartlara, sanitariya normalarına və qaydalarına, gigiyena normativlərinə cavab verməyən etil spirti, alkoqollu və tərkibində spirt olan məhsullar müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi qaydada yenidən istehsala göndərilir və ya məhv edilir.

12. Məhv edilməli olan narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin, etil spirtinin, alkoqollu və tərkibində spirt olan məhsulların nümunələri inzibati xəta haqqında iş üzrə qəbul edilmiş qərar qanuni qüvvəyə mindiyi günədək saxlanılır.

13. İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərarla götürülmüş əşyalar və sənədlər barədə məsələlər bu Məcəllənin 115.4-cü maddəsinə uyğun olaraq həll olunur.

İXM-in 95-ci mad.əsasən Götürülmüş əşyaların qiymətləndirilməsi müəyyən edilmişdir.

1. Götürülmüş əşyalar aşağıdakı hallarda qiymətləndirilir:
 - 1.1. inzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş predmetin dəyəri ilə ölçülən inzibati cərimə meyarı tətbiq edildikdə;
 - 1.2. götürülmüş tez xarab olan mallar barəsində sərəncam verildikdə;
 - 1.3. etil spirti, alkoqollu və tərkibində spirt olan məhsullar yenidən istehsala göndərildikdə və ya məhv edildikdə.
2. Götürülmüş əşyaların qiymətləri dövlət tərəfindən tənzimlənirsə, dövlət tənzimləmə qiymətləri tətbiq edilir. Digər hallarda götürülmüş əşyaların qiyməti bazar qiymətinə əsasən qiymətləndirilir. Göstərilən qaydada qiymətləndirmə mümkün olmadıqda, götürülmüş əşyaların qiyməti ekspertin rəyi əsasında müəyyən edilir.

Sərxoşluq vəziyyətinin müayinəsi (İXM-in 96-cı m.)

Tibbi müayinə nəqliyyat vasitələrini idarə edən şəxslərin sərxoşluq vəziyyətinin müəyyən edilməsi, eləcə də inzibati xəta törətməkdə şübhələnən şəxsin anlaşıqlıq vəziyyətinin müəyyən edilməsi üçün tətbiq edilir.

"Polis haqqında" Qanunun 20-ci maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən, polis əməkdaşı nəqliyyat vasitəsini idarə edən şəxsin sərxoş olub-olmadığını müəyyənləşdirmək üçün texniki vasitələrdən istifadə etmək və ya həmin şəxsin tibbi müayinəsini təşkil etmək hüququna malikdir.

Sərxoşluq vəziyyətinin müayinəsi tədbiri İXM-in 96-cı maddəsinə müvafiq olaraq tətbiq edilir.

96.2. Nəqliyyat vasitəsini idarə edən şəxsin sərxoş vəziyyətdə olmasını güman etməyə kifayət qədər əsas olduqda, onun sərxoşluq vəziyyətinin müəyyən edilməsi üçün xüsusi texniki vasitələrdən istifadə edilir. Həmin şəxs sərxoş vəziyyətdə olub-olmamasının xüsusi texniki vasitədən istifadə edilməklə müəyyən edilməsindən imtina etdikdə və ya xüsusi texniki vasitə ilə müayinənin nəticəsi ilə razılaşmadıqda, tibbi müayinəyə aparılır.

96.3. Nəqliyyat vasitəsini idarə etməkdən kənarlaşdırma barədə və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmək üçün xüsusi texniki vasitələrdən istifadə etmək və ya tibbi müayinəyə göndərmək barədə protokol tərtib olunur və həmin sənədin surəti barəsində belə tədbir tətbiq edilən şəxsə verilir.

96.4. *Nəqliyyat vasitəsini idarə etməkdən kənarlaşdırma barədə və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmək üçün xüsusi texniki vasitələrdən istifadə etmək və ya tibbi müayinəyə göndərmək haqqında protokolda aşağıdakılar göstərilir:*

1. *protokolun tərtib edildiyi yer, tarix və vaxt;*
2. *protokolu tərtib edən şəxsin vəzifəsi, soyadı, adı, atasının adı;*
3. *nəqliyyat vasitəsini idarə etməkdən kənarlaşdırmanın və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmənin əsasları;*
4. *nəqliyyat vasitəsini idarə edən şəxs barəsində məlumatlar;*

5. nəqliyyat vasitəsinin tipi, markası, modeli, dövlət qeydiyyat nişanı və digər eyniləşdirmə əlamətləri barədə məlumatlar.

96.5. Nəqliyyat vasitəsini idarə etməkdən kənarlaşdırma barədə və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmək üçün xüsusi texniki vasitələrdən istifadə etmək və ya tibbi müayinəyə göndərmək haqqında protokol onu tərtib etmiş vəzifəli şəxs, habelə nəqliyyat vasitəsini idarə etməkdən kənarlaşdırılan və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmək üçün barəsində xüsusi texniki vasitələrdən istifadə edilən və ya tibbi müayinəyə göndərilən sürücü tərəfindən imzalanır. Sürücü protokolu imzalamaqdan imtina etdikdə, bu barədə protokolda müvafiq qeyd aparılır. Sürücünün izahat vermək və protokolun məzmunu barədə öz mülahizələrini təqdim etmək, habelə protokolu imzalamaqdan imtina etməsinin səbəblərini göstərmək hüququ vardır. Onun bu izahatı və mülahizələri protokola əlavə olunur. Protokolun surəti sürücüyə təqdim edilir.

96.6. Sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmənin tibbi müayinəsi barədə akt müvafiq protokola əlavə olunur.

Nəqliyyat vasitələrini idarə edən şəxslərin sərxoş vəziyyətdə olduqlarını güman etməyə kifayət qədər əsas olduqda, onların sərxoşluq vəziyyətinin müəyyən edilməsi üçün xüsusi texniki vasitələrdən istifadə edilir və ya onlar tibbi müayinəyə göndərilir.

Nəqliyyat vasitəsini idarə etməkdən kənarlaşdırma və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmək üçün xüsusi texniki vasitələrdən istifadə etmək və ya tibbi müayinəyə göndərmək barədə protokol tərtib olunur və həmin sənədin surəti barəsində belə tədbir tətbiq edilən şəxsə verilir.

Nəqliyyat vasitəsini idarə etməkdən kənarlaşdırma və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmək üçün xüsusi texniki vasitələrdən istifadə etmək və ya tibbi müayinəyə göndərmək haqqında protokol onu tərtib etmiş vəzifəli şəxs, habelə nəqliyyat vasitəsini idarə etməkdən kənarlaşdırılan və sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmək üçün barəsində xüsusi texniki vasitələrdən istifadə edilən və ya tibbi müayinəyə göndərilən sürücü (gəmi sürücüsü) tərəfindən imzalanır. Sürücü (gəmi sürücüsü) protokolu imzalamaqdan imtina etdikdə bu barədə protokolda müvafiq qeyd aparılır.

Sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmənin tibbi müayinəsi və onun nəticəsinin tərtib olunması Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyinin müəyyən etdiyi qaydada həyata keçirilir.

Sərxoşluq vəziyyətini müəyyən etmənin tibbi müayinəsi barədə akt müvafiq protokola əlavə olunur.

Ayrı-ayrı hüquqpozma hallarının tədqiq edilməsi və bəzi kateqoriya inzibati işlər üzrə qanuni qərarların qəbul edilməsi hüquqpozmuş (və ya hüquqpozma törədilməsində şübhələnilən) şəxsin fiziki və ya psixi vəziyyəti haqqında məlumatın olmasını tələb edir. Bəzi hallarda iş üzrə qərarın qəbul edilməsi üçün əsas məhz belə məlumatın olması təşkil edir. Məsələn, nəqliyyat vasitələrinin idarə edən şəxsin sərxoş halda olması onun inzibati (bəzən isə

cinayət) məsuliyyətə cəlb edilməsi üçün əsas kimi götürülür. Anlaqsızlıq vəziyyəti inzibati məsuliyyəti istisna edir.

Tibbi ekspertiza səlahiyyətli dövlət idarəetmə orqanlarının təklifi ilə mütəxəssislər, adətən həkimlər tərəfindən inzibati iş üzrə sübuti əhəmiyyəti olan məlumatların alınması məqsədilə şəxsin fiziki və ya psixi vəziyyətinin tədqiq edilməsindən ibarətdir.

"Polis haqqında" Qanunda və Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsində yalnız nəqliyyat vasitələrini idarə edən sürücülərin sərxoşluq vəziyyətinin və inzibati xəta törətməkdə şübhələnən şəxsin anlaqsızlıq vəziyyətinin müəyyən edilməsi üçün müayinə edilmələrinin hüquqi əsası göstərilmişdir. Bununla yanaşı inzibati xətalər haqqında işlərin icraatının bəzi normalarının həyata keçirilməsi bu tədbir tətbiq edilmədən mümkün deyil. İXM-in 20-ci maddəsində göstərilir ki, anlaqsızlıq vəziyyətində olan şəxs inzibati məsuliyyətə cəlb edilə bilməz. Aydınır ki, şəxsin psixi vəziyyəti mütəxəssislər tərəfindən tədqiq edilmədən onun anlaqsızlıq vəziyyətində olması haqqında nəticə çıxarıla bilməz.

Tibbi müayinəyə aid inzibati-hüquqi normaların əksəriyyəti inzibati xətalərə görə məsuliyyət müəyyən edən və ya inzibati tənbehlərin və digər inzibati məcburetmə təbirlərinin tətbiq edilməsini nizamlayan digər qanunvericilik və normativ-hüquqi (o cümlədən idarədaxili) aktlarda əks etdirilmişdir.

Bu aktların təhlili belə tədbirin tətbiqinin konkret məqsədlərini aşkar etməyə imkan verir:

- anlaqsızlığın tibbi əlamətlərinin müəyyən edilməsi;
- nəqliyyat vasitələrini idarə edən şəxsin sərxoşluq dərəcəsi vəziyyətinin təyin edilməsi;
- zöhrəvi xəstəliklərin məcburi müalicəsinə tibbi göstərişlərin müəyyən edilməsi;
- barəsində material yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyalarda baxılan yetkinlik yaşına çatmayanların psixi patologiyasının müəyyən edilməsi.

Tibbi müayinəyə göndərmə konkret məqsədlərdən asılı olaraq ayrı-ayrı əsaslarla həyata keçirilir. Bəzi hallarda bunun üçün əsas şəxsin hüquqpozma törətməkdə şübhələnməsi ola bilər (məsələn, nəqliyyat vasitəsini sərxoş vəziyyətdə idarəetmə).

Digər hallarda isə şəxs tərəfindən hüquqpozma törədilməsi faktının özü bu tədbirin tətbiq edilməsi üçün kifayətləndirici əsas ola bilməz. Məsələn, şəxsin anlaqsızlığının və ya psixi patologiyasının müəyyən edilməsi məqsədilə tibbi müayinə haqqında qərar hüquqpozmuş şəxsin psixi tam yararlılığına şübhələnməyə əsas verən hallar olduqda qəbul edilir.

Qüvvədə olan normativ-hüquqi aktlarda şəxsin tibbi müayinəyə göndərilməsi qərarının sənədləşdirilməsi qaydası göstərilməyib. Yalnız praktikada isə anlaqsızlıq vəziyyətinin müayinəsi müəyyən edilmədiyi üçün, belə qərarlar müxtəlif adlı və məzmunlu sənədlərlə (göndəriş, qərar, qətnamə, xidməti məktub) sənədləşdirilir. Hüquq ədəbiyyatında isə tibbi müayinəyə göndərmək haqqında qərarın (qətnamənin) məqsədəuyğunluğu fikrinin olması

təqdirəlayıqdır. Belə təsəvvür edilir ki, bu sənəddə qəbul edilmiş qərarın əsasları və müvafiq orqanın (vəzifəli şəxsin) aydınlaşdırmaq istədiyi sualların qısa xülasəsi öz əksini tapmalıdır.

III. İnzibati tənbehlərin icrasını təmin edən prosessual tədbirlər

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə qərarların icrası üzrə həyata keçirilməsini tələb edən tədbirlərin dairəsi və onların tətbiq edilməsi qaydası **İXM-in 138-148-ci mad. müvafiq olaraq müəyyən edilmişdir.**

İXM 138.mad. əsasən İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın, şikayət ya protest üzrə qəbul edilmiş qərarın qanuni qüvvəyə minməsi müəyyən olunmuşdur.

1. İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərar, habelə şikayət və ya protest üzrə qəbul edilmiş qərar aşağıdakı hallarda qanuni qüvvəyə minir.

1.1. əgər bu qərardan şikayət və ya protest verilməmişdirsə, inzibati xəta haqqında iş üzrə qəbul edilmiş qərardan şikayətin verilməsi müddətinin bitdiyi gün;

1.2. əgər bu qərardan şikayət və ya protest verilməmişdirsə, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan şikayət və ya protest üzrə hakim (vəzifəli şəxs) tərəfindən qəbul edilmiş qərardan şikayətin verilməsi müddətinin bitdiyi gün;

1.3. apellyasiya instansiyası məhkəməsinin şikayət və ya protest üzrə qəbul edilmiş qərarı elan olunduğu andan dərhal sonra.

İXM 139 mad ilə İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın icrasının məcburiliyi dəqiqləşdirilmişdir.

1. İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın icrası bütün dövlət orqanları, bələdiyyələr, vəzifəli şəxslər, fiziki şəxslər, hüquqi şəxslər üçün məcburidir.

2. İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərar qanuni qüvvəyə mindiyi vaxtdan dərhal icra olunmalıdır.

İXM 140 mad. İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın icraya yönəldilməsi müəyyən edilmişdir.İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın icraya yönəldilməsi vəzifəsi hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) üzərinə qoyulur.

İXM 141 mad. İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın icrası göstərilmişdir.

1. İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərar bu Məcəllədə və “İcra haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda nəzərdə tutulmuş qaydada icra edilir.

2. Məhkəmələr tərəfindən baxılan inzibati xətalara dair işlər üzrə inzibati cərimə tətbiq edilməsi barədə qərarlar, bu Məcəllənin 142, 143, 144.1, 145, 146.3, 147, 150.2, 150.8, 150.9 və 150.10-cu maddələrinin tələbləri nəzərə alınmaqla, “İcra haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq olaraq icra edilir.

3. Bir şəxs barəsində bir neçə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar qəbul edildikdə, hər bir qərarın icrası müstəqil həyata keçirilir.

İXM 142 mad. İnzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın icrası ilə əlaqədar məsələlərin həll edilməsi qeyd olunmuşdur.

1. İnzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın icrasının təxirə salınması, dayandırılması, onun icrasına möhlət və ya xitam verilməsi, yaxud yetkinlik yaşına çatmayan şəxsin üzərinə qoyulmuş cərimənin onun valideynlərindən və ya digər qanuni nümayəndələrindən tutulması məsələlərinin baxılmasına əsaslar olduqda,

həmin məsələlərə qərarı çıxarmış hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən üç gün müddətində baxılır.

2. Bu Məcəllənin 142.1-ci maddəsində göstərilən məsələlərin həllində maraqlı olan şəxslərə həmin məsələlərə baxılmanın yeri və vaxtı barədə məlumat verilir. Maraqlı şəxslərin üzrlü səbəblər olmadan iştirak etməmələri göstərilən məsələlərə baxılması üçün maneə yaratmır.

3. Qərarın icrasının təxirə salınması, dayandırılması, onun icrasına möhlət və ya xitam verilməsi, yaxud yetkinlik yaşına çatmayan şəxsin üzərinə qoyulmuş cərimənin onun valideynlərindən və ya digər qanuni nümayəndələrindən tutulması barədə qərardad qəbul edilir. Qərardadın surəti, barəsində bu qərardad qəbul edilmiş fiziki şəxsə və ya hüquqi şəxsin nümayəndəsinə, yetkinlik yaşına çatmayan şəxsin qanuni nümayəndəsinə, habelə zərər çəkmiş şəxsə bu barədə müvafiq qeyd aparılmaqla verilir.

İXM 143 Mad. İnzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın icrasının təxirə salınması və ya onun icrasına möhlət verilməsi bildirilmişdir.

1. İnzibati həbs, inzibati xəta törətmiş fiziki şəxsin ona verilmiş xüsusi hüququnun məhdudlaşdırılması və ya inzibati cərimə növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın müəyyən edilmiş müddətdə icrasının həyata keçirilməsini qeyri-mümkün edən hallar mövcud olduqda, qərarı qəbul etmiş hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) qərarın icrasını bir ayadək müddətə təxirə salır.

2. İnzibati məsuliyyətə cəlb olunan şəxsin maddi vəziyyəti nəzərə alınmaqla, inzibati cərimənin ödənilməsi bu barədə qərar qəbul etmiş hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən altı ayadək müddətə uzadıla bilər.

İXM 144 Mad. İnzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın icrasının dayandırılması qeyd olunmuşdur.

1. Qərardan şikayət və ya protest verildikdə, inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarı qəbul etmiş hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) həmin qərarın icrasını şikayətə və ya protestə baxılanadək dayandırır. İcranın dayandırılması barədə qərardad qəbul edilir və qərardad dərhal onu icra edən orqana (vəzifəli şəxsə) göndərilir.

2. İnzibati həbs və ya ictimai işlər növündə tənbeh tətbiq etmə haqqında qərardan şikayət və ya protest verilməsi həmin qərarın icrasının dayandırılmasına səbəb olmur.

İXM 145 Mad. İnzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın icrasına xitam verilməsi müəyyən edilmişdir.

1. İnzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarı qəbul etmiş hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) aşağıdakı hallarda qərarın icrasına xitam verir:

1.1. bu Məcəllənin inzibati məsuliyyət müəyyən edən müvafiq müddələri qüvvədən düşmüş hesab edildikdə;

1.2. barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar çıxarılmış şəxs öldükdə və ya Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş qaydada ölmüş hesab edildikdə;

1.3. inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın bu Məcəllənin 146.1-ci maddəsində müəyyən edilmiş icra müddəti keçdikdə;

1.4. bu Məcəlləyə əsasən şəxsin inzibati məsuliyyətdən azad edilməsi üçün əsaslar yarandıqda;

1.5. ictimai işlər növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın icrası zamanı bu Məcəllənin 28.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar yarandıqda;

1.6. barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar çıxarılmış şəxs həmin qərarı icra etməməyə görə bu Məcəllənin 529.1, 529.2 və ya 529.4-cü maddələrinə əsasən inzibati məsuliyyətə cəlb edildikdə.

2. İnzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın icrasına xitam verilməsi barədə hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən qərardad qəbul edilir.

İXM 146 Mad. İnzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın icra müddəti göstərilmişdir.

1. Bu Məcəllənin 22.1.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati tənbeh istisna olmaqla, digər inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar qanuni qüvvəyə mindiyi gündən sonra bir il müddətində icra edilməmişdirsə, daha icra edilmir.

2. İnzibati məsuliyyətə cəlb edilmiş şəxs inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın icrasından boyun qaçırırsa, bu Məcəllənin 146.1-ci maddəsində müəyyən edilmiş müddətin axımı dayanır. Belə halda icra müddəti həmin şəxsin tutulduğu vaxtdan hesablanır.

3. Bu Məcəllənin 142 - 144-cü maddələrinə uyğun olaraq inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın icrasına möhlət verildikdə və ya onun icrası dayandırıldıqda, qərarın icrası müddətinin axımı möhlət verilmə və ya dayandırılma müddəti bitənədək dayanır.

İXM 147 Mad. İnzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar üzrə icraatın başa çatması qeyd olunmuşdur.

İnzibati tənbehin tətbiqi üzrə icraat tamamilə başa çatdıqda, bu barədə müvafiq qeyd aparılmaqla, inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar, onun icrasını həyata keçirən səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən həmin qərarı qəbul etmiş hakimə, səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) qaytarılır.

İXM 148 Mad. Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarında yaşayan və Azərbaycan Respublikasının ərazisində əmlakı olmayan şəxs barəsində inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın icrası bildirilmişdir.

Az Res hüdudlarından kənarında yaşayan və Az Res ərazisində əmlakı olmayan şəxs barəsində inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar Az Res tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq icra edilir.

İnzibati tənbehlərin icrasını təmin edən inzibati prosessual tədbirlərin tətbiq edilməsinin əsasları və qaydası İXM-in 149-156-cı mad. müvafiq olaraq həyata keçirilir.

İXM-nin 149 Mad. Xəbərdarlıq haqqında qərarın icrası müəyyən edilmişdir.

Xəbərdarlıq növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar onu qəbul etmiş hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən bu Məcəllənin 117-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada qərarın surətinin göndərilməsi və ya təqdim edilməsi yolu ilə icra olunur.

İXM-nin 150 Mad. İnzibati cərimənin tətbiqi haqqında qərarın icrası göstərilmişdir.

1. İnzibati cərimə növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) qərarı qanuni qüvvəyə mindikdən və ya bu Məcəllənin 143-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş möhlət verilmənin, təxirəsalmanın müddəti bitdikdən otuz gündən gec olmayaraq, inzibati xəta törətmiş şəxs inzibati cəriməni ödəməlidir.
2. İnzibati cərimə növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında məhkəmənin qərarı qanuni qüvvəyə mindikdən və ya bu Məcəllənin 143-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş möhlət verilmənin, təxirəsalmanın müddəti bitdikdən on gündən gec olmayaraq, inzibati xəta törətmiş şəxs inzibati cəriməni ödəməlidir.
3. Yetkinlik yaşına çatmayanın müstəqil qazancı olmadıqda, inzibati cərimə onun valideynlərindən və ya digər qanuni nümayəndəsindən tutulur.
4. İnzibati cərimə inzibati xəta törətmiş şəxs tərəfindən yalnız bank, poçt, plastik kart və ya internet vasitəsilə ödənilir. Cərimənin ödənilməsi qaydası barədə müvafiq məlumat inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparan səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən inzibati xətanı törətmiş şəxsə verilir. Yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati xətaların törədilməsinə görə tətbiq edilmiş inzibati cərimə ilə əlaqədar ödənişi qəbul edən bank və ya poçt müvafiq ödənişin edildiyi barədə məlumatı dərhal elektron qaydada müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının informasiya sistemlərinə göndərir.
5. Bu Məcəllənin 150.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş müddətdə inzibati cərimə ödənilmədikdə, onun ödənilməsi məqsədi ilə inzibati cərimə tətbiq etmə haqqında qərarın surəti həmin qərarı qəbul etmiş səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən:
 - 5.1. fiziki şəxslər barəsində - onun əməkhaqqından, təqaüdündən, pensiyasından və ya digər gəlirlərindən tutulması üçün inzibati məsuliyyətə cəlb edilmiş şəxsin işlədiyi və ya oxuduğu, yaxud əməkhaqqı aldığı müəssisəyə, idarəyə, təşkilata və ya pensiya təyin edən orqana;
 - 5.2. hüquqi şəxslər barəsində - hüquqi şəxsin pul vəsaitlərindən və ya gəlirlərindən tutulması üçün banka və ya digər kredit təşkilatlarına göndərilir. Bank və ya digər kredit təşkilatı qərarı onun daxil olduğu vaxtdan 7 gün müddətində icra edir. Həmin müddət ərzində hüquqi şəxsin hesabında pul vəsaiti olmadıqda, bank və ya digər kredit təşkilatı inzibati cərimənin tətbiq edilməsi haqqında qərarı, onun icra edilməməsinin səbəbini göstərməklə, qərarı qəbul etmiş səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) dərhal qaytarmalıdır.
6. İnzibati məsuliyyətə cəlb edilən fiziki şəxs işdən çıxdıqda və ya inzibati cəriməni onun əməkhaqqından, yaxud digər gəlirlərindən tutmaq imkanı olmadıqda, işəgötürən üç günədək müddətdə inzibati məsuliyyətə cəlb edilən şəxsin yeni iş yerini göstərməklə (əgər bu mümkündürsə), ödəmənin mümkünsüzlüyünün səbəblərini, eləcə də ödəmə olmuşdursa, bu barədə müvafiq qeyd aparılmaqla, inzibati cərimə barədə qərarın surətini onu qəbul etmiş səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) qaytarır.
7. Barəsində inzibati cərimə növündə tənbeh tətbiq edilən fiziki şəxs işləmirsə, yaxud onun əməkhaqqından və ya digər gəlirlərindən inzibati cərimənin ödənilməsi mümkün deyildirsə, eləcə də hüquqi şəxsin banklarda və digər kredit təşkilatlarında hesabları barədə məlumat və ya hüquqi şəxsin hesabında pul vəsaiti olmadıqda, yaxud cərimə könüllü qaydada ödənilmədikdə inzibati cərimə tətbiq

etmə haqqında qərar “İcra haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda nəzərdə tutulmuş qaydada məcburi icraya yönəldilir.

8. Bu Məcəllənin 150.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş müddətdə inzibati cərimə ödənilmədikdə, inzibati cərimə növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında məhkəmənin qərarı məcburi icraya yönəldilir.

9. Fiziki və ya vəzifəli şəxs barəsində inzibati cərimə növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) məcburi icraya yönəldilmiş qərarı 2 ay müddətində, məhkəmənin məcburi icraya yönəldilmiş qərarı isə 15 gün müddətində icra olunmadıqda, icra məmuru bu Məcəllənin 529.1 və ya 529.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xəta haqqında protokol tərtib edir. Hüquqi şəxslərə münasibətdə isə “İcra haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən məcburi icra tədbirləri davam etdirilir.

10. İnzibati məsuliyyətə cəlb olunan şəxsin inzibati tənbehə yönəldilə bilən həcmdə əmlakı və ya gəlirləri bu Məcəllənin 150.9-cu maddəsində göstərilən müddətlərdə aşkar edildikdə, bu Məcəllənin 529.1 və ya 529.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xəta haqqında protokol tərtib edilmir və məcburi icra tədbirləri davam etdirilir.

11. Yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati xətələrin törədilməsinə görə inzibati cərimə növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar qanuni qüvvəyə mindiyi gündən 30 gün müddətində cəriməni qanunla müəyyən edilmiş əsaslar olmadan ödəməyən şəxsə onun ödənilmədiyi hər növbəti gün üçün cərimə məbləğinin 1 faizi məbləğində dəbbə pulu hesablanır. Dəbbə pulu bütün gecikdirilmiş müddətə, lakin 2 aydan çox olmamaq şərti ilə tətbiq edilir. Qərarın qanuni qüvvəyə mindiyi gündən 2 ay müddətində cərimə qanunla müəyyən edilmiş əsaslar olmadan ödənilmədikdə, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) inzibati xəta törətmiş şəxsin inzibati xətanı törədərkən idarə etdiyi nəqliyyat vasitəsinin saxlanması barədə qərar qəbul edir. Cərimə, müvafiq dəbbə pulu, nəqliyyat vasitəsinin duracağa gətirilməsinə və onun orada saxlanılmasına görə haqq ödənildikdən sonra saxlanmış nəqliyyat vasitəsi sahibinə qaytarılır. Qərarın qanuni qüvvəyə mindiyi gündən 3 ay müddətində cərimə qanunla müəyyən edilmiş əsaslar olmadan ödənilmədikdə, barəsində inzibati tənbeh tətbiq edilən şəxsin nəqliyyat vasitəsinə idarə etmək hüququnun məhdudlaşdırılmasına dair qərar qəbul edilir və cərimənin ödənilməsinə təmin etmək məqsədi ilə məcburi icraya yönəldilir. Məcburi icraya yönəldilmiş inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar könüllü icra üçün qanunla müəyyən edilmiş vaxtda borclu tərəfindən üzrsüz səbəbdən icra edilmədikdə, müvafiq icra hakimiyyəti orqanı “İcra haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda nəzərdə tutulmuş məcburi icra tədbirləri görür. Yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati xətələrin törədilməsinə görə barəsində inzibati cərimə tənbeh növü tətbiq edilən şəxs qərarı dərhal və ya qərarın qanuni qüvvəyə mindiyi gündən 5 iş günü müddətində icra edərsə, tətbiq olunan cərimənin 10 faizi məbləğində ödənişdən azad edilir.

12. Hüquqi və ya fiziki şəxs olan işəgötürənin mülkiyyətindəki və ya istifadəsindəki nəqliyyat vasitəsinin sürücüsü inzibati xəta törətdikdən sonra onun işəgötürənlə əmək münasibətlərinə xitam verilmişdirsə və inzibati xətanı törətmiş şəxs 2 ay müddətində inzibati cəriməni ödəməmişdirsə, nəqliyyat vasitəsinin

saxlanması barədə qərar qəbul edilmədən, inzibati xətanı törətmiş şəxsin nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququnun məhdudlaşdırılması barədə qərar qəbul edilir və cərimənin ödənilməsinə təmin etmək məqsədi ilə məcburi icraya yönəldilir.

13. Ətraf mühitin mühafizəsi, təbiətdən istifadə və ekoloji təhlükəsizlik qaydaları əleyhinə olan inzibati xətaların törədilməsinə görə inzibati cərimə növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar qanuni qüvvəyə mindiyi gündən 30 gün müddətində cəriməni qanunla müəyyən edilmiş əsaslar olmadan ödəməyən şəxsə onun ödənilmədiyi hər növbəti gün üçün cərimə məbləğinin 1 faizi məbləğində dəbbə pulu hesablanır. Dəbbə pulu bütün gecikdirilmiş müddətə, lakin 2 aydan çox olmamaq şərti ilə tətbiq edilir. Qərar qanuni qüvvəyə mindiyi gündən 3 ay müddətində cərimə qanunla müəyyən edilmiş əsaslar olmadan ödənilmədikdə, məcburi icraya yönəldilir. Məcburi icraya yönəldilmiş inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar könüllü icra üçün qanunla müəyyən edilmiş vaxtda borclu tərəfindən üzrsüz səbəbdən icra edilmədikdə, müvafiq icra hakimiyyəti orqanı “İcra haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda nəzərdə tutulmuş məcburi icra tədbirləri görür.

14. Ətraf mühitin mühafizəsi, təbiətdən istifadə və ekoloji təhlükəsizlik qaydaları əleyhinə olan inzibati xətaların törədilməsinə görə barəsində inzibati cərimə tənbeh növü tətbiq edilən şəxs qərarı dərhal və ya qərarın qanuni qüvvəyə mindiyi gündən 5 iş günü müddətində icra edərsə, tətbiq olunan cərimənin 10 faizi məbləğində ödənişdən azad edilir.

İXM 151 Mad. İnzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş predmetin müsadirəsi haqqında qərarın icrası qeyd olunmuşdur.

1. İnzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş predmetin müsadirəsi haqqında qərar müsadirə edilmiş predmetin alınması və ödənişsiz, məcburi olaraq, dövlət mülkiyyətinə verilməsi yolu ilə icra edilir.

2. Predmetin müsadirəsi haqqında qərarın icrası başa çatdıqda, bu barədə müvafiq qeyd aparılmaqla həmin qərar onu qəbul etmiş hakimə qaytarılır.

İXM 152 Mad. Fiziki şəxsə verilmiş xüsusi hüququn məhdudlaşdırılması haqqında qərarın icrası bildirilmişdir.

1. Nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququnun məhdudlaşdırılması haqqında qərar sürücülük vəsiqəsinin alınması yolu ilə icra edilir.

2. Nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ məhdudlaşdırılmış şəxs sürücülük vəsiqəsinə təhvil verməkdən imtina etdikdə, sürücülük vəsiqəsinin alınması müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təmin edilir.

3. Gəmiləri (kiçik həcmli gəmiləri) idarə etmək hüququnun məhdudlaşdırılması haqqında qərarın icrası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən həyata keçirilir.

4. Ov etmə hüququnun məhdudlaşdırılması haqqında qərarın icrası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən həyata keçirilir.

5. Barəsində yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati xəta törətməyə görə inzibati cərimə növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın icra edilməməsinə görə nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququnun məhdudlaşdırılmasına dair qərar çıxarılmış şəxs inzibati cəriməni və müvafiq

olaraq hesablanmış dəbbə pulunu ödədikdə, bu qərara onu qəbul etmiş məhkəmə tərəfindən həmin şəxsin vəsatəti əsasında xitam verilir.

İXM 153 Mad. Fiziki şəxsə verilmiş xüsusi hüququn məhdudlaşdırılması müddətinin hesablanması yazılmışdır.

1. Fiziki şəxsə verilmiş xüsusi hüququn məhdudlaşdırılması haqqında qərar qanuni qüvvəyə mindiyi gündən həmin fiziki şəxs xüsusi hüququ məhdudlaşdırılmış hesab olunur.

2. Xüsusi hüququn məhdudlaşdırılması haqqında qərar qanuni qüvvəyə mindiyi gündən üç iş günü müddətində xüsusi hüququ məhdudlaşdırılmış fiziki şəxs onun xüsusi hüququnu təsdiq edən müvafiq sənədi bu Məcəllənin 152.2 - 152.4-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş aidiyyəti orqana təqdim etməli (əgər həmin sənəd bu Məcəllənin 94.2-ci maddəsinə əsasən daha əvvəl götürülməmişdirsə), müvafiq sənəd itirildiyi hallarda isə həmin müddətdə qeyd olunan orqana bu barədə ərizə verməlidir.

3. Xüsusi hüququ məhdudlaşdırılmış fiziki şəxs onun xüsusi hüququnu təsdiq edən müvafiq sənədi təqdim etmədikdə, xüsusi hüququn məhdudlaşdırılması müddətinin axımı dayanır. Bu halda müddətin axımı müvafiq sənədin alındığı və ya həmin sənədin itirilməsi barədə ərizənin verildiyi gündən başlayır.

4. Xüsusi hüququn məhdudlaşdırılması müddəti qurtarıqda, bu Məcəllənin 152.5-ci maddəsinə uyğun olaraq nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququnun məhdudlaşdırılması haqqında qərara xitam verildikdə, barəsində həmin inzibati tənbeh növü tətbiq edilmiş şəxsdən alınan sənədlər ona qaytarılır.

5. Nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququnun məhdudlaşdırılması müddəti qurtarıqda, sürücülük vəsiqəsi aşağıdakı qaydada qaytarılır:

5.1. nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ bir ildən çox müddətə məhdudlaşdırılmış şəxslərə nəqliyyat vasitəsini idarə etmək vərdişləri üzrə təcürbi imtahanı müvəffəqiyyətlə verdiyi gün;

5.2. nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ bir il və daha az müddətə məhdudlaşdırılmış şəxslərə imtahansız, həmin müddət bitdiyi gün.

6. Nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ məhdudlaşdırılmış şəxs barəsində bu Məcəllənin 511.2 və 529.3-cü maddələrinə əsasən nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququnun məhdudlaşdırılması barədə qərar qəbul edildikdə, sonuncu qərara əsasən nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququnun məhdudlaşdırılması müddəti əvvəlki qərara əsasən təyin edilmiş nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququnun məhdudlaşdırılması müddətinin son günündən etibarən hesablanmağa başlayır.

İXM 154 Mad. İctimai işlər haqqında qərarın icrası qeyd olunmuşdur.

1. İctimai işlər növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarı, barəsində bu tənbeh növü tətbiq edilən şəxsin yaşadığı ərazinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi ictimai yerlərdə icra məmuru icra edir.

2. Barəsində ictimai işlər növündə inzibati tənbeh tətbiq edilən şəxs icra məmurunun icraata başlamaq haqqında qərar qəbul etdiyi gündən sonra ən gec on gün müddətində ictimai işlərin yerinə yetirilməsinə cəlb olunur.

3. İcra məmuru, barəsində ictimai işlər növündə inzibati tənbeh tətbiq edilən şəxslərin qeydiyyatını aparır, onlara ictimai işlərin icrasının qayda və şərtlərini izah edir, müvafiq icra hakimiyyəti orqanı ilə ictimai işlərin həyata keçiriləcəyi yerlərin

siyahısını razılaşıdır, barəsində ictimai işlər növündə inzibati tənbeh tətbiq edilən şəxslərin davranışına nəzarət edir, onların işləmiş olduğu vaxtın uçotunu aparır.

4. Barəsində ictimai işlər növündə inzibati tənbeh tətbiq edilən şəxslər ictimai işləri yerinə yetirdikləri yerin müəssisədaxili intizam qaydalarına riayət etməli, əməyə vicdanla yanaşmalı, onlar üçün müəyyən olunmuş yerlərdə və məhkəmənin qərarında müəyyən olunmuş müddətdə işləməli və yaşayış yerini dəyişdikdə, bu barədə icra məmuruna məlumat verməlidirlər.

5. Barəsində ictimai işlər növündə inzibati tənbeh tətbiq edilən şəxsə əsas iş yerində növbəti məzuniyyətin verilməsi ictimai işlər növündə inzibati tənbehin icrasını dayandırmır.

6. İctimai işlər növündə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın icrası zamanı bu Məcəllənin 28.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar yarandıqda, barəsində ictimai işlər növündə inzibati tənbeh tətbiq edilən şəxs və ya onun qanuni nümayəndəsi qərarın icrasına xitam verilməsi barədə ərizə ilə məhkəməyə müraciət edə bilər.

7. İctimai işlər növündə inzibati tənbehin müddəti saatla hesablanır.

8. İctimai işlər növündə inzibati tənbehin müddəti həftə ərzində on iki saatdan az olmayaraq müəyyən edilir. İctimai işlər növündə inzibati tənbehin müddəti istirahət, səsvərmə, iş günü hesab edilməyən bayram günlərində, ümumxalq hüzn günündə və barəsində ictimai işlər növündə inzibati tənbeh tətbiq edilən şəxsin əsas işindən və ya təhsilindən asudə vaxtlarında dörd saatdan, iş günlərində isə iki saatdan, barəsində ictimai işlər növündə inzibati tənbeh tətbiq edilən şəxsin razılığı ilə isə dörd saatdan çox ola bilməz. Üzrlü səbəblər olduqda, icra məmuru barəsində ictimai işlər növündə inzibati tənbeh tətbiq edilən şəxsə həftə ərzində müəyyən olunmuş vaxtdan az işləməyə icazə verir.

9. İctimai işlər növündə inzibati tənbehin icrası zamanı işəgötürən, barəsində bu tənbeh növü tətbiq edilən şəxslər üçün müəyyən edilmiş işin yerinə yetirilməsinə nəzarət edir, onların işlədikləri saatların uçotunu aparır və ictimai işləri yerinə yetirməkdən boyun qaçırma halları barədə icra məmuruna məlumat verir.

10. Barəsində ictimai işlər növündə inzibati tənbeh tətbiq edilən şəxs ictimai işlər növündə inzibati tənbehin çəkilməsi qaydalarını pozduqda, icra məmuru ona məsuliyyət daşıyacağı barədə rəsmi xəbərdarlıq edir.

11. Barəsində ictimai işlər növündə inzibati tənbeh tətbiq edilən şəxs ictimai işlər növündə inzibati tənbehin çəkilməsindən boyun qaçırırdıqda, icra məmuru bu Məcəllənin 529.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xəta haqqında protokol tərtib edir.

İXM 155 Mad. Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara inzibati qaydada çıxarma haqqında qərarın icrası qeyd olunmuşdur.

1. Əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara inzibati qaydada çıxarma haqqında qərarla müəyyən olunmuş müddətdə ölkəni tərk etməlidirlər.

2. Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara inzibati qaydada çıxarma haqqında səlahiyyətli orqanların (vəzifəli şəxslərin) qərarı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən icra edilir.

3. Əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara inzibati qaydada çıxarma haqqında qərarın icrasından boyun qaçırıldıqda və ya belə boyun qaçırmanı ehtimal etməyə kifayət qədər əsaslar olduqda, onlar Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsi ilə müəyyən olunmuş qaydada və müddətdə müvafiq icra hakimiyyəti orqanının qanunsuz miqrantların saxlanması mərkəzlərinə yerləşdirilirlər.

4. Əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsin ölkədən getmək hüququ müvəqqəti məhdudlaşdırıldıqda, onun Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara inzibati qaydada çıxarılması məhdudlaşdırmaya səbəb olan hallar aradan qalxdıqdan sonra icra edilir.

5. Azərbaycan Respublikasının ərazisindən inzibati qaydada çıxarılan əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin çıxarılmasına görə xərcələr onların öz üzərinə düşür. Bu şəxslərin çıxarılması üçün onların vəsaiti olmadıqda, belə xərcələrin ödənilməsi onları qəbul edən şəxslərin, idarə, müəssisə və təşkilatların, qəbul edən tərəf olmadıqda isə müvafiq icra hakimiyyəti orqanının üzərinə düşür.

6. Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara inzibati qaydada çıxarma haqqında qərar icra edildikdən sonra, çıxarma haqqında müvafiq qeyd aparılmaqla, həmin qərar onu qəbul etmiş səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) qaytarılır.

7. Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara inzibati qaydada çıxarma inzibati tənbeh tədbirinin tətbiqindən irəli gələn digər məsələlər bu Məcəllədə nəzərdə tutulan müddəalara zidd olmamaq şərti ilə Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsinə uyğun olaraq həll edilir.

İXM 156 Mad. İnzibati həbs haqqında qərarın icrası təsdiq edilmişdir.

1. Hakim tərəfindən inzibati həbs haqqında qərar çıxarıldıqdan sonra həmin qərar dərhal icra edilir.

2. Barəsində inzibati həbs tətbiq edilmiş şəxslər müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi yerlərdə mühafizə altında saxlanılır. İnzibati həbs haqqında qərar icra olunarkən, həbs edilənlər şəxsi axtarışdan keçirilir.

3. İnzibati qaydada tutma müddəti inzibati həbs müddətinə daxil edilir.

İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə polis orqanları tərəfindən qəbul edilən qərarların, eləcə də rayon (şəhər) hakimlərinin qərarlarının (inzibati həbs) icrasını həyata keçirərkən, onlar həmin aktlarda göstərilən göstərişlərin, sərəncamların realizəsi üzrə məcburedici hərəkətlərin həyata keçirilməsi hüququna malikdirlər. Belə məcburedici tədbirlərin tətbiq edilməsi zərurəti inzibati məsuliyyətə cəlb olunan şəxsin ona qarşı tətbiq edilmiş inzibati tənbehin icrasından boyun qaçırması, tətbiq edilən hüquq normasının sanksiyasında göstərilmiş hüquqi məhudiyyətlərin pozulması hallarında yaranır.

Polis orqanları tərəfindən tətbiq edilən belə məcburedici prosessual tədbirlərinin xarakteri və məzmunu icrası həyata keçirilən inzibati tənbehlərin növləri ilə şərtləndirilir.

Belə tədbirin tətbiq edilməsi haqqında aktın prosessual qaydada sənədləşdirilməsi və onun həyata keçirilməsi qaydası inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatın birinci mərhələsində, yəni inzibati xətalər haqqında işlər üzrə

icraata başlama mərhələsində sübutların toplanmasına yönəldilmiş tədbirlərin, əşyaların götürülməsi təbirinin icraat qaydasından əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir.

Beləliklə, mühazirəmizin üçüncü sualının açıqlanmasını yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdim ki, mühazirəmizin üçüncü sualında öyrənəcəyimiz inzibati-prosessual təminetmə tədbirləri öz məzmun və mahiyyətinə görə inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın həyata keçirilməsində mühüm rol oynayır. Belə ki, onların tətbiq edilməsinin əsasları və qaydaları barədə hüquqi biliklərin əldə edilməsi sizin gələcək fəaliyyətinizdə həm nəzəri, həm də təcrübi cəhətdən mühüm əhəmiyyət kəsb edəcəkdir.

Sual 4. Polis tərəfindən tətbiq edilən inzibati tənbehlərin növləri və onların xarakteristikası

İXM-in 21-ci maddəsinə əsasən, inzibati tənbeh məsuliyyət tədbiridir və inzibati xəta törədən şəxsi qanunlara əməl edilməsi ruhunda tərbiyələndirmək, habelə həm inzibati xəta törətmiş şəxs, həm də başqa şəxslər tərəfindən yeni inzibati xəta törədilməsinin qarşısını almaq məqsədi daşıyır.

İXM-in 22-cü maddəsinə əsasən, inzibati xətalər törətməyə görə aşağıdakı inzibati tənbeh növləri tətbiq edilə bilər:

- xəbərdarlıq;24
- inzibati cərimə;25
- inzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektinə olmuş predmetin müsadirəsi;26
- fiziki şəxsə verilmiş xüsusi hüququnun məhdudlaşdırılması;27
- ictimai işlər;28
- Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara inzibati qaydada çıxartma;29
- inzibati həbs;30

İXM-in 23.2-ci maddəsinə əsasən, hüquqi şəxslər barəsində bu Məcəllənin 23.1.1-23.1.4-cü maddələrində nəzərdə tutulan inzibati tənbeh növləri tətbiq edilir.

Inzibati xətalara görə tətbiq edilən yuxarıda göstərilən inzibati tənbehlərdən aşağıdakılar polis tərəfindən tətbiq edilir:

- xəbərdarlıq – İXM m. 24;
- inzibati cərimə - İXM m. 25;
- inzibati xəta törətmiş fiziki şəxsin ona verilmiş xüsusi hüququnun məhdudlaşdırılması - İXM m. 27;
- Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara inzibati qaydada çıxartma - İXM m. 29

1.Xəbərdarlıq (24 mad.)

İXM-in 24-cü maddəsinə əsasən, .1. Xəbərdarlıq inzibati tənbeh növü olmaqla, hüquqazidd əməlin yolverilməzliyi barədə şəxslərə edilən rəsmi xəbərdaredici tədbirdir. Xəbərdarlıq yazılı formada edilir.

2. Xəbərdarlıq bu Məcəllənin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsində nəzərdə tutulduqda o halda tətbiq olunur ki, həmin maddədə nəzərdə tutulmuş xətaya görə şəxs ilk dəfə inzibati məsuliyyətə cəlb olunur və xəta nəticəsində vurulmuş zərərin əvəzi tam ödənilir.

Lakin, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 22-ci maddəsinə görə, inzibati tənbeh tətbiq etmə hüququ olan polis orqanının vəzifəli şəxsi digər inzibati xətalara görə, inzibati xəta az əhəmiyyətli olduqda, daha yüngül inzibati tənbeh tətbiq etmə hüququndan istifadə edərək, həmin xətalara görə xəbərdarlıq tətbiq edə bilər.

2.İnzibati cərimə(25 m.)

1. İnzibati cərimə İnzibati Xətalər Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş hallarda hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən təyin edilən və təqsirkar şəxsdən dövlətin xeyrinə məcburi tutulan pul məbləğidir.

2. İnzibati cərimə manatla və ya aşağıdakı digər meyarlarla ifadə oluna bilər:

2.1. inzibati xətanın başa çatdığı və ya qarşısının alındığı vaxt inzibati xətanın bilavasitə obyektinə olmuş predmetin dəyəri;

2.2. inzibati xəta nəticəsində vurulmuş ziyanın (əldə edilmiş gəlirin) miqdarı;

2.3. inzibati xətanın başa çatdığı və ya onun qarşısının alındığı vaxt ödənilməli olan, lakin ödənilməmiş ödənişlərin, vergilərin məbləği.

3. İnzibati xətalara görə Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəlikləri və konsulluqları tərəfindən tətbiq edilən inzibati cərimələr həmin nümayəndəlik və konsulluqların yerləşdiyi xarici ölkənin valyutası ilə tutulur.

4. Manatla hesablanan və inzibati xətaya görə fiziki şəxsdən alınan inzibati cərimənin məbləği beş min manatdan, vəzifəli şəxsdən alınan inzibati cərimənin məbləği on min manatdan, hüquqi şəxsdən alınan inzibati cərimənin məbləği əlli min manatdan artıq ola bilməz.

5. İnzibati xətanın bilavasitə obyektinə olmuş predmetin dəyəri ilə ölçülən cərimənin məbləği həmin predmetin dəyərinin yüz faizindən, ödənilməmiş ödənişlərin, vergilərin məbləği ilə ölçülən cərimənin məbləği isə həmin ödənişlərin, vergilərin yüz əlli faizindən artıq ola bilməz.

6. İnzibati xəta nəticəsində vurulmuş ziyanın (əldə edilmiş gəlirin) miqdarı ilə ölçülən cərimənin məbləği həmin ziyanın (əldə edilmiş gəlirin) on mislindən artıq ola bilməz.

7. Bu Məcəllənin 116.1-ci maddəsi ilə müəyyən edilmiş hallarda inzibati cərimə şərti olaraq tətbiq edilir.

8. Qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, inzibati cərimə Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinə ödənilir

3. İnzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektinə olmuş predmetin müsadirəsi(26mad.)

1. İnzibati xəta törətmiş şəxsin xüsusi mülkiyyətində olan, inzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektinə olmuş predmetin müsadirəsi bu Məcəllənin Xüsusi hissəsində nəzərdə tutulmuş hallarda həmin predmetin məcburi qaydada və ödənişsiz dövlətin mülkiyyətinə keçməsindən ibarətdir.

2. İnzibati xətanın törədilməsində alət və ya inzibati xətanın bilavasitə obyektı olmuş predmetin müsadirəsi yalnız hakim tərəfindən tətbiq edilir.

3. Əsas dolanacaq mənbəyi ov olan şəxslərin odlu silahı, döyüş sursatı və digər ov alətləri müsadirə edilə bilməz.

4. Müsadirənin tətbiqi qaydası bu Məcəllə ilə müəyyən edilir.

4.Fiziki şəxsə verilmiş xüsusi hüququn məhdudlaşdırılması(27 mad.)

1. Fiziki şəxs ona verilmiş xüsusi hüquqdan istifadə qaydasını kobud şəkildə və ya müntəzəm pozduqda həmin hüquq bu Məcəllənin Xüsusi hissəsində nəzərdə tutulmuş hallarda iki aydan iki ilədək müddətə məhdudlaşdırılır.

2. Bu Məcəllənin 327.7-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hal istisna olmaqla, fiziki şəxsə verilmiş xüsusi hüququn məhdudlaşdırılması yalnız hakim tərəfindən tətbiq edilir.

3. Bu Məcəllənin 327.8, 333, 342.8 və 343-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, nəqliyyat vasitələrindən əlilliyi ilə əlaqədar istifadə edən şəxslərin nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ məhdudlaşdırıla bilməz.

4. Bu Məcəllənin 327.7-ci maddəsində göstərilən balla qiymətləndirilən xətalərin yol verilməsinə görə sürücülər bir il ərzində 20 və daha çox bal topladıqda, inzibati cərimə tətbiq edilmədən onların nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ məhdudlaşdırılır.

5. Əsas dolanacaq mənbəyi ov olan fiziki şəxslərin ov hüququ məhdudlaşdırıla bilməz.

5. İctimai işlər(28.mad.)

1. İctimai işlər, barəsində ictimai işlər növündə inzibati tənbeh tətbiq edilən şəxsin əsas işindən və ya təhsilindən asudə vaxtlarında haqqı ödənilmədən cəmiyyətin xeyrinə ictimai faydalı işlər yerinə yetirməsindən ibarətdir. Belə işlərin növləri müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

2. İctimai işlər yalnız hakim tərəfindən tətbiq edilir.

3. İctimai işlər altmış saatdan iki yüz qırx saatadək müddətə müəyyən edilir və gün ərzində dörd saatdan çox ola bilməz.

4. İctimai işlər aşağıdakı şəxslərə tətbiq oluna bilməz:

4.1. birinci və ikinci qrup əlillərə, sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlara;

4.2. hamilə qadınlara;

4.3. himayəsində səkkiz yaşınadək uşağı olan qadınlara;

4.4. səkkiz yaşına çatmamış uşağını təkbaşına böyüdən kişilərə;

4.5. pensiya yaşına çatmış qadın və kişilərə;

4.6. hərbi xidmətə çağırış üzrə müddətli həqiqi hərbi xidmətdə olan hərbi qulluqçulara və hərbi qulluqçu hazırlayan xüsusi təyinatlı təhsil müəssisələrinin kursantlarına.

6. Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara inzibati qaydada çıxarma (29.mad)

Azərbaycan Respublikasının Инзибати Хяталар Мяъялясинин 29-сi mad. əsasən

1. Bu Məcəllənin Xüsusi hissəsində nəzərdə tutulmuş hallarda əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər barəsində Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara inzibati qaydada çıxarma tətbiq edilir.
2. Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara inzibati qaydada çıxarma hakim və ya səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən tətbiq edilir.
3. Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara inzibati qaydada çıxarılmış əcnəbilərin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasına gəlmək hüququ 1 ildən 5 ilədək müddətə məhdudlaşdırılır.
4. Qaçqın statusuna malik olan və ya Azərbaycan Respublikası tərəfindən siyasi sığınacaq verilən şəxslər, habelə insan alverinin qurbanı olan uşaqlar barəsində Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara inzibati qaydada çıxarma tətbiq edilmir.
5. İnsan alverindən zərər çəkmiş hesab olunan əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər barəsində 1 il müddətində, cinayət təqibi orqanlarına yardım göstərən əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər barəsində isə cinayət təqibi başa çatanaqədək Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara inzibati qaydada çıxarma tətbiq edilmir.

7. İnzibati həbs(30mad.)

1. İnzibati həbs, yalnız müstəsna hallarda, inzibati xətlərin ayrı-ayrı növlərinə görə üç ay müddətinədək hakim tərəfindən tətbiq edilir.
2. Hamilə qadınlar və ya himayəsində on dörd yaşınadək uşağı olan qadınlar, on dörd yaşına çatmamış uşağını təkbaşına böyüdən kişilər, on səkkiz yaşına çatmayan şəxslər, birinci və ya ikinci qrup əlillər, sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlar, altmış yaşına çatmış qadınlar və altmış beş yaşına çatmış kişilər, həmçinin hərbi qulluqçular, o cümlədən müddətli həqiqi hərbi xidmət hərbi qulluqçuları və hərbi qulluqçu hazırlayan xüsusi təyinatlı təhsil müəssisələrinin kursantları barəsində inzibati həbs tətbiq edilə bilməz.
3. İnzibati qaydada tutma müddəti inzibati həbs müddətinə daxil edilir.

Mühazirəmizin dördüncü sualının açıqlanmasını yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdim ki, polis tərəfindən tətbiq edilən inzibati tənbehlərin növləri, onların hüquqi xarakteristikası, tətbiq edilməsi və icrası qaydası barədə nəzəri biliklərin əldə edilməsi hər bir polis əməkdaşının fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsinin zəruri şərtlərindən biridir. Çünki bu biliklərə yiyələnməklə siz, inzibati xətlər qanunvericiliyinin prinsipləri olan məsuliyyətin labüdlüyü və məqsədəuyğunluğu prinsiplərinə riayət etmiş olarsınız.

NƏTİCƏ

Müasir dövrdə qanunvericilik və onun tətbiqi praktikasını məcburet mə tədbirlərinin, bir qayda olaraq inandırma və ictimai təsir tədbirlərinin tətbiqindən istifadə edilməsi yolu ilə həyata keçirilir.

Dövlət bu və ya digər hüquq normalarını müəyyən edərkən, hüquqpozma şəxslərə qarşı dövlət məcburet mə tədbirlərini tətbiq etməzdən əvvəl çox zaman inandırma və ya ictimai təsir tədbirlərinin tətbiq edilməsini nəzərdə tutur. Belə hallarda məcburet mə tədbirləri yalnız o zaman tətbiq edilir ki, inandırma və ictimai təsir tədbirləri müsbət nəticələr vermir və hüquqpozma törədən şəxslər tərbiyəedici tədbirlərə məhəl qoymadan yenidən hüquqpozma törədirlər.

Beləliklə, məcburet mə tədbirləri tətbiq edilərkən bu müddəa nəzərə alınmalı və bu zaman polis əməkdaşları qanunçuluğun tələblərinə ciddi əməl etməklə insanlara hörmətlə və diqqətlə yanaşmalı, onların ləyaqətini alçaltmamalıdırlar. Digər tərəfdən isə polis əməkdaşları hansı xidməti sahədə fəaliyyət göstərmələrindən asılı olmayaraq öz xidməti vəzifələrini yerinə yetirərkən inzibati məcburet mə tədbirlərini yalnız qüvvədə olan qanunvericiliyin tələblərinə müvafiq olaraq tətbiq etməlidirlər. Hər bir polis əməkdaşı qanunçuluğun bu tələbinə riayət etməklə, dövlətin ali məqsədi olan "insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının, Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi" sahəsində polisin üzərinə düşən vəzifə və funksiyaları vaxtında və səmərəli yerinə yetirməlidir.

Bu günkü mühazirəmizin mövzusunun mahiyyəti bir də ondan ibarətdir ki, gələcək xidməti fəaliyyətlərinizdə mühazirəmizin mövzusu vasitəsi ilə əldə etdiyiniz nəzəri bilikləri rəhbər tutmaqla polis əməkdaşları üzərlərinə düşən vəzifələri yerinə yetirərkən yaranmış real vəziyyətdən asılı olaraq, inzibati məcburet mə tədbirlərini "Polis haqqında" Qanunun 21-27-ci maddələrinə əsasən tətbiq etmiş olarsınız.

Ən nəhayət siz, gələcək fəaliyyətinizdə bu günü mühazirəmizin mövzusu vasitəsi ilə əldə etdiyiniz nəzəri bilikləri rəhbər tutmaqla və xidməti vəzifələrinizi yalnız onlara müvafiq olaraq, yerinə yetirməklə "Polis haqqında" Qanunun 4-cü maddəsinin 1-ci hissəsində öz əksini tapmış polisin fəaliyyətinin prinsiplərinə riayət etmiş olarsınız.